

LOBO

Loopbaanoriëntatie

DOCENTENHANDLEIDING

Loopbaan =
je weg door
het leven

Loopbaan-
oriëntatie →
LOBO → wolf

Loopbaanoriëntatie
is belangrijk, want je
toekomst begint nu!

Docentenhandleiding LOBO

Methode voor loopbaanoriëntatie voor mavo, havo, vwo

Ontwikkeltgroep LOBO:

Marian Abath-Nieskens
 Sharine Croes-Dubero
 Mena Dirksz
 Magriet Dorothal
 Fedor Paulus
 Angeline Rosenstand

Colofon

Titel	Docentenhandleiding LOBO
Vak	Loopbaanoriëntatie
Auteurs	Marian Abath-Nieskens (projectleider)
Met dank aan	Carola Peeters, Leontine Merkies, Annemarie Oomen, Sharine Croes-Dubero, Mena Dirks, Margriet Dorothal, Fedor Paulus, Angeline Rosenstand, Hubert Goedgefrag
Eindredactie	Eindredactie Afdeling Curriculumontwikkeling, Directie Onderwijs
Serie-overzicht LOBO	Serie-overzicht: • Loopbaanportfolio • Katern 1, leerjaar 2 • LOBO-Posters voor alle profielvakken • Katern 2, leerjaar 3 • Katern 3, leerjaar 3 • Katern 4, leerjaar 3 en hoger • Katern 5, leerjaar 4 en hoger • The Real Game, Arubaanse versie • Docentenhandleiding
Uitgever	Uitgegeven door afdeling Curriculumontwikkeling, Directie Onderwijs Aruba
Opdrachtgever	Opdrachtgever: Projectbureau SHA, Directie Onderwijs Aruba
ISBN	ISBN 99904-89-92-0
Copyright	Copyright© Land Aruba, 2009

Alle rechten voorbehouden. Niets uit de methode LOBO mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorwoord

Deze docentenhandleiding behoort bij de methode LOBO voor loopbaanoriëntatie. Loopbaanoriëntatie is bestemd voor de leerlingen van mavo, havo en vwo en kan worden ingezet vanaf leerjaar 2.

De docentenhandleiding is opgebouwd uit twee delen:

- Deel A geeft achtergrondinformatie bij de methode.
- Deel B geeft aanwijzingen en tips bij de verschillende katernen van de methode.

Wij raden u aan de docentenhandleiding goed door te nemen. Omdat het lezen van docentenhandleidingen niet eenieders hobby is, hebben we met name in deel B de aanpak zo praktisch mogelijk gehouden. U als docent bepaalt wat u wilt lezen: alleen de tijdsindeling per les of ook de tips en aanwijzingen die per onderdeel geformuleerd zijn.

Natuurlijk dient u de mannelijke aanduidingen in deze handleiding ook in de vrouwelijke vorm te lezen: dus hij/zij, buurman/buurvrouw enzovoort.

Wij wensen u veel plezier met de activiteiten in het kader van Loopbaanoriëntatie!

Drs. Gracy Dijkhoff-Garcia
Coördinator afdeling Curriculumontwikkeling
Directie onderwijs

Inhoudsopgave

Voorwoord

Deel A: Achtergronden en werkwijze **5**

1. Visie	5
2. Overzicht producten methode LOBO	6
3. Relatie tussen de methode en de eindtermen	8
4. Theoretische uitgangspunten van de methode	9
5. Wie geeft de les in Loopbaanoriëntatie?	11
6. Didactiek	11
7. Hoe werkt de methode?	12

Deel B: De Katernen **13**

Docentenhandleiding bij LOBO-posters (Voor vakdocenten)	13
Katern 1, leerjaar 2: LOBO	25
Katern 2, leerjaar 3: Kiezen	63
Katern 3, leerjaar 3: Profielboekje	79
Katern 4, leerjaar 3 en hoger: Job shadowing	95
Katern 5, leerjaar 4 en hoger: Vervolgopleidingen	107

Deel A: Achtergronden en werkwijze

1. Visie

Binnen Loopbaanoriëntatie leert de leerling zijn eigen loopbaan vorm te geven en te sturen: door te reflecteren op de eigen identiteit en ervaringen, door zich te oriënteren op mogelijkheden, door het maken van keuzes in het kader van zijn of haar toekomst (beroep, de keuze van profiel en vervolgopleiding en dergelijke). Oriëntatie op de loopbaan is geen luxe. Het hoge percentage uitvallers in het vervolgonderwijs wijst op het ontbreken van een goede voorbereiding op de studie die na het avo wordt gevolgd.

Zeker voor Aruba, waar de mogelijkheid om je te oriënteren (door bijvoorbeeld open dagen van vervolgoopleidingen te bezoeken) beperkt is, zijn loopbaanoriëntatieprogramma's van groot belang.

Het perspectief van Loopbaanoriëntatie is veel breder dan enkel de keuze van een profiel. Het is erop gericht, dat bij het verlaten van het avo de leerling zelf in staat is zijn koers voor de toekomst uit te zetten. Zoiets moet hij natuurlijk leren.

Loopbaanoriëntatie vormt een onderdeel van een brede en geïntegreerde leerlingbegeleiding en komt aan bod in alle aspecten van het onderwijs. Dit is ook verwoord in de uitgangspunten voor het vak (zie uitwerking in eindtermendocument november 2005):

1. Loopbaanoriëntatie is meer dan een vak alleen
2. Loopbaanoriëntatie is onderdeel van geïntegreerde leerlingbegeleiding
3. Loopbaanoriëntatie is een activiteit van de leerling zelf
4. Loopbaanoriëntatie is afgestemd op het individu
5. Emancipatie is een aandachtspunt bij Loopbaanoriëntatie
6. Toenemende taak- en bestaansonzekerheid is een aandachtspunt bij Loopbaanoriëntatie
7. Loopbaanoriëntatie moet groeien

Loopbaanoriëntatie is niet alleen een vak op zich, maar is een aspect van het onderwijs, dat aandacht verdient in alle stadia van leren. Het avo bereidt leerlingen voor op het leven in het algemeen en op een veranderlijke (beroeps)toekomst, die regelmatig nieuwe keuzes vraagt van de leerling. Een leerling is zelf verantwoordelijk voor de plaats die hij zal innemen binnen de maatschappij. De leerling is actor, ofwel 'ondernemer' van zijn eigen loopbaan in leren, beroep en leven. Het leren vormen en sturen van de eigen loopbaan neemt tijd in beslag en moet men zien als een proces, dat de leerling geleidelijk zelf ter hand neemt. De leerling zal bij dit proces steun krijgen vanuit de school. Deze loopbaanbegeleiding vindt plaats door de mentor in de eerste lijn, met ondersteuning in tweede lijn van de decaan en beroepskeuzeadviseur. Loopbaanbegeleiding gebeurt ook door de vakdocent, binnen zijn vakgebied. Kortom: loopbaanoriëntatie is een activiteit van en door de leerling zelf, die de school

vanuit diverse hoeken moet ondersteunen. Het vak Loopbaanoriëntatie ondersteunt het proces om te komen tot een eigen loopbaan en daarbinnen verantwoorde keuzes te maken door het aanbieden van kennis en vaardigheden, die noodzakelijk zijn voor het invullen van de eigen loopbaan.

2. Overzicht producten methode LOBO

De methode LOBO omvat de volgende producten voor leerjaar 2 van Ciclo Basico en leerjaar 3 van Ciclo Avansa (mavo, havo en vwo):

- Loopbaanportfolio
- LOBO Posters van alle profielvakken
- Katern 1, leerjaar 2
- Katern 2, leerjaar 3
- Katern 3, leerjaar 3
- Katern 4, leerjaar 3 en hoger
- Katern 5, leerjaar 4 en hoger
- The Real Game, Arubaanse versie
- Docentenhandleiding

Hieronder geven we een korte toelichting op de producten:

Loopbaanportfolio

Een loopbaanportfolio is een map met alle informatie die de leerling nodig heeft (over zichzelf en over keuzemogelijkheden) om beslissingen over zijn loopbaan te nemen. De map wordt geleverd als transparant-blaauwe vier-ringsmap met een voorblad (+ één extra voorblad) en zeven tabbladen. De katernen plaatsen we in eerste instantie achter tabblad zeven: Lessen LOBO. De andere tabbladen worden gedurende de lessen in leerjaar 2 en 3 gevuld. Dit kan ook materiaal zijn uit andere vakken (bijvoorbeeld Mentor&Studieles) of activiteiten.

De map bevat tevens drie plastic insteekhoezen, die achter het tabblad Informatie dienen te worden geplaatst. De leerling bewaart hierin informatiemateriaal van opleidingen of beroepen. Omdat de leerling het portfolio zowel in leerjaar 2 als 3 gebruikt, wordt de school geadviseerd dit bij de overgang van leerjaar 2 naar 3 op school te bewaren.

Katern 1, leerjaar 2

Het eerste katern bestaat uit een losbladig (gelijmd) en geperforeerd werkboek met drie hoofdstukken, die ongeveer acht lessen beslaan. Het katern is bestemd voor gebruik tijdens de Mentor&Studieles in Ciclo Basico 2.

Katern 2, leerjaar 3

“Kiezen” richt zich op het ontwikkelen van een persoonlijke loopbaanplan. De leerling gaat onderzoeken welke beroepen interessant voor hem zijn.

Katern 3, leerjaar 3

“Profielboekje”, richt zich op de persoonlijke kwaliteiten van de leerling, The Real Game en de profielen. De leerling onderzoekt welke beroepen en opleidingen bij de profielen passen en welk profiel het beste bij hem past.

Katern 4, leerjaar 3 en hoger

Deze katern richt zich op "Job shadowing". De leerling gebruikt deze katern als voorbereiding op een bezoek aan een bedrijf waar hij een dag met een werknemer mee loopt. Het katern kan meerdere keren worden toegepast, bijvoorbeeld een keer in leerjaar 3 en een keer in leerjaar 4 (of hoger voor havo en vwo), om de leerling meer kans te geven te ruiken aan het werken in een bedrijf/instelling.

Katern 5, leerjaar 4 en hoger

Katern 5, "Vervolgopleiding" bereidt de leerling voor op de keuze van zijn vervolgopleiding en de eventuele consequenties die deze keuze heeft, zoals het zelfstandig beheren van je tijd en studeren in een ander land.

LOBO-posters

Voor elk profielvak komt er een LOBO-poster om op te hangen in elk vaklokaal. In totaal betreft het negen posters:

- CKV,
- Talen (Nederlands, Papiamentu, Spaans en Engels),
- Geschiedenis,
- Aardrijkskunde,
- Economie en Management&Organisatie,
- Biologie,
- Scheikunde,
- Natuurkunde,
- Wiskunde.

Op elke poster zijn foto's van een tiental beroepsbeoefenaren op Aruba zichtbaar. Het zijn beroepen op mbo, hbo en wo-niveau. Zo kan de leerling straks in elk vaklokaal op een poster zien, voor wat voor soort beroepen het betreffende vak belangrijk is. De vakdocent kan dit betrekken bij zijn les en de leerling krijgt in het derde jaar bij Loopbaanoriëntatie opdracht om in de vaklokalen de posters te bestuderen. Deze informatie ondersteunt het proces om tot een profielkeuze te komen. Bij elke poster zit voor de vakdocent een beschrijving van de beroepen op de posters.

The Real Game - Arubaanse versie

The Real Game is een rollenspel, waarbij de leerlingen vanuit de rol van een beroepsbeoefenaar ervaringen opdoen, die zij ook in hun eigen loopbaan tegen kunnen komen. Het spel bestaat 20-25 klokuren (=25-32 lesuren) en kan in themadagen of lesuren gespeeld worden. Het spel is bestemd voor leerjaar 3 van mavo, havo en vwo, maar kan ook in andere jaren gespeeld worden. Het oorspronkelijk Canadese spel is in samenwerking met APS Nederland aangepast aan de Arubaanse context en sluit aan bij de methode LOBO. Het spel wordt uitgegeven door APS Nederland. In deze docentenhandleiding wordt kort ingegaan op The Real Game en de toepassing binnen Loopbaanoriëntatie. Meer uitgebreid beschrijven we het spel in de begeleidersmap, behorend bij het spel.

Docentenhandleiding

De docentenhandleiding bevat achtergrondinformatie bij de methode LOBO alsmede een tijdsindeling, praktische tips en aanwijzingen bij de hoofdstukken. De docentenhandleiding is een groeiproduct: met het opleveren van nieuwe katernen worden ook de begeleidende hoofdstukken van de docentenhandleiding verspreid.

3. Relatie tussen de methode en de eindtermen

De visie, doelstellingen en domeinen zoals omschreven in het eindtermendocument, vormen de basis voor de ontwikkeling van de methode. Het eindtermendocument van november 2005 bouwt voort op het eindtermendocument, dat in juli 2003 door de werkgroep Loopbaanoriëntatie is opgesteld.

In het eindtermendocument wordt gesproken over zes domeinen binnen Loopbaanoriëntatie:

1. Identiteit en zelfconcepten
2. Arbeidsgebieden en werkvelden
3. Leren kiezen / coping
4. Persoonlijk actieplan
5. Profielen
6. Vervolgopleidingen

Deze domeinen komen niet achtereenvolgens als afzonderlijke thema's terug in de methode, maar zijn verweven in de verschillende hoofdstukken en katernen. Bij Loopbaanoriëntatie gaat het om een cyclisch proces, waarin steeds aandacht besteed wordt aan verschillende domeinen. In leerjaar 2 (katern 1) ligt de nadruk op domein 1, 2 en 3. In leerjaar 3 (katern 2, 3, 4 en The Real Game) komen domein 1 tot en met 5 aan de orde. Wat betreft domein 2, Arbeidsgebieden en werkvelden, is ervoor gekozen de leerling niet kennis te laten maken met het vrij complexe raamwerk van arbeidsgebieden en werkvelden zelf, maar de leerling aan de hand van opdrachten zelf te laten ontdekken dat er verschillen en overeenkomsten tussen beroepen bestaan en dat er groeperingen te maken zijn. Dit draagt bij aan het eigen concept van de leerling over de wereld van arbeid en beroepen. Domein 6 richt zich op de hogere leerjaren, waarin de keuze voor een vervolgopleiding gemaakt wordt. Voor leerjaar 4 en hoger wordt vooralsnog geen materiaal ontwikkeld.

In de doelstellingen van het eindtermendocument wordt geen onderscheid gemaakt tussen doelstellingen voor mavo, havo of vwo. In principe kan elke leerling op zijn eigen niveau aan de opdrachten werken. De methode richt zich op het individuele loopbaanontwikkelingsproces van de leerling, die op basis van zijn persoonlijke interesses, capaciteiten en ervaringen uitvoering geeft aan opdrachten binnen de methode.

4. Theoretische uitgangspunten van de methode

Bij de start van de ontwikkeling van de methode LOBO in 2004 is in samenwerking met Annemarie Oomen, internationaal erkend expert op het gebied van Loopbaanoriëntatie en werkzaam bij APS, een aantal uitgangspunten geformuleerd voor de methode LOBO. Deze uitgangspunten zijn gebaseerd op recente theorieën en opvattingen over Loopbaanoriëntatie. Het gaat hierbij om de volgende uitgangspunten:

Coping strategieën en de paradoxale theorie: leren omgaan met verandering

Naast het leren kiezen van het profiel is het van belang, dat onze leerlingen leren omgaan met verandering en onzekerheid. Dit is een aspect, dat meerdere malen in een loopbaan terugkomt. De toekomst is niet altijd te voorspellen en bij kiezen is het belangrijk om zowel voor je eigen keuze 'te gaan' en tegelijkertijd je ogen open te houden voor mogelijke nieuwe opties.

Deze paradoxale benadering (o.a. John D. Krumboltz) benadrukt, dat het binnen Loopbaanoriëntatie belangrijk is om leerlingen te helpen om de kans van toeval te verminderen (door bijvoorbeeld je sterke kanten goed te kennen en door te leren plannen).

Veranderingen komen gepland en ongepland en brengen onzekerheid met zich mee. Nancy K. Schlossberg wijst in dit verband op 'coping' ofwel het om kunnen gaan met veranderingen, die je leven veranderen.

Binnen de methode LOBO uiten zich deze uitgangspunten in het feit dat de methode zich niet richt op slechts één keuze (de profielkeuze), maar op het leren vormgeven van iemands loopbaan: op kiezen in bredere zin. Het maakt de leerling bewust, dat een keuze niet altijd direct tot een bevredigende situatie leidt en dat flexibiliteit een belangrijke vaardigheid is om met veranderingen te kunnen omgaan.

Constructivisme: de kracht van leerlingen benoemen en het managen van de eigen loopbaan

Constructivistische theorieën (V. Peavy, M.L. Savickas) gaan ervan uit dat een loopbaan alleen maar kan worden begrepen als een subjectieve ervaring: mensen geven betekenis aan hun leven door besluiten en acties. Loopbaanbegeleiding richt zich er bij deze benadering op het reflecteren van leerlingen op hun acties en persoonlijke ervaringen. Het gaat erom dat ieders verhaal uniek is en dat de leerling grip krijgt op zijn eigen wensen en voorkeuren. De leerling leert zijn eigen loopbaan 'managen'.

In de methode LOBO uit zich dit onder andere in het hanteren van een Loopbaanportfolio, waarin de leerling informatie kwijt kan, die voor hem of haar van belang is voor zijn persoonlijke loopbaan. Ook uit het zich in

opdrachten, waarbij gekeken wordt naar goede eigenschappen van leerlingen. Om tot een succesvolle en bevredigende loopbaan te komen, moet de leerling zijn sterke kanten kennen. In de methode wordt dan ook meer de nadruk gelegd op wat de leerling wel kan dan op wat de leerling niet kan.

Systementheorie: het belang van de omgeving

De theoretici in deze richting (M. McMahon, J. Guichard, J.P. Dauweler) kijken niet zozeer naar het individu, maar naar de context. Op individueel niveau zijn er invloeden zoals ras, sekse, leeftijd en persoonlijkheid. Op contextueel niveau zijn er invloeden zoals het gezin, de gemeenschap, de arbeidsmarkt en geografische invloeden. Deze invloeden hebben een wisselwerking op elkaar en vormen de loopbaan en keuzes van de leerling.

In de methode LOBO komt dit tot uitdrukking in het praten met leerlingen over dingen die van invloed zijn op je keuze (zoals obstakels die de leerling ervaart, ideeën/vooroordelen), zodat de leerling zich bewust wordt van de factoren die zijn keuze bepalen. Ook wordt in de methode de naaste omgeving van de leerling expliciet betrokken: zowel medeleerlingen als ouders worden in opdrachten gevraagd om de leerling te helpen reflecteren.

Actietheorie: kleine acties worden projecten

Vanuit de actietheorie wordt actie begrepen als een specifieke set van gedragingen, die een gemeenschappelijk doel hebben. Als verschillende acties een zelfde doel hebben, wordt het een project. Het belang van deze theorie is dat zij aangeeft dat verschillende kleine acties meer effect hebben op een loopbaan of leven van iemand, als ze met elkaar in verband staan en binnen een geconcentreerde tijd plaatsvinden. Het effect van losse beroepskeuzesjes die geen onderling verband hebben is gering. De vraag is in hoeverre deze lesjes bijdragen tot de loopbaan van leerlingen en zijn gedrag bij het kiezen uit verschillende mogelijkheden in zijn loopbaan.

Binnen de methode LOBO is getracht een duidelijk verband tussen de verschillende onderdelen aan te brengen, onder andere door gebruik te maken van een portfolio en een actieplan. De werk- en ontwikkelgroep Loopbaanoriëntatie is er tevens voorstander van om de loopbaanactiviteiten te concentreren in een relatief korte tijd, door bijvoorbeeld de lessen in leerjaar 2 aan het einde van het leerjaar te plaatsen (dicht bij de LOBO-activiteiten in leerjaar 3) en door te werken met themadagen, waarbij de leerling echt de diepte in kan gaan.

Passie ontmoeten en ervaring opdoen

Binnen Loopbaanoriëntatie willen we de leerling kennis laten maken met mensen, die passie hebben voor hun beroep. Op deze manier worden de leerlingen geïnspireerd om hun eigen toekomstidealen na te leven.

In de methode LOBO ontmoeten leerlingen beroepsbeoefenaren in interviewopdrachten (leerjaar 2 en 3) en door middel van 'workshadowing': leerlingen krijgen de kans om één dag in de schaduw mee te lopen met een beroepsbeoefenaar in de richting die hen interesseert.

5. Wie geeft de les in Loopbaanoriëntatie?

Wie de Loopbaanlessen verzorgt, is een besluit van de school/het bestuur. Hierbij gelden de onderstaande aandachtspunten:

De rol van de decaan

De decaan is coördinator van alle loopbaanactiviteiten binnen de school. Ook als hij zelf de lessen niet uitvoert, is de decaan aanspreekpunt voor de mentor voor de wijze waarop de lessen worden uitgevoerd. De decaan plant de activiteiten, verzorgt de materialen en bereidt zijn collega's voor op de uitvoering van de lessen. Hij stemt hierbij af met de mentorcoördinator en schoolleiding. Voor de decaan is dit een nieuwe taak naast zijn taken als tweedelijns keuzebegeleider en voorlichter.

LOBO leerjaar 2: acht lessen binnen de Mentor&Studieles

De eerste katern -met acht lessen in leerjaar 2- valt binnen de Mentor&Studieles. Dit betekent dat de mentor deze lessen zal verzorgen. Hierbij ondersteunt de decaan hem.

LOBO leerjaar 3: de mentor of de decaan of.....?

Loopbaanoriëntatie in leerjaar 3 kan verschillende vormen aannemen: de school kan LOBO als vak wekelijks op het rooster zetten, maar er kan ook gewerkt worden met themadagen. Dit laatste is wenselijk, omdat in het bestek van een dag de leerling zich veel beter kan concentreren op zijn loopbaanproces dan in wekelijkse lesjes. Ook de werkvormen in leerjaar 3, met name waar het gaat om The Real Game en 'workshadowing', lenen zich erg goed voor themadagen.

De uitvoering van de lessen en themadagen kan gebeuren door een decaan (als specialist) of door een mentor (de eerstelijns begeleider). De school kan hierin haar eigen keuze maken. De uren kunnen ook worden toegekend aan een andere docent met grote affiniteit voor het thema Loopbaanoriëntatie, bijvoorbeeld een docent PV of ASW. De decaan als coördinator begeleidt de mentoren of docenten.

6. Didactiek

In de methode is zoveel mogelijk gestreefd naar variatie in werkvormen. Hierbij wordt aangesloten bij de gedachte van Multiple Intelligence. Zo wordt in het eerste katern gewerkt aan een puzzel, een poster, presentaties, creatieve uitingen (voorkant van het Loopbaanportfolio) en dergelijke. De leerling is niet alleen bezig met zijn eigen loopbaanproces, hij wordt in de opdrachten gestimuleerd hierover te praten met anderen (klasgenoten, ouders, mensen van buiten school), die hem kunnen helpen

zijn eigen keuzeproces in kaart te brengen. Ook is er aansluiting bij de werkvormen waarin de docenten getraind zijn, zoals de werkvormen DDU (denken-delen-uitwisselen) en Reiziger.

Loopbaanoriëntatie leidt niet tot een beoordeling in de zin van een eindcijfer. Het leidt tot een portfolio waarmee de leerling zelf of onder begeleiding van zijn mentor of decaan stappen kan ondernemen gericht op de keuze van zijn profiel, zijn beroep of opleiding.

7. Hoe werkt de methode?

Elk hoofdstuk van de methode bestaat uit de volgende onderdelen:

- a. **De titelpagina van het hoofdstuk**
- b. Een **starter** (tussen aanhalingstekens, in paars) op de titelpagina: de starter wordt in de docentenhandleiding (deel B) verklaard. Deze starter kan door de docent gebruikt worden om de les te openen en de voorkennis en interesse van de leerling te prikkelen.
- c. De **doelstellingen van het hoofdstuk** (Wat leer je allemaal in dit hoofdstuk?)
- d. Genummerde **opdrachten met de wolfjes als icoon**: indien bij de opdracht één wolf staat, is het een opdracht die door de leerling individueel gemaakt dient te worden. Twee wolfjes duidt op duo's, drie wolfjes op een groepje (van drie of meer leerlingen). Een icoon met een oudere wolf (met bril) en een jonge wolf wil zeggen dat bij deze opdracht de ouders/ voogd van de leerling betrokken worden. Een wolfje met spiegel duidt op een opdracht waarin de leerling reflecteert op zijn ervaringen in het kader van Loopbaanorientatie.
- e. **Blauwe pagina's**: de blauwe pagina's vormen de kern van de methode. Op de blauwe pagina's wordt het geleerde samengebracht en hier wordt gereflecteerd. De blauwe pagina's hebben een andere nummering dan de andere pagina's: dit is gedaan omdat de blauwe pagina's op een andere plek in het loopbaanportfolio worden opgeslagen. Ze bevatten persoonlijke informatie over het loopbaanproces van de leerling. De blauwe pagina's kunnen door de mentor of decaan ook buiten de lessen LOBO worden benut in de keuzebegeleiding van de leerling.
- f. **Reflectie**: in verschillende opdrachten komt expliciet het woord 'reflectie' aan de orde. In de begrippenlijst omschrijven we dit woord als volgt: 'overdenking, kijken naar je eigen loopbaanproces en nadenken over wat dit voor jou en je toekomst betekent'. De opdrachten zijn open vragen en zijn er zoveel mogelijk op gericht dat de leerling gaat reflecteren, omdat dit een belangrijke vaardigheid is bij het vormgeven van een succesvolle loopbaan op school en daarna. Reflectieopdrachten kunnen nooit volstaan met een 'ja' of 'nee'.

Docentenhandleiding bij LOBO-Posters *(Voor vakdocenten)*

Methode voor loopbaanoriëntatie voor mavo, havo, vwo

Ontwikkeldgroep LOBO:

Marian Abath-Nieskens
Sharine Croes-Dubero
Mena Dirksz
Magriet Dorothal
Fedor Paulus
Angeline Rosenstand

Docentenhandleiding bij LOBO-Posters (voor vakdocenten)

In deze korte docentenhandleiding vindt u een beschrijving van de posters en de wijze waarop u ze kunt gebruiken in de klas. Voor meer informatie kunt u terecht bij de decaan.

Wat is het doel van de poster?

Doel van de posters is dat de leerlingen vanuit het vak de link naar beroepen kunnen leggen. Als vakdocent kunt u aan de hand van de poster met de leerlingen praten over:

- het belang van uw vak voor een beroep of vervolgopleiding,
- mogelijke motieven om voor uw vak te kiezen.

In leerjaar 3 wordt aandacht besteed aan de toekomst van de leerlingen in opleidingen en beroepen binnen de lessen Loopbaanoriëntatie. Maar ook binnen de vakken zélf is aandacht voor de toekomst belangrijk. Aan de hand van de posters, kan de leerling geprikkeld worden om vragen te stellen over het belang van het vak voor

verschillende beroepen. De docent heeft hiermee een visueel middel om met leerlingen over de toekomst te praten vanuit het perspectief van het vak. Dit geldt zowel voor leerjaar 3, waarin de profielkeuze gemaakt wordt, als voor de jaren daarna. Bovendien zijn de posters te gebruiken in de voorlichting aan ouders.

Wat ziet u op de poster?

In de buitenrand:

- Tien Arubaanse beroepsbeoefenaren met een relatie naar uw vakgebied (op het niveau van epi, hbo en universiteit). Uw vak is belangrijk voor afgebeelde beroepen. De afgebeelde beroepen zijn slechts een selectie. Er bestaan veel meer beroepen die op de poster afgebeeld hadden kunnen worden.

In het middenvlak:

- De LOBO-wolf met de naam van uw vak en een slogan waarin het woord 'futuro' voorkomt;
- Een achtergrond die te maken heeft met het vak en de beroepstoekomst;
- Twee leerlingen die in eigen woorden aangeven waarom zij dit vak kiezen.

Is er een poster voor elk vak?

Er zijn in totaal negen posters: Talen, CKV, Economie/M&O, Aardrijkskunde, Geschiedenis, Natuurkunde, Scheikunde, Biologie en Wiskunde. De vakken binnen hetzelfde profiel hebben een aanverwante kleur in de rand en een vergelijkbare achtergrond in het middenvlak.

De decaan zorgt voor de verspreiding van de posters onder de docenten om op te hangen in het vaklokaal. Tevens beschikt de decaan over 1 volledige extra set, die bijvoorbeeld gebruikt kan worden voor voorlichting, voor het decanaat en dergelijke.

Voorbeeldopdrachten met behulp van de poster:

- U kunt een onderwijsleergesprek met de leerlingen houden over de redenen waarom het vak belangrijk is voor hun toekomst en voor welke richting/beroepen dat specifiek geldt. Ook kunt u spreken met de leerlingen over de motieven om het vak te kiezen.
- U kunt de beroepen uit de rand over groepjes (duo's of trio's) verdelen en de groepjes de vraag laten beantwoorden waarom het vak belangrijk is voor dit beroep. Dit kunt u uitbreiden naar een inventarisatie van andere beroepen die niet op de poster staan.
- U kunt ook denken aan een individuele opdracht (in de periode van profielkeuze). Bijvoorbeeld: "Wil jij dit vak gaan kiezen? Waarom wel/niet? Waar kijk je naar uit? Waar zie je tegenop? Welke vaardigheden heb je nodig voor dit vak?" De twee leerlingen op de poster kunnen hiervoor tot inspiratie dienen.

Ook in de LOBO-lessen krijgen de leerlingen opdrachten die te maken hebben met de posters.

Wat staat er op de poster van het vak CKV?

De beroepen (van linksboven, met de richting van de klok mee):

1. Binnenhuisarchitect
2. Musicus/muziekdocent
3. Fotograaf
4. Kapper
5. Kunstschilder
6. Modeontwerper
7. Timmerman
8. Beleidsmedewerker cultuur
9. Restaurantkok
10. Acteur

Deze beroepen hebben direct of indirect te maken met het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming: de beroepen vereisen creativiteit en kunstzinnig inzicht en vaardigheden, die in uw vak gestimuleerd en geleerd worden. Uiteraard is het overzicht niet compleet en zijn er vele andere beroepen waarvoor het vak CKV van belang is. De poster is bedoeld om in de klas en met u als vakdocent het gesprek over beroepen en het belang van het vak op gang te brengen.

Voor meer informatie over de beroepen: zie de beroepengids (beschikbaar bij het decanaat) of ga eens kijken op www.vdab.be/cobra/ (en dan zoeken via categorie of trefwoord) en www.werk.nl (klik op 'informatie over werk', klik daarna op 'oriëntatie op beroepen' en klik dan op 'meer over een beroep').

In het middenkader:

- Achtergrond: Cas di Cultura
- Carnaval, cameraman (registreren, waarnemen), paspoppen (die publiek en bodypaint symboliseren), kleine inzet foto van creatief therapeut, hand van de modeontwerper (creatief proces, ideeën visualiseren), inzet van danseres, muurschildering van Cas di Cultura (decor, kunst, verbeelding)
- Darryl en Eddie (bekend uit de methode LOBO) die beiden aangeven waarom zij het vak CKV kiezen. Elke leerling heeft uiteraard zijn of haar eigen persoonlijke motieven.

De posters zijn tot stand gekomen dankzij de inzet van velen: 100 beroepsbeoefenaren op Aruba, vakconsulenten, decanen, werkgroep LOBO. Hiervoor onze hartelijke dank!

Wat staat er op de poster van de Talen?

(Papiamento, Nederlands, Engels, Spaans)

De beroepen (van linksboven, met de richting van de klok mee):

1. Docent Papiamento
2. Tolk in de rechtbank
3. Tv-journalist
4. Tourguide/gids
5. Bibliothecharis
6. Vertaler
7. Auteur
8. Advocaat
9. PR-medewerker
10. Luchtverkeersleider
11. Front-deskklerk
12. Secretaresse

Deze beroepen hebben direct of indirect te maken met taal en communicatie. Het beschikken over taalvaardigheid is belangrijk voor deze beroepen. Uiteraard is het overzicht niet compleet en zijn er vele andere beroepen waarvoor de talen van belang zijn. De poster is bedoeld om het gesprek over beroepen en het belang van talen op gang te brengen.

Voor meer informatie over de beroepen: zie beroepengids (beschikbaar bij het decanaat) of www.vdab.be/cobra/ (en dan zoeken via categorie of trefwoord) en www.werk.nl (klik op 'informatie over werk', klik daarna op 'oriëntatie op beroepen' en klik dan op 'meer over een beroep').

In het middenkader:

- Achtergrond: Cas di Cultura. Op de muur van Cas di Cultura: gele memobriefjes (ook een vorm van communicatie) met daarop doventaal, beeldtaal: Griekse vaas, het Hebreeuwse teken voor geluk, braille, spijkerschrift, het Chinese teken voor zonneschijn
- Kranten: (communicatie, informatie, journalistiek), boeken (literatuur, teksten), boekensteun (lichaamstaal, nummerbord als communicatie), reclamezuil en mobiele telefoon (communicatie), woordenboek (vertalen, grammatica, begrippen)
- Brenda en Eddie (bekend van de methode LOBO) die in verschillende talen aangeven waarom zijn het vak kiezen. Elke leerling heeft uiteraard zijn eigen persoonlijke motieven.

De posters zijn tot stand gekomen dankzij de inzet van velen: 100 beroeps-beoefenaren op Aruba, vakconsulenten, decanen, werkgroep LOBO. Hiervoor onze hartelijke dank!

Wat staat er op de poster van het vak Aardrijkskunde?

De beroepen (vanaf linksboven,
met de richting van de klok mee):

1. Planoloog
2. Landmeter
3. Grondstewardess
4. Meteoroloog
5. Tourguide/gids
6. Geoloog
7. Front-deskklerk
(receptionist hotel)
8. Luchtverkeersleider
9. Medewerker reisbureau
10. Politieagent

De beroepen hebben direct of indirect te maken met aardrijkskunde. Aardrijkskundige kennis, inzicht en vaardigheden zijn belangrijk voor deze beroepen. Uiteraard is het overzicht niet compleet en zijn er vele andere beroepen waarvoor aardrijkskunde van belang is. De poster is bedoeld om het gesprek over beroepen en het belang van aardrijkskunde op gang te brengen.

Voor meer informatie over de beroepen: zie beroepengids (beschikbaar bij het decanaat) of www.vdab.be/cobra/ (en dan zoeken via categorie of trefwoord) en www.werk.nl (klik op 'informatie over werk', klik daarna op 'oriëntatie op beroepen' en klik dan op 'meer over een beroep').

In het middenkader:

- Achtergrond: Zon, zee, zand
- Globe en planologische kaart (namen en ligging van werelddelen, landen, steden, oceanen en rivieren), paspoort en balie (reizen, grenzen overschrijden/verleggen), landmeter en wegwijzer met afstanden, meteorologische kaarten en wegwijzer met afstanden
- Carolyn en Eddie (bekend van de methode LOBO) die aangeven waarom zijn het vak kiezen. Elke leerling heeft uiteraard zijn eigen persoonlijke motieven.

De posters zijn tot stand gekomen dankzij de inzet van velen: 100 beroeps-beoefenaren op Aruba, vakconsulenten, decanen, werkgroep LOBO. Hiervoor onze hartelijke dank!

Wat staat er op de poster van het vak Geschiedenis?

De beroepen (vanaf linksboven, met de richting van de klok mee):

1. Conservator
2. Archivaris
3. Officier van Justitie
4. Tourguide/gids
5. Politieagent
6. Diplomaat
7. Museummedewerker
8. Politicus
9. Leraar geschiedenis
10. Archeoloog

De beroepen hebben direct of indirect te maken met geschiedenis. Historische kennis en inzicht is belangrijk voor deze beroepen. Uiteraard is het overzicht niet compleet en zijn er vele andere beroepen waarvoor geschiedenis van belang is. De poster is bedoeld om het gesprek over beroepen en het belang van geschiedenis op gang te brengen.

Voor meer informatie over de beroepen: zie beroepengids (beschikbaar bij het decanaat) of www.vdab.be/cobra/ (en dan zoeken via categorie of trefwoord) en www.werk.nl (klik op 'informatie over werk', klik daarna op 'oriëntatie op beroepen' en klik dan op 'meer over een beroep').

In het middenkader:

- Achtergrond: Zon, zand, zee
- Oude kaart Aruba (het verleden), ontdekker Aruba (Alonso di Ojeda, 1499), boortorens (Lago, voorspoed tot 1985, daarna toerisme), foto's van vroeger en nu, Natural Bridge (instorten is recente geschiedenis), straatnamenbord (verwijzing naar het koloniale verleden), resten urn (oudste archeologische vondst op Aruba), gereedschap van archeologen, tijdbalk, oude postbus, T-shirt Darryl met globe: historie andere werelddelen.
- Darryl en Brenda (bekend van de methode LOBO) die aangeven waarom zij het vak geschiedenis kiezen. Elke leerling heeft uiteraard zijn eigen persoonlijke motieven.

De posters zijn tot stand gekomen dankzij de inzet van velen: 100 beroeps-beoefenaren op Aruba, vakconsulenten, decanen, werkgroep LOBO. Hiervoor onze hartelijke dank!

Wat staat er op de poster van het vak Economie/M&O?

De beroepen (vanaf linksboven, met de richting van de klok mee):

1. Personeelsfunctionaris
2. Verzekeringsagent
3. Marketing Manager
4. Belastingadviseur
5. Beleidsmedewerker
6. Registeraccountant
7. PR-medewerker
8. Assistent-accountant
9. Econoom
10. Kassier/teller bij een bank

De beroepen hebben direct of indirect te maken met Economie/M&O. Kennis, inzicht en vaardigheden op het gebied van economie en management & organisatie zijn belangrijk voor deze beroepen. Uiteraard is het overzicht niet compleet en zijn er vele andere beroepen waarvoor economie/M&O van belang is. De poster is bedoeld om het gesprek over beroepen en het belang van Economie/M&O op gang te brengen. Voor meer informatie over de beroepen: zie beroepengids (beschikbaar bij het decanaat) of www.vdab.be/cobra/ (en dan zoeken via categorie of trefwoord) en www.werk.nl (klik op 'informatie over werk', klik daarna op 'oriëntatie op beroepen' en klik dan op 'meer over een beroep').

In het middenkader:

- Achtergrond: Zon, zand, zee
- Hotels (werkgelegenheid), cruiseschip, valuta, belastingkantoor (infrastructuur, financiering, planning, begroting), Web (energievoorziening), brochures (toeristen, marketing)
- Brenda en Carolyn (bekend van de methode LOBO) die aangeven waarom zij het vak Economie/M&O kiezen. Elke leerling heeft uiteraard zijn eigen persoonlijke motieven.

De posters zijn tot stand gekomen dankzij de inzet van velen: 100 beroepsbeoefenaren op Aruba, vakconsulenten, decanen, werkgroep LOBO. Hiervoor onze hartelijke dank!

Wat staat er op de poster van het vak Biologie?

De beroepen (vanaf linksboven, met de richting van de klok mee):

1. Fysiotherapeut
2. Microbioloog
3. Brandweerman
4. Milieuvorlichter
5. Verpleegkundige
6. Dierenartsassistent
7. Gezondheidsvoorlichter
8. Marinebioloog
9. Parkranger
10. Kinderarts

De beroepen hebben direct of indirect te maken met biologie. Kennis, inzicht en vaardigheden uit de biologie zijn belangrijk voor deze beroepen. Uiteraard is het overzicht niet compleet en zijn er vele andere beroepen waarvoor biologie van belang is. De poster is bedoeld om het gesprek over beroepen en het belang van biologie op gang te brengen.

Voor meer informatie over de beroepen: zie beroepengids (beschikbaar bij het decanaat) of www.vdab.be/cobra/ (en dan zoeken via categorie of trefwoord) en www.werk.nl (klik op 'informatie over werk', klik daarna op 'oriëntatie op beroepen' en klik dan op 'meer over een beroep').

In het middenkader:

- Achtergrond: Alles wat groeit en bloeit, cunucu
- Petrischaal (Staphylococ), vogels (fauna), bloemen (flora), brandweer (kennis van blusmateriaal, milieu), torso (anatomie), voedingswijzer (voedingsstoffen, weten wat je eet), vrucht in hand van gids Arikok (voortplanting)
- Farah en Carolyn (bekend van de methode LOBO) die aangeven waarom zij het vak biologie kiezen. Elke leerling heeft uiteraard zijn eigen persoonlijke motieven.

De posters zijn tot stand gekomen dankzij de inzet van velen: 100 beroepsbeoefenaren op Aruba, vakconsulenten, decanen, werkgroep LOBO. Hiervoor onze hartelijke dank!

Wat staat er op de poster van het vak Scheikunde?

De beroepen (vanaf linksboven, met de richting van de klok mee):

1. Laborant
2. Huisarts
3. Biochemicus
4. Autospuiter
5. Apotheker en apothekersassistente
6. Chemisch analist
7. Tandarts
8. Verpleegkundige
9. Diëtiste
10. Schoonheidsspecialiste

De beroepen hebben direct of indirect te maken met scheikunde. Scheikundige kennis, inzicht en vaardigheden zijn belangrijk voor deze beroepen. Uiteraard is het overzicht niet compleet en zijn er vele andere beroepen waarvoor scheikunde van belang is. De poster is bedoeld om het gesprek over beroepen en het belang van scheikunde op gang te brengen.

Voor meer informatie over de beroepen: zie beroepengids (beschikbaar bij het decanaat) of www.vdab.be/cobra/ (en dan zoeken via categorie of trefwoord) en www.werk.nl (klik op 'informatie over werk', klik daarna op 'oriëntatie op beroepen' en klik dan op 'meer over een beroep').

In het middenkader:

- Achtergrond: Aloëplantage, cunucu
- Aloëplant en flesjes aloë (van grondstof tot eindproduct), brander ten behoeve van practica, maatbeker, formule, bubbels, raffinaderij, plastic zakken (eindproduct van een chemisch proces, milieuvervuiling)
- Amanda en Farah (bekend van de methode LOBO) die aangeven waarom zij het vak scheikunde kiezen. Elke leerling heeft uiteraard zijn eigen persoonlijke motieven.

De posters zijn tot stand gekomen dankzij de inzet van velen: 100 beroepsbeoefenaren op Aruba, vakconsulenten, decanen, werkgroep LOBO. Hiervoor onze hartelijke dank!

Wat staat er op de poster van het vak Natuurkunde?

De beroepen (vanaf linksboven, met de richting van de klok mee):

1. Automonteur
2. Architect
3. Elektrotechnisch installateur
4. Calculator
5. Tekenaar elektrotechniek
6. Loods
7. Procesoperator
8. Opzichter bouw
9. Vliegtuigmonteur
10. Radiologisch laborant
11. Machinebankwerker
12. Bouwkundig constructeur

De beroepen hebben direct of indirect te maken met natuurkunde. Natuurkundige kennis, inzicht en vaardigheden zijn belangrijk voor deze beroepen. Uiteraard is het overzicht niet compleet en zijn er vele andere beroepen waarvoor natuurkunde van belang is. De poster is bedoeld om het gesprek over beroepen en het belang van natuurkunde op gang te brengen.

Voor meer informatie over de beroepen: zie beroepengids (beschikbaar bij het decanaat) of www.vdab.be/cobra/ (en dan zoeken via categorie of trefwoord) en www.werk.nl (klik op 'informatie over werk', klik daarna op 'oriëntatie op beroepen' en klik dan op 'meer over een beroep').

In het middenkader:

- Achtergrond: Aloëplantage, cunucu
- Kompas (coördinaten), magneet (velden), maquette (architectuur), zeilboot (wind, stroming, krachten) met daarin aan het roer Einstein, zon (de bron van energie), vuurtoren (licht, stralen, richting), weerballon (opstijgen, luchtdruk).
- Amanda en Farah (bekend van de methode LOBO) die aangeven waarom zij het vak natuurkunde kiezen. Elke leerling heeft uiteraard zijn eigen persoonlijke motieven.

De posters zijn tot stand gekomen dankzij de inzet van velen: 100 beroeps-beoefenaren op Aruba, vakconsulenten, decanen, werkgroep LOBO. Hiervoor onze hartelijke dank!

Wat staat er op de poster van het vak Wiskunde?

De beroepen (vanaf linksboven, met de richting van de klok mee):

1. Architect
2. Werktuigbouwkundig tekenaar
3. Kleermaker
4. Vliegtuigmonteur
5. Belasting adviseur
6. Storingsmonteur
7. Piloot
8. Diëtiste
9. Verpleegkundige consultatiebureau
10. Kunstenaar
11. Docent Wiskunde
12. Apothekersassistente

De beroepen hebben direct of indirect te maken met wiskunde. Wiskundige kennis, inzicht en vaardigheden zijn belangrijk voor deze beroepen. Uiteraard is het overzicht niet compleet en zijn er vele andere beroepen waarvoor wiskunde van belang is. De poster is bedoeld om het gesprek over beroepen en het belang van wiskunde op gang te brengen.

Voor meer informatie over de beroepen: zie beroepengids (beschikbaar bij het decanaat) of www.vdab.be/cobra/ (en dan zoeken via categorie of trefwoord) en www.werk.nl (klik op 'informatie over werk', klik daarna op 'oriëntatie op beroepen' en klik dan op 'meer over een beroep').

In het middenkader:

- Achtergrond: Mandela op bodem van de zee (achtergrondcirkel), steiger van Rogers Beach (hoeken, vormen)
- Papieren bootje en vliegtuig (spiegelen, driehoek, vierkant, rechthoek), tangram (vormen, inzicht), Pythagoras op vuilnisbak, sextant, foto die Darryl vastheeft: hotel in Dubai, bijzondere architectuur.
- Amanda en Darryl (bekend van de methode LOBO) die aangeven waarom zij het vak wiskunde belangrijk vinden. Elke leerling heeft uiteraard zijn eigen persoonlijke motieven.

De posters zijn tot stand gekomen dankzij de inzet van velen: 100 beroepsbeoefenaren op Aruba, vakconsulenten, decanen, werkgroep LOBO. Hiervoor onze hartelijke dank!

Katern 1, LOBO

Inhoudsopgave

- Hoofdstuk 1: De start van Loopbaanoriëntatie
- Hoofdstuk 2: Droomberoep
- Hoofdstuk 3: Who are you?
- Bijlage 1: Beroepen menstypes Holland
- Bijlage 2: Materialenoverzicht

Deel B: De katernen

Hoofdstuk 1: De start van Loopbaanoriëntatie

Plaats in het curriculum

- Leerjaar 2, binnen het mentoraat. 1e, 2e en 3e les Loopbaanoriëntatie

Thema's van het hoofdstuk

- Wat is Loopbaanoriëntatie?
- Wereld van beroepen
- Loopbaanportfolio
- Goede eigenschappen
- Loopbaan-ID van leerling zelf en van ouder

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigd- heden
15	Intro / starter Opdr. 1 Opdr. 2	- kan aangeven waar hij zelf staat in zijn loopbaanoriëntatie - krijgt zicht op de vragen waar het bij loopbaanoriëntatie om draait		
20	Opdr. 3	- ontdekt dat er veel beroepen zijn die hij nog niet kent	Ds 2.2 V6.4, 4.1, 4.2	
10	Opdr. 4	- kan aangeven wat er in het loopbaanportfolio thuishoort		
Huis- werk	Voorbereiden Opdr. 5	- kan visualiseren wat hij/zij in de toekomst wil bereiken	Ds 1.7 V3.6	

Aanwijzingen en tips les 1

Introductie: Introduceer de les en de doelen op basis van 'MAP' : motiveren, aansluiten bij voorkennis en preview.

Doelen: De doelen van deze les (zie schema) zijn erop gericht het vak te leren kennen en het loopbaanperspectief van de leerling te vergroten: er zijn meer mogelijkheden dan je denkt!

*We gaan nu beginnen met een aantal lessen binnen het mentoruur, gericht op je toekomst. Wie hier goed meedoet, heeft na deze lessen misschien een idee van wat ie wel of juist niet wil worden in de toekomst en – heel belangrijk – of dit beroep wel of niet bij hem/haar past! Want je kunt geen docent zijn als je niet van kinderen houdt en je kunt geen accountant zijn als je niet heel precies/nauwkeurig bent (**motiveren**). Jullie hebben bij PV en ook in het mentoruur al vaker gesproken over je eigen IK (**aansluiten**). En je weet misschien al wat over beroepen (bijvoorbeeld door je ouders). Misschien heb je zelfs al een idee wat je wilt worden. Nou, daar gaan we het hier overhebben (**preview**). Loopbaanoriëntatie gaat je helpen nadenken en laten werken aan je toekomst, wat je wilt worden enzovoort. Ook als je denkt dat je het al weet, goed kijken of er andere mogelijkheden zijn en of het ook wel bij je past.*

- Bespreek de functie van de iconen (de wolfjes die voor elke opdracht staan) en de begrippenlijst (achterin).
- Bespreek met leerlingen de symboliek van de wolf.

Waarom zie je op heel veel plaatsen een wolf staan? Juist, omdat Loopbaanorientatie als afkorting 'LOBO' heeft, wat wolf betekent in het Papiamento. Zoals je ziet is het een lieve wolf, geen agressieve, maar wel ééntje die goed nadenkt en zich vastbijt in zijn toekomst.

- Licht de 'starter' toe (dit is de cursieve tekst aan het begin van ieder hoofdstuk).

Hoofdstuk 1 begint met 'je toekomst begint nu!' Wie heeft een idee wat daarmee wordt bedoeld? De betekenis is, dat alles wat je nu doet, al invloed heeft op je toekomst. En als je wat wilt worden in de toekomst, je daar nu al aan moet werken.

- Bespreek kort de doelen van de les.

Intro

Neem de intro bij H1 met de leerlingen door en

Loopbaanoriëntatie Controleer of het woord Loopbaanoriëntatie begrepen wordt.

Opdracht 1: Start LOBO

- Doel:** De leerling ontdekt waar hij zelf staat in zijn loopbaanoriëntatie.
- Werkvorm:** Individueel. Juiste antwoord laten aanstrepen.
- Tips:**
- Geef aan dat alleen de leerling zelf weet wat het goede antwoord is.
 - Geef aan dat bij Loopbaanoriëntatie in leerjaar 2 en 3 deze vragen steeds een rol spelen.

Opdracht 2: Wat is Loopbaanoriëntatie?

- Doel:** De leerling weet om wat voor activiteiten het gaat bij LOBO.
- Werkvorm:** Individueel. Juiste antwoord laten aanstrepen (*meerdere antwoorden mogelijk*).

LOBO is geen leervak, maar gaat over dingen uitzoeken die voor jou belangrijk zijn. Dat wil niet zeggen dat je nooit huiswerk krijgt, want vaak moet je ook thuis nog iets uitzoeken.

LOBO is een doe-vak: veel uitzoeken, veel doen.

LOBO is voor iedereen anders: er zijn geen juiste antwoorden; alles is van toepassing op jouw eigen situatie. Je hoeft dus niet alle beroepen uit deze opdracht te kennen (uit je hoofd te leren). Het gaat er om te leren zoeken naar jouw eigen mogelijkheden.

- Tip:**
- Vraag of leerlingen ook andere dingen hebben ingevuld die ze willen leren (de open vraag in opdracht 2) en geef, indien mogelijk, aan waar dit terugkomt (in welke les of jaar of in begeleiding door de decaan).

Opdracht 3: Beroepenzoeker

Doel: De leerling ontdekt dat er veel beroepen zijn die hij nog niet kent. Dat betekent dat, zelfs wanneer een leerling al denkt te weten wat hij wil worden, er nog veel te leren is binnen Loopbaanoriëntatie.

Werkvorm: Individueel of in duo's. Uitwisseling stimuleren, het gaat erom dat ze zoveel mogelijk nieuwe beroepen ontdekken.

- Tips:**
- Stel een eindtijd (15 of 20 minuten). De opdracht hoeft niet 'af' te zijn.
 - Vraag hoeveel beroepen leerlingen hebben kunnen vinden. Vraag welke beroepen ze niet kennen en welke hen wel interessant lijken.
 - Voor de fanatieke leerlingen: de letters die overblijven, vormen een zin.
 - Als hulp voor leerlingen die niet verder komen: schrijf een paar beroepen uit de oplossing op het bord.

Oplossing:

1	p	r	o	c	e	s	o	p	e	r	a	t	o	r	n
2	v	e	r	l	o	s	k	u	n	d	i	g	e	e	e
3	o	k	a	u	t	o	s	p	u	i	t	e	r	g	i
4	n	r	d	i	e	r	e	n	a	r	t	s	o	a	c
5	s	e	c	r	e	t	a	r	e	s	s	e	t	n	i
6	t	w	j	o	u	r	n	a	l	i	s	t	a	a	r
7	o	s	r	a	d	i	o	l	o	o	g	f	r	m	t
8	l	n	e	i	c	i	t	p	o	k	t	o	t	l	k
9	k	j	g	r	u	r	i	h	c	o	d	t	s	e	e
10	s	i	r	a	t	o	n	e	k	k	b	o	u	t	l
11	e	z	b	a	k	k	e	r	r	o	e	g	l	o	e
12	p	l	z	a	n	g	e	r	e	n	d	r	l	h	i
13	m	e	t	e	o	r	o	l	o	o	g	a	i	e	b
14	i	w	l	e	r	a	a	r	j	n	a	a	c	e	d
15	r	e	g	a	l	s	j	e	p	a	s	f	s	e	n
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O

Oplossingen (beroep + positie eerste letter en richting):

Autospuiter 3c →	Meteoroloog 13a →
Bakker 11c →	Notaris 10g ←
Chirurg 9i ←	Opticien 8i ←
Decaan 14o ←	Procesoperator 1a →

Dierenarts 4c →	Radioloog 7c →
Elektricien 11o ↑	Secretaresse 5a →
Fotograaf 7 ↓	Slager 15f ←
Hotelmanager 12n ↑	Tolk 6a ↓
Illustrator 13m ↑	Verloskundige 2a →
Journalist 6c →	Welzijnswerker 14b ↑
Kok 8j ↓	Zanger 12c →
Leraar 14C →	

Wanneer alle 23 beroepen gevonden zijn, vormen de overgebleven letters de volgende zin:

o	n	t	d	e	k		b	e	r	o	e	p	e	n			
d	i	e		b	i	j		j	e		p	a	s	s	e	n	!

Opdracht 4: Het Loopbaanportfolio

- Doel:** De leerling is bekend met het portfolio en weet wat erin thuishoort.
- Werkvorm:** In duo's.
- Tips:**
- Leg ook het woord 'portfolio' uit en geef aan hoe je het uitspreekt (op z'n Frans).
 - Lees eventueel samen met de leerlingen de tekst bij de inhoudsopgave.

Een portfolio is een map die langzaam dikker wordt, omdat er steeds meer informatie in komt. Deze map betreft jouw loopbaan. Dus er komt van alles in over jou, je eigenschappen, cijfers, over opleidingen en beroepen die je leuk vindt, over dingen die je buiten school doet etcetera. Het loopbaanportfolio is van jou zelf, het is een persoonlijk document.

- Geef aan welke afspraken er zijn binnen de school over het loopbaanportfolio (blijft het op school of neemt de leerling het mee).
- Vraag een paar leerlingen wat ze opgeschreven hebben. Mogelijke antwoorden zijn: **cijfers, persoonlijke kwaliteiten, certificaat van een computercursus, informatie over opleidingen of beroepen,**

Huiswerk:

Het huiswerk van deze les is de voorbereiding van opdracht 5 (les 2). Laat de leerlingen materiaal verzamelen (tijdschriften, foto's) voor een persoonlijke voorkant van het loopbaanportfolio.

Geef aan dat het volgende op de voorkant te zien moet zijn:

- een foto, tekening of beschrijving van jezelf;
- een of meer beroepen die jou leuk lijken;
- iets wat je zeker graag wilt hebben in de toekomst (kinderen, een auto, etcetera).

Les 2

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigdheden
5	Intro, doel			
35	Opdr. 5	- kan visualiseren wat hij/zij in de toekomst wil bereiken	Ds 1.7 V3.6, 6.1	stiften, lijm, gekleurd papier, tijdschriften
5	Nabespreking	- weet wat een aantal andere klasgenoten in de toekomst willen bereiken en kan eigen ideeën toelichten	Ds 4.1 V3.6	
Huiswerk	Afmaken opdr.5			

Aanwijzingen en tips les 2

Introductie: Geef aan wat de doelen van de les is.

Doelen: Doelen van de les zijn erop gericht dat de leerling kan visualiseren wat de leerling belangrijke aspecten voor de toekomst vindt. Hierdoor ontstaat als product een persoonlijke voorkant voor het loopbaanportfolio van de leerling, die hiermee uitdrukking geeft aan zijn eigen unieke loopbaan.

*In deze les gaan we ervoor zorgen dat je direct weet welke map jouw loopbaanportfolio is, zodat je nooit per ongeluk de verkeerde mee neemt! (**motiveren**). In de vorige les hebben we al gezien, dat er heel veel verschillende beroepen zijn. Misschien heb je zelf al een idee over beroepen die jou leuk lijken (**aansluiten**). In deze les gaan we daar niet over praten, maar we gaan op een andere manier uitdrukken wat voor ideeën jij hebt over de toekomst (**preview**). Dus op naar opdracht 5!*

Opdracht 5: De voorkant van je loopbaanportfolio

Doel: De leerling kan visualiseren wat hij/zij wil bereiken in de toekomst.

Werkvorm: Individueel. Het maken van een collage of tekening of andere werkvorm om te komen tot een persoonlijke voorkant van het loopbaanportfolio.

Tips:

- Geef aan dat het volgende op de voorkant te zien moet zijn:
 - een foto, tekening of beschrijving van jezelf;
 - een of meer beroepen die jou leuk lijken;
 - iets wat je zeker graag wilt hebben in de toekomst (kinderen, een auto, etcetera).
- Als voorbeeld voor de collage kan de docent eventueel een eigen exemplaar maken. Ook kan afstemming gezocht worden met CKV: is er ruimte om hier aan de voorkant te werken?
- Zorg voor een aantal tijdschriften die een leerling kan gebruiken indien hij/zij geen materiaal vooraf verzameld heeft.

Nabespreking:

Geef aan het einde van de les nog een paar minuten de tijd om leerlingen elkaars voorkant te laten bewonderen. Dit kan bijvoorbeeld in duo's of kleine groepjes. Laat de leerling zijn eigen voorkant toelichten. Ook kun je als docent een paar mooie voorkanten (die voldoen aan de drie criteria die hierboven zijn genoemd) laten zien.

Huiswerk:

Indien opdracht 5 niet is afgerond, kan de leerling thuis de voorkant afmaken.

Les 3

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigdheden
5	Intro en doel			
15	Opdr. 6	- kan een aantal goede eigenschappennoemen waarover hij beschikt - kan goede eigenschappen van anderen benoemen	Ds 1.2 Ds 1.5 V4.5	Post-it memo's (drie per leerling)
25	Opdr. 7	- kan opschrijven wat hij al weet over zijn persoonskenmerken, interesses en kwaliteiten	Ds 1.3 V1.1, 2.2, 4.7, 6.1	
huiswerk	Opdr 8 en 9	- kan aangeven wat ervaringen, persoonskenmerken, interesses en kwaliteiten van zijn ouders zijn - kan aangeven of er overeenkomsten zijn tussen zijn eigen persoons kenmerken, interesses, kwaliteiten en die van zijn ouders	Ds 1.6, 2.3, 5.3 V1.1, 3.7, 4.4	

Aanwijzingen en tips les 3

Introductie: Geef aan wat de doelen van de les zijn en start direct met opdracht 6.

Doelen: De doelen van deze les zijn dat de leerling eigen persoonskenmerken, interesses en kwaliteiten kan benoemen en positieve persoonskenmerken van anderen kan benoemen. Bovendien komt de leerling iets te weten over de ervaringen, persoonskenmerken, interesses en kwaliteiten van zijn ouders en leert hij een vergelijking te maken met de eigen ervaringen, persoonskenmerken etcetera.

*In deze les gaan we kijken naar de dingen waar je goed in bent, want het is belangrijk om dat te weten voor je toekomst (**motiveren**). In de vorige les heb je op je eigen voorkant van het loopbaanportfolio laten zien wat jij voor ideeën bij je toekomst hebt. Heb je ooit stil gestaan bij ideeën die jouw ouders op jouw leeftijd hadden over hun toekomst? (**aansluiten**). Ook dat gaan we in deze les bekijken. Maar eerst ga je je buurman vertellen waar jij vindt dat hij goed in is! (**preview**). Dus op naar opdracht 6!*

Opdracht 6: Jouw goede eigenschappen

Doel: De leerling kan goede eigenschappen van anderen en zichzelf benoemen.

Werkvorm: Individueel. Geef elke leerling drie zelfklevende memo-blaadjes en laat hen goede eigenschappen van klasgenoten noteren. Eén memo moet verplicht over de buurman/buurvrouw gaan en de andere twee memo's mogen ze benutten voor andere klasgenoten. Op deze manier ontvangt elke leerling minimaal één memo/goede eigenschap terug. Laat hen vervolgens rondlopen (energizer) en de memo's op de rug van de betreffende klasgenoot plakken.

Tips:

- Neem vooraf de lijst van goede eigenschappen door en verhelder waar nodig. Vraag de leerlingen andere goede eigenschappen te noemen (bijvoorbeeld lief, attent, netjes, etcetera).
- Zorg dat alleen GOEDE eigenschappen worden opgeschreven. De opdracht moet een veilige sfeer creëren om over je eigen of elkaars goede eigenschappen te praten.
- Laat hen de 'goede eigenschappen' die ze via de memo's krijgen, opschrijven bij opdracht 6.
- Geef in de nabespreking aan dat het eigenlijk raar is dat we soms helemaal niet van anderen weten hoe ze ons zien en welke goede eigenschappen we volgens anderen hebben.

Eigenlijk zouden we elkaar vaker complimentjes moeten geven!

Opdracht 7: Je eigen Loopbaan-ID

Doel: De leerling kan aangeven wat hij al weet over zijn persoonskenmerken, interesses en kwaliteiten.

Werkvorm: Individueel. Invuloefening.

Tips:

- Leg uit wat een ID is.

Iedere volwassene heeft een ID, ofwel Identiteitskaart. Misschien heb je er zelf ook wel één. Er bestaan verschillende soorten ID's: bijvoorbeeld een paspoort, een rijbewijs, een cedula en dergelijke. Een ID zegt iets over jezelf. Je kunt er mee laten zien wie je bent of wat je kunt. Voor Loopbaanoriëntatie is het heel belangrijk te weten wie je bent. Daarom maken we nu een ID speciaal voor Loopbaanoriëntatie. Als je later werk gaat zoeken, maak je ook vaak een ID. Dan heet dat een CV ofwel Curriculum Vitae.

- De velden met een * zijn niet verplicht, dit in verband met privacy. Hoewel er geen gegevens uitgewisseld gaan worden, kan het toch zijn dat leerlingen niet hun e-mail of zo willen noteren.

LOOPBAAN-ID	
Achternaam	Arendsz
Voornamen	Carolyn Isadora Maria
Geslacht	M/V
Geboorteplaats en -datum	Aruba, 22 februari 1992
Straat/plaats*	Savaneta 211
Telefoon*	5845666
E-mail*	cimarendsz@hotmail.com
School	Filomena College
Cursussen die ik gedaan heb	- Hondentraining - EHBO
Werkervaring/side jobs	- Supermarkt (1 jaar) -
Hobbies/Vrijwilligerswerk	- zwemmen - wandelen met de hond - shoppen in de mainstreet
Wat ik later wil worden	- accountant of traha den hotel
In welke vakken ben ik goed	- PV, LO, Papiamento, Spaans
Mijn goede eigenschappen	- Netjes - Aardig

- Laat hen het ID in het loopbaanportfolio doen, achter tabblad 1 (persoonlijke gegevens).

Huiswerk: Opdracht 8 en 9

Opdracht 8: Het loopbaan ID van je ouder

- Doel:** De leerling maakt kennis met de ervaringen, persoonskenmerken, interesses en kwaliteiten van zijn ouder (vader, moeder of voogd). Nevendoel: de ouder raakt betrokken bij de loopbaanoriëntatie van de leerling.
- Werkvorm:** Individueel. Invuloefening voor ouder. De leerling licht toe.
- Tips:**
- Laat de leerlingen hun loopbaanportfolio mee naar huis nemen en aan hun ouders laten zien. Laat hen vertellen wat LOBO is en laat de ouder het loopbaan-ID van de leerling zien en laat een van de ouders het ID invullen, vóór de volgende les. Geef aan dat ouders niet alles hoeven invullen. Als ze iets niet meer weten of niet willen invullen, geeft dat niets. Geef aan dat ze het ID niet gaan uitwisselen met andere leerlingen, het is alleen om er zelf van te leren.
 - Wanneer je als docent signaleert dat er leerlingen zijn die zich niet comfortabel voelen bij het ID van hun ouder (geen opleiding, laag beroep) of wanneer een ouder niet beschikbaar is, dan mogen ze eventueel ook een andere volwassene het ID laten invullen (liefst wel een volwassene waarmee ze zich kunnen identificeren).

Opdracht 9: Wat wist je niet van je ouder?

- Doel:** De leerling kan aangeven of er overeenkomsten zijn tussen zijn eigen persoonskenmerken, interesses en kwaliteiten en die van zijn ouders.
- Werkvorm:** Individueel. Laat de leerling opschrijven wat hij niet wist (bijvoorbeeld: 'ik wist niet wat de opleiding van mijn vader/moeder was') en wat hetzelfde is als in het ID van de leerling (bijvoorbeeld: 'ik heb dezelfde hobbies als mijn vader').

Hoofdstuk 2: Droomberoep

Plaats in het curriculum

- Leerjaar 2, binnen het mentoraat, les 4, 5 en 6.

Thema's van het hoofdstuk

- Droomberoepen
- Interviewen beroepsbeoefenaar
- Poster met beroep presenteren

Les 4

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigd- heden
5	Terugblik H1 en opdr 10	- kan aangeven wat voor hem het belangrijkste was uit H1	V5.2	
5	Intro H2 / starter			
10	Opdr 1	- kan aangeven wat hij het liefst zou willen en durven zijn	Ds 1.7	
20	Opdr 2	- kan adequaat communiceren cq. een telefoongesprek voeren met iemand die een bijdrage kan leveren aan zijn loopbaan	Ds 3.6, 4.3 V4.1, 4.2, 4.3, 4.6	
5	Opdr 3 Toelichten			
Huis- werk	Opdr. 3	- kan informatie verzamelen over opleidingen en beroepen - kan adequaat communiceren over zijn loopbaan met iemand die een bijdrage kan leveren aan zijn loopbaan	Ds 3.2, 3.6, 4.2 V2.3, 5.1, 6.1, 6.2, 6.3, 6.4, 4.2, 4.3, 4.6	Beroepen gids, - eventueel internet

Aanwijzingen en tips les 4

Introductie:

Geef aan wat de doelen van de les zijn.

Doelen:

Het doel van hoofdstuk 3 is, dat leerlingen durven dromen.
Dromen is belangrijk. Tevens leren ze informatie te verzamelen
door middel van interviews.

We gaan naar een nieuw hoofdstuk vandaag over 'dromen'. Maar dat doen we pas nadat we hoofdstuk 1 goed hebben afgesloten. Wie heeft iets bijzonders ontdekt in het loopbaan-ID van zijn ouders dat hij/zij met ons wil delen?

Terugblik H1:

Geef, voordat je overgaat naar de inhoud van H2, nog een korte terugblik op H1 door in te gaan op opdracht 8 en 9. Vraag of er een leerling is, die iets wil vertellen over het ID van zijn/haar ouder. Doe dit alleen als de leerling zelf wil!

Opdracht 10: Reflectie

Doel

Laat de leerlingen hoofdstuk 1 nog eens doorbladeren. Wat hebben we in deze lessen gedaan? De opdracht is bedoeld om de leerling zicht te geven op zijn eigen leerproces en een start te maken met de vaardigheid reflecteren. Alle antwoorden zijn goed.

Introductie H2:

Leid het hoofdstuk in met een voorbeeld van een oud-leerling of iemand anders die je kent, die echt een droomberoep had en dit uiteindelijk heeft weten te realiseren (motiveren, aansluiten) en licht de starter toe (preview).

Om succes te kunnen hebben in de toekomst, moet je durven dromen. Want 'dromen + visie/plannen + actie ondernemen' staan garant voor succes. In deze les gaan we verder in op 'droomberoepen': dat wat je het liefst zou willen worden als je helemaal zonder grenzen fantaseert.

Laat een leerling de doelen van het hoofdstuk oplezen.

Opdracht 1: Droomberoep

- Doel:** De leerling kan aangeven wat hij het liefst zou willen en durven zijn.
- Werkvorm:** Opdracht 1a - 1c individueel. Invuloefening.
Opdracht 1d: Laat hen de drie beroepen uit 1a-1c opschrijven en ophangen: het effect is, dat je ziet dat iedereen durft te dromen. Er worden duo's gevormd tussen leerlingen die één beroep hetzelfde hebben.
- Tips:**
- Als er een leerling (of meerdere leerlingen) is die geen enkel beroep heeft dat gelijk is aan dat van iemand anders, zoek dan een partner met een beroep in dezelfde sector. Als er drie leerlingen zijn met eenzelfde droomberoep, dan kan er ook in een trio gewerkt worden (maak geen groepjes van vier, splits dan in duo's).

Opdracht 2: Het telefoongesprek

- Doel:** De leerling kan adequaat communiceren (een telefoongesprek voeren) met iemand die een bijdrage kan leveren aan zijn loopbaan.
- Werkvorm:** In duo's voorbereiden van het telefoongesprek. Eventueel 2c in de vorm van een rollenspel.
- Tips:**
- Laat de leerlingen zelf iemand proberen te zoeken die ze kunnen interviewen, liefst in de directe kennissenkring. Lukt dit niet, help dan: weet je zelf iemand met het droomberoep die de leerlingen zouden kunnen interviewen? Leg dan de relatie. Indien docent en leerling er samen niet uitkomen, zijn er twee oplossingen: kies een ander beroep (het tweede droomberoep van een van beide leerlingen) of zoek verder (laat leerlingen een bedrijf bellen waar mogelijk iemand werkt met dat beroep).
 - 2c: Goed nabespreken en wijs op de checklist bij de opdracht. Deze opdracht kan eventueel worden uitgebreid met een rollenspel. Zorg dat de leerlingen zich veilig voelen (een time-out nemen mag, dan neemt een andere leerling de plaats in) en laat andere leerlingen helpen als zij een goede vraag hebben.

Wat ga je zeggen als je die persoon aan de lijn hebt?

- *Je stelt je voor (naam + naam van de school).*
- *Je geeft aan dat je iemand moet interviewen met een beroep dat jou leuk lijkt.*
- *Je geeft aan dat jij en je klasgenoot veel interesse hebben in het beroep van*
- *Vraag of je een kort interview mag doen om een paar vragen te stellen over het beroep (liefst mondeling, eventueel telefonisch). Geef aan dat het interview niet langer dan dertig minuten duurt.*
- *Maak een afspraak voor deze week (liefst!) of de volgende week: dag/datum, tijd, plaats (op het werk of thuis).*
- *Bedank alvast voor de mogelijkheid en zorg dat je op tijd op je afspraak bent.*

Opdracht 3: Het interview (huiswerk)

- Doel:** De leerling kan informatie verzamelen over opleidingen of beroepen (via het internet, de krant, een beroepengids of een interview) en kan adequaat communiceren over zijn/haar loopbaan met iemand die een bijdrage kan leveren aan zijn/haar loopbaan.
- Werkvorm:** In duo's. Informatie zoeken via diverse kanalen en interview afnemen.
- Tips:**
- Leg de beroepengidsen in de les en geef eventueel een aantal internetadressen van sites met beroepeninformatie:
www.werk.nl
of **www.vdab.be.**

Les 5

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigdheden
5	Intro			
5	Opdr 4	- kan beoordelen of informatie relevant is voor zijn eigen loopbaan	Ds 3.4, 3.5 V3.1, 3.4	
		- kan beargumenteren hoe nieuwe informatie zijn zelfbeeld en loopbaan beïnvloedt		
35	Opdr 5	- kan informatie verwerken in een poster - kan informatie aantrekkelijk presenteren (op poster)	V4.7	A3-papier (of groter, maar A3 is nog te kopiëren voor in loopbaan-portfolio) Stiften, lijm, tijdschriften
Huiswerk	Afmaken opdr. 5			

Aanwijzingen en tips les 5

Introductie: Laat een aantal leerlingen vertellen hoe hun interview is verlopen. Geef aan dat we vandaag een poster gaan maken over het droomberoep.

Doelen: Doelen van deze les zijn dat de leerlingen informatie uit het interview koppelen aan hun eigen loopbaan en dit visueel kunnen verwerken in een poster.

Vandaag gaan jullie een poster maken van je droomberoep, zodat je alles wat je geleerd hebt kunt delen met je klasgenoten en je ook kunt leren van hun ervaringen.

Opdracht 4: Reflectie Droomberoep

Doel: De leerling kan beoordelen of de informatie relevant is voor zijn eigen loopbaan en kan beargumenteren hoe de nieuwe informatie zijn zelfbeeld en loopbaan beïnvloedt.

Werkvorm: Individueel. Invuloefening (reflectie).

Opdracht 5: Poster

Doel: De leerling kan de informatie uit het interview verwerken en aantrekkelijk presenteren in de vorm van een poster.

Werkvorm: In duo's. Laat de leerlingen een poster maken binnen deze les.

Tips: Wijs op de aandachtspunten voor de poster die genoemd worden bij opdracht 5.

Let er op dat het volgende duidelijk op de poster te zien is:

- naam van het beroep;
- wat leuk is aan het beroep;
- welke goede eigenschappen je moet hebben;
- vakken waar je goed in moet zijn;
- kort antwoord op de vragen die je zelf hebt bedacht;
- foto's, plaatjes, artikelen uit de krant of van het internet over dit beroep.

Zorg dat je groot schrijft, zodat anderen het makkelijk kunnen lezen en zorg dat de poster er leuk uit ziet.... Want de volgende keer gaan we de posters aan elkaar presenteren!

Huiswerk: Afmaken poster (indien nodig).

Les 6

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigdheden
5	Intro			
35	Opdr 6	- kan informatie presenteren aan medeleerlingen - kan toelichten of de nieuwe informatie zijn droomberoep beïnvloed heeft - kan informatie verzamelen over andere beroepen	Ds 4.1, 4.2 V3.6, 4.7	Tape om posters op te hangen
5	Opdr 7	- kan in het portfolio aangeven op basis van reflectie waar zijn voorlopige voorkeur ligt.	Ds 4.1 V5.2	
Huiswerk	Geen			

Aanwijzingen en tips les 6

Introductie: Geef aan dat de leerling in deze les niet alleen zijn eigen droomberoep presenteert, maar dat hij ook heel veel informatie krijgt over andere beroepen.

Doelen: Doelen van deze les zijn dat leerlingen informatie presenteren aan anderen en informatie zoeken over andere beroepen.

In de vorige les hebben we posters van onze droomberoepen gemaakt. Vandaag gaan we deze aan elkaar presenteren. Dus je leert veel van de droomberoepen van anderen. Misschien zijn er nog beroepen bij die jou ook interesseren.

Opdracht 6: Posterpresentatie

Doel: De leerling kan informatie presenteren aan medeleerlingen en kan toelichten of de nieuwe informatie zijn droomberoep beïnvloed heeft. Tevens kan de leerling informatie verzamelen over andere beroepen.

Werkvorm: Reiziger: één leerling van het duo blijft bij zijn poster staan (dus de helft van de klas staat bij zijn eigen poster) om de poster toe te lichten. De andere helft van het duo loopt de klas

rond om de andere posters te bekijken en vragen te stellen. Tweede ronde vice versa. Indien gewerkt is in trio's, laat de leerlingen dan zelf een verdeling maken. Zorg er hierbij voor, dat elke leerling zowel een keer presenteert als de posters bekijkt.

Tips:

- Hang de posters op in de klas. Zorg dat ze niet te dicht op elkaar hangen; verspreid ze over de klas.
- Geef de leerlingen als opdracht mee dat ze kijken of er beroepen bij zijn die zij ook nog leuk vinden.
- Geef als docent aan wat je aan leuke en informatieve dingen is opgevallen in de posters.

We splitsen de klas in twee groepen. Persoon A van het duo waarin je gewerkt hebt, blijft de eerste ronde bij zijn poster staan om vragen van rondlopende klasgenoten te beantwoorden en de poster toe te lichten. Daarna blijft persoon B van het duo bij de poster staan om toelichting te geven en kan persoon A de andere posters bekijken. Bepaal zelf wie van jullie A of B is, iedereen komt aan de beurt dus het maakt niets uit.

Opdracht 7: Samenvatting Droomberoep

Doel:

De leerling kan in het portfolio aangeven op basis van reflectie, waar zijn voorlopige voorkeur ligt en hoe dit hoofdstuk van invloed is geweest.

Werkvorm:

Individueel. Invuloefening, reflectie.

Tips:

- Laat de leerlingen de blauwe pagina invullen en in het portfolio stoppen. Geef aan dat ze het interview er ook in mogen stoppen indien ze dit beroep voor zichzelf belangrijk vinden (als het nog steeds een droomberoep is).
- Spreek af wat er gebeurt met de posters: maak eventueel een kopie (dit kan als de posters van A3-formaat zijn), zodat ze dit in hun loopbaanportfolio kunnen stoppen.

Hoofdstuk 3: Who are you?

Plaats in het curriculum

- Leerjaar 2, binnen het mentoraat, les 7 en 8

Thema van het hoofdstuk

- Welk 'menstype' is de leerling (zelfbeoordeling, beoordeling door klasgenoot en door ouder)
- Welke beroepen horen hierbij

Les 7

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigd- heden
5	Intro / starter	- weet dat mensen vaak kiezen voor een beroep waarin de mensen werken waarbij ze zich 'thuisvoelen'	Ds 3.1	
20	Opdr 1	- kan zichzelf beoordelen - kan benoemen wat voor type hij is	Ds 1.3	Per leerling: zes oranje stikkers (rondjes)
15	Opdr 2	- kan een ander beoordelen - kan omgaan met de beoordeling van anderen (klasgenoot) - kan adequaat communiceren met iemand die een bijdrage kan leveren aan zijn loopbaan	Ds 1.5, 1,6, 3.6 V1.1	Per leerling: zes gele stikkers (rondjes)
Huis- Werk	Opdr 3	- kan omgaan met de beoordeling van anderen (ouder) - kan adequaat communiceren met iemand die een bijdrage kan leveren aan zijn loopbaan	Ds 1,6, 3.2, 3.6, 5.3 (rondjes)	Per leerling: zes groene stikkers

Aanwijzingen en tips les 7

Introductie H3: Geef aan wat het doel van de les is en verklaar de starter voor de leerlingen.

Doelen: Het doel van de les is, dat de leerling zichzelf beter leert kennen en kan benoemen welke beroepen mogelijk bij hem passen. Tevens leert de leerling anderen beoordelen en omgaan met de beoordeling van hemzelf door anderen. Hij leert communiceren met anderen die een bijdrage kunnen leveren aan zijn loopbaan.

Aan het begin van het hoofdstuk zie je staan: 'What colours are your feathers?'. Wat denk je dat dit betekent?

'Vogels met dezelfde veren kruipen bij elkaar' ofwel mensen houden ervan om bij hetzelfde type mensen te zijn. Als het om beroepen gaat, betekent het dat mensen vaak een beroep kiezen, waar ze andere mensen tegenkomen die ongeveer hetzelfde denken en zijn als zichzelf.

Gebruik in de inleiding weer 'MAP' (motiveren, aansluiten bij de voorkennis/situatie van leerlingen en een preview van de les).

Wat voor een type ben jij als het om beroepen gaat? Je weet al wel een beetje waar je goede eigenschappen liggen, in welk vak je goed bent, maar in deze les gaan we een stap verder. We kijken wat voor een type je bent en relateren dit aan beroepen.

Laat een leerling de doelen van de les oplezen.

Laat de leerlingen kennismaken met de zes leerlingtypes. Laat ze er alvast op letten op wie ze lijken. Geef hierbij aan dat het er niet om gaat of het jongens of meisjes zijn of hoe ze eruitzien, het gaat om het type.

Achtergrondinformatie voor de docent over de theorie van J. Holland

De theorie over de 6 menstypes -lees persoonlijkheid patronen- kan samengevat worden in 6 punten:

1. **De meeste mensen zijn te karakteriseren als een van de zes menstypes:**

Realistisch, houdt van activiteiten waarin hij/zij heel direct en manipulatief kan omgaan met dingen: gereedschap, machines, materialen, planten of dieren. Het realistisch menstype heeft een goed technisch inzicht, is handvaardig en gebruikt graag lichaamskracht. Doorgaans houdt hij of zij niet van sociale bezigheden en mist daar ook de vaardigheden voor.

Onderzoekend, is er op uit de hem of haar omringende, natuurkundige, biologische en culturele verschijnselen, via observatie en onderzoek te doorgronden en te beheersen. Hij of zij bezit wetenschappelijke en mathematische vaardigheden. Over het algemeen heeft hij of zij een afkeer van activiteiten die een overredende, sociaal of routinematig optreden vereisen

Artistiek, heeft een voorkeur voor vrije, ongestructureerde activiteiten, waarin hij of zij zich op kunstzinnige wijze kan uiten. Hij of zij bezit artistieke vaardigheden: toneelspelen, schrijven, tekenen, schilderen, beeldhouwen, musiceren of dansen. Hij of zij houdt niet van geordende, systematische werkzaamheden en bezit weinig administratieve vaardigheden

Sociaal, houdt van werkzaamheden waarin hij of zij met andere mensen kan omgaan, teneinde die te informeren, onderwijzen, ontwikkelen, genezen, verzorgen of amuseren. Hij of zij bezit contactuele vaardigheden zoals: tact, geduld, aandacht. Doorgaans houdt hij of zij niet van technische bezigheden en mist hij of zij ook vaardigheden daarin.

Ondernemend, streeft organisatorische, politieke of economische doelen na. Hij of zij geeft goed leiding en weet anderen van iets te overtuigen. Daarentegen houdt hij of zij niet van wetenschappelijke activiteiten en bezit hij of zij ook weinig vaardigheden in die richting.

Conventioneel, heeft een voorkeur voor duidelijke, geordende werkzaamheden, die een precieze en systematische aanpak vergen. Hij of zij bezit administratieve vaardigheden. Hij of zij heeft een afkeer van onduidelijke en ongestructureerde activiteiten en mist artistieke aanleg.

2. Mensen met dezelfde kenmerken hebben de neiging elkaar op te zoeken, ook in werk.
Bijvoorbeeld: artistieke mensen maken vrienden en werken vaak samen met andere artistieke mensen.
3. Mensen met hetzelfde menstype die samenwerken, creëren een bepaalde werkomgeving die past bij hun type. Bijv. artistieke mensen die samenwerken vormen een omgeving waarbij creatief denken en gedrag wordt gewaardeerd.
4. Er zijn zes types werkomgevingen: een Realistische werkomgeving, een Ondernemende werkomgeving, een Onderzoekende werkomgeving etcetera.
5. Mensen die kiezen voor een werkomgeving die past bij hun menstype hebben meer succes en bevrediging in hun werk dan mensen die dit niet doen.
6. Hoe je je voelt en gedraagt op je werk, hangt in grote mate samen met je werkomgeving met mensen met vergelijkbare vaardigheden, waarin jouw vaardigheden ook als belangrijk gewaardeerd worden.

Die theorie van J. Holland is een van de meest onderzochte en onovertroffen theorieën in het loopbaanwerk. Uiteraard zijn in de praktijk niet 1 type maar een combinatie van types. Je zult dan ook in meerdere categorieën kunnen zoeken. (in de opdracht niet alleen het type dat het hoogst scoort, maar ook type 2).

Voor meer informatie : "What color are your feathers?" dhr. J. Holland of Making Vocational Choices, a theory of careers, dr. J. Holland, Englewood Cliffs, NJ; Prentice Hall, 1973).

Opdracht 1: Zelfbeoordeling

Doel: De leerling kan zichzelf beoordelen en benoemen wat voor type hij is.

Werkvorm: Individueel. Geef elke leerling zes oranje stikkers en laat ze de blauwe pagina voor zich nemen. Geef aan dat ze de stikkers moeten plakken in de rechterkolom en lees nogmaals de spelregels voor of schrijf ze op het bord.

Drie stikkers plak je achter de persoon op wie jij het meeste lijkt, twee achter de persoon op wie je ook lijkt en één sticker achter de persoon waarop je een beetje lijkt. Denk er om, het gaat om types, dus kun je nog steeds op Farrah lijken ook als je een jongen bent en niet van honden houdt, maar als de andere dingen wel kloppen. Een type is een soort mens, bijvoorbeeld een sociaal type of een creatief type.

Opdracht 2: Jij door de ogen van je klasgenoot!

Doel: De leerling kan een ander beoordelen, adequaat communiceren met iemand die een bijdrage kan leveren aan zijn loopbaan en kan omgaan met de beoordeling van anderen (klasgenoot).

Werkvorm: Individueel. Geef elke leerling nu zes gele stikkers. Laat hem zijn buurman/buurvrouw beoordelen in de middelste kolom (of meest rechterkolom nu de pagina is omgevouwen).

Tips:

- Doe voor hoe de pagina gevouwen moet worden om naar opdracht 2 te gaan.

Als je klaar bent met opdracht 1, vouw dan de blauwe pagina op de eerste vouwlijn zo om, dat je de oranje stikkers niet meer ziet.

- Als de leerling aangeeft dat hij de buurman helemaal niet kent en kan beoordelen, mag hij ook wisselen met een andere leerling. De leerlingen hoeven hiervoor niet per se naast elkaar te zitten.

Opdracht 3: Jij door de ogen van je ouders! (huiswerk)

Doel: De leerling kan adequaat communiceren met iemand die een bijdrage kan leveren aan zijn loopbaan en kan omgaan met de beoordeling van anderen (ouder).

Werkvorm: Individueel. Geef elke leerling zes groene stickers mee naar huis en laat hem/haar de pagina alvast vouwen op de tweede vouwlijn. Geef aan dat het belangrijk is de ouders erbij te betrekken, omdat ouders hun kinderen vaak goed kennen. Als geen van de ouders de opdracht kan maken, laat dan de voogd of opa of oma of iemand anders die de leerling goed kent de opdracht maken.

Les 8

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigdheden
5	Intro			
15	Opdr 4	- kan aangeven welk belang hij hecht aan de beoordeling van anderen	Ds 1.6, V4.4, 3,1, 3,7	
20	Opdr 5	- kent beroepen die passen bij zijn 'type' - kan aangeven of hij deze beroepen leuk vindt - kan aangeven welke andere beroepen hij in gedachten had	Ds 3.3, V6.1	Beroepengidsen
5	Opdr 6 + 7	- kan aangeven wat het belang is van de informatie die hij in dit hoofdstuk gekregen heeft - bewaakt zijn eigen leerproces	Ds 3.4 V5.2, 5.3	
Huiswerk	geen			

Aanwijzingen en tips les 8

Introductie: Geef aan dat we deze les verder ingaan op beroepen die passen bij de types uit de vorige les. Vraag, wie iets wil vertellen over de beoordeling door zijn/haar ouder(s) (komt het overeen met je eigen beoordeling of juist niet).

Doelen: De doelen van deze les zijn, dat de leerling kennis maakt met beroepen die passen bij een bepaald menstype en dat hij/zij kan aangeven of hij/zij deze beroepen zelf ook interessant vindt. Tevens kan de leerling het belang aangeven dat hij/zij hecht aan de beoordeling van anderen.

Opdracht 4: Reflectie beoordeling

Doel: De leerling kan aangeven welk belang hij hecht aan de beoordeling van anderen.

Werkvorm: Laat de leerlingen eerst de stikkers per type optellen en dit met potlood achter de derde kolom noteren. Laat hen daarna bepalen welk type het hoogst gescoord heeft en welk type daarna het meest gescoord heeft. Laat hen bij de hoogste

score een grote 1 zetten en achter de score die daarna het hoogst is een grote 2. Laat hen bekijken of de stickers van ouder(s) en klasgenoot erg afwijken van hun eigen beoordeling: staan nu overal verspreid stickers of staan de meeste stickers bij hetzelfde type? Laat hen de vragen beantwoorden en loop rond. Bespreek dit goed na.

Wanneer je ouder(s) of klasgenoot je anders beoordelen dan jijzelf doet, kunnen daar meerdere redenen voor zijn: ze kennen je misschien niet zo goed, of je doet je anders voor, of de ouder/klasgenoot let op andere dingen of heeft niet zo goed nagedacht. Of je vond het moeilijk om jezelf goed te beoordelen. Denk eens voor jezelf na over de reden van de verschillen. Een of twee stickers maakt niets uit, maar misschien zegt het wel iets wanneer de ouder/klasgenoot helemaal geen stickers heeft bij het type, waarvan jij zelf vindt dat je er het meest op lijkt. Het is bij Loopbaanoriëntatie heel belangrijk om anderen erbij te betrekken (vrienden, klasgenoten, ouders, docenten), want zij kunnen jou helpen met ontdekken wat het best bij jou als persoon past.

Opdracht 5: Beroepen

- Doel:** De leerling kent beroepen die passen bij zijn 'type'. Hij kan aangeven of hij deze beroepen leuk vindt en kan aangeven welke andere beroepen hij in gedachten had.
- Werkvorm:** Deze opdracht kan zowel individueel als in groepjes plaatsvinden. Indien groepjes gevormd worden: deel de leerlingen in in groepjes naar type.
- Tips:**
- Zorg dat je een aantal beroepengidsen (zie materialen-overzicht) bij de hand hebt om de leerling beroepen op te laten zoeken die ze niet kennen. Dit is een ervaring in 'zoeken van informatie over beroepen'.
 - De bijlage van dit hoofdstuk (bijlage 1) bevat een overzicht van nog meer beroepen per type. Gebruik dit voor leerlingen die een bepaald type gekozen hebben, maar zich niet herkennen in de hierbij genoemde beroepen.
 - Bespreek de opdracht goed na.

Wie heeft een beroep gezien van zijn 'type' dat hem interessant lijkt? Of een beroep waar je nog niet aan gedacht had? Je snapt wel dat er ook heel veel andere beroepen zijn die bij jouw type passen. De beroepen die hier staan, zijn voorbeelden die je op ideeën kunnen brengen. Tevens geldt dat je nooit één type bent, je hebt altijd iets van meerdere types in jezelf. Dus kijk ook bij je nummer 2 en 3.

- Voor leerlingen die het leuk vinden, zijn er sites op internet met 'testjes' die op dezelfde theorie gebaseerd zijn: www.ncsu.edu/careerkey/you/hollands_home.html (in het Engels) of www.fontys.nl (in het Nederlands). Zeg er wel bij, dat deze sites eigenlijk bedoeld zijn voor oudere leerlingen (studenten). Laat de leerlingen vertellen over de sites die ze bezocht hebben.

Opdracht 6: Reflectie

Doel: De leerling kan aangeven wat het belang is van de informatie die hij in opdracht 5 gekregen heeft. Tevens kan hij de informatie koppelen aan eerdere hoofdstukken.

Werkvorm: Individueel. Invuloefening, reflectie.

Opdracht 7: Terugblik Hoofdstuk 1, 2 en 3

Doel: De leerling bewaakt zijn eigen leerproces.

Werkvorm: Individueel. Invuloefening, reflectie.

- Tips:**
- Laat een paar leerlingen hun laatste twee vragen bij opdracht 7 oplezen en geef aan dat LOBO niet afgelopen is, maar dat je hier in leerjaar 3 mee verdergaat.
 - Spreek af of het loopbaanportfolio op school blijft of dat de leerling dit goed bewaart voor het volgend jaar (hangt af van de interne afspraken op school met de decaan).

Bijlage 1: Beroepen menstypes Holland

(Behorend bij opdracht 5, Hoofdstuk 3, Katern 1)

De zes menstypes van Holland worden hieronder omschreven. Een leerling is nooit één type, maar altijd een combinatie van verschillende types. De lijst beroepen op de volgende pagina's sluit bij die gedachte aan. Voor toelichting op de beroepen zie beroepengids LDC.

Realistisch, houdt van activiteiten waarin hij/zij heel direct en manipulatief kan omgaan met dingen: gereedschap, machines, materialen, planten of dieren. Het realistisch menstype heeft een goed technisch inzicht, is handvaardig en gebruikt graag lichaamskracht. Doorgaans houdt hij of zij niet van sociale bezigheden en mist daar ook de vaardigheden voor.

Onderzoekend, is er op uit de hem of haar omringende, natuurkundige, biologische en culturele verschijnselen, via observatie en onderzoek te doorgronden en te beheersen. Hij of zij bezit wetenschappelijke en mathematische vaardigheden. Over het algemeen heeft hij of zij een afkeer van activiteiten die een overredende, sociaal of routinematig optreden vereisen

Artistiek, heeft een voorkeur voor vrije, ongestructureerde activiteiten, waarin hij of zij zich op kunstzinnige wijze kan uiten. Hij of zij bezit artistieke vaardigheden: toneelspelen, schrijven, tekenen, schilderen, beeldhouwen, musiceren of dansen. Hij of zij houdt niet van geordende, systematische werkzaamheden en bezit weinig administratieve vaardigheden

Sociaal, houdt van werkzaamheden waarin hij of zij met andere mensen kan omgaan, teneinde die te informeren, onderwijzen, ontwikkelen, genezen, verzorgen of amuseren. Hij of zij bezit contactuele vaardigheden zoals: tact, geduld, aandacht. Doorgaans houdt hij of zij niet van technische bezigheden en mist hij of zij ook vaardigheden daarin.

Ondernemend, streeft organisatorische, politieke of economische doelen na. Hij of zij geeft goed leiding en weet anderen van iets te overtuigen. Daarentegen houdt hij of zij niet van wetenschappelijke activiteiten en bezit hij of zij ook weinig vaardigheden in die richting.

Conventioneel, heeft een voorkeur voor duidelijke, geordende werkzaamheden, die een precieze en systematische aanpak vergen. Hij of zij bezit administratieve vaardigheden. Hij of zij heeft een afkeer van onduidelijke en ongestructureerde activiteiten en mist artistieke aanleg.

Als je Farah (realistisch) op 1 hebt en Amanda (onderzoekend) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Aircomonteur
Amanuensis
Auto-elektrotechnicus
Automonteur
Bedrijfsvoorlichter
Beeldtechnicus
Belichter
Bouwkundig tekenaar
Bouwtimmerman
Chemisch laborant
Elektricien
Elektrotechnicus
Geluidtechnicus
Instellingskok
Instrumentenmaker
Landmeter
Lasser
Leraar technisch onderwijs
Levensmiddelentechnoloog
Medewerker landbouw
Meet- en regeltechnicus
Modelmaker
Opticien
Radio- en t.v.-monteur (Monteur consumenten elektronica)
Scheepswerktuigkundige
Schoentechnicus
Softwareontwikkelaar
Systeembeheerder
Tandtechnicus
Technisch tekenaar
Telecommunicatiemonteur
Timmerman
Vliegtuigelektrotechnicus
Werktuigbouwkunde
Werkvoorbereider

Als je Farah (realistisch) op 1 hebt en Darryl (artistiek) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Bloemist
Boekbinder
Chocolatier
Coupeur
Diamantbewerker
Drukker
Fotograaf
Jachtbouwer
Juwelier
Kunstschilder
Meubelmaker
Meubelstoffeerder
Modinette
Muziekinstrumentenmaker
Natuursteenbewerker
Pianostemmer

Als je Farah (realistisch) op 1 hebt en Eddie (sociaal) op 2 dan passen de volgende beroepen bij je:

Bandagist
Beroepssporter
Brood- en banketbakker
Dierenverzorger
Glazenwasser
Havenwerker
Huishoudhulp
Huisschilder
Instructeur paardrijden
Keukenassistent
Orthopedisch instrumentenmaker
Orthopedisch schoenmaker
Pluimveehouder
Slager
Tuinman

Als je Farah (realistisch) op 1 hebt en Brenda (ondernemend) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Barmeester
Brandweerman/vrouw
Constructiebankwerker
Duiker
Inseminator
Kraandrijver
Kweker
Loodgieter
Matroos
Opzichter bouw
Parkranger
Schipper
Steigerbouwer
Stukadoor
Tegelzetter
Toneelmeester
Uitvoerder
Veehouder
Verhuizer

Als je Farah (realistisch) op 1 hebt en Carolyn (conventioneel) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Autospuiter
Betonstaalverwerker
Buschauffeur
Fiets- en bromfietshersteller
Lederwarenmaker
Metselaar
Modinette
Schoenmaker
Straatmaker
Tandtechnicus
Treinmachinist
Woningstoffeerder

Als je Amanda (onderzoekend) op 1 hebt en Farah (realistisch) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Anesthesiemedewerker
 Boomchirurg
 Chemisch technoloog
 Chirurg
 Dierenarts
 Ergonoom
 Fysisch analist
 Fysisch Geograaf
 Geodetisch ingenieur
 Geofysicus
 Geoloog
 Industrieel ontwerper
 Landbouwkundig ingenieur
 Landschapsarchitect
 Meteoroloog
 Natuurkundige
 Orthodontist
 Plantenteeltkundige
 Radiologisch laborant
 Scheikundige
 Stedenbouwkundige
 Sterrenkundige
 Tandarts

Als je Amanda (onderzoekend) op 1 hebt en Darryl (artistiek) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Archeoloog
 Architect
 Archivaris
 Conservator
 Historicus

Als je Amanda (onderzoekend) op 1 hebt en Eddie (sociaal) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Apotheker
 Bioloog
 Logopedist
 Medisch analist
 Orthopedagoog
 Psycholoog
 Planoloog
 Sociaal geneeskundige

Als je Amanda (onderzoekend) op 1 hebt en Brenda (ondernemend) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Actuaris
 Bedrijfskundige
 Financieel adviseur

Als je Amanda (onderzoekend) op 1 hebt en Carolyn (conventioneel) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Analist
 Archeoloog
 Bacterioloog
 Biochemicus
 Biofysicus
 Literatuuronderzoeker
 Optometrist
 Patholoog anatoom
 Technisch vertaler
 Wiskundige

Als je Darryl (artisie) op 1 hebt en Farah (realistisch) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Architect
Beeldhouwer
Binnenhuisadviseur
Bloemenbinder
Decorontwerper
Edelsmid
Etaleur
Fotograaf
Grafisch ontwerper
Kunstschilder
Meubelontwerper
Pottenbakker
Restaurantkok

Als je Darryl (artisie) op 1 hebt en Amanda (onderzoekend) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Binnenhuisarchitect
Componist
Dramaturg
Industrieel ontwerper
Kunsthistoricus
Musicoloog
Tuinarchitect
Vertaler (literatuur)

Als je Darryl (artisie) op 1 hebt en Eddie (sociaal) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Dichter
Dirigent
Illustrator
Journalist
Kok
Modeontwerper
Musicus
Muziekleraar
Regisseur
Scenarioschrijver
Toneelspeler
Zanger

Als je Darryl (artisie) op 1 hebt en Brenda (ondernemend) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Cameraman
Cineast
Fotomodel
Mannequin
Reclameontwerper
Copywriter

Als je Eddie (sociaal) op 1 hebt en Farah (realistisch) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Bewegingstherapeut
Dierenartsassistent
Ergo/arbeidstherapeut
Herenkapper
Inrichtingswerker
Kantinebeheerder
Kelner
Longfunctie assistent
Operatie-assistent
Pedicure
Radiologisch laborant
Serveerster
Stewardess
Tandartsassistent
Technisch oogheelkundig assistent
Verbandmeester
Verloskundige
Verpleegkundige

Als je Eddie (sociaal) op 1 hebt en Amanda (onderzoekend) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Acupuncturist
Fysiotherapeut
Homeopaat
Huisarts
Mondhygiëniste
Orthopist
Pedagoog
Psychotherapeut

Als je Eddie (sociaal) op 1 hebt en Darryl (artistiek) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Bezigheidstherapeute
Creatief therapeut
Dameskapper
Grimeur
Jeugdbibliothecaris
Logopedist
Maatschappelijk werker
Manicure
Museummedewerker
Psychologisch medewerker
Schoonheidsspecialiste

Als je Eddie (sociaal) op 1 hebt en Brenda (ondernemend) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Activiteitenbegeleider
Consulent sociale voorzieningen
Docent verpleegkunde
Gevangenisbewaarder
Gymnastiekleraar
Masseur
Remedial teacher
Sporttrainer
Wijkverpleegkundige

Als je Eddie (sociaal) op 1 hebt en Carolyn (conventioneel) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Apothekersassistent
Doktersassistent
Medisch secretaresse
Psychologisch testassistent
Receptionist
Telefonist
Toeristisch informatrice

Als je Brenda (ondernemend) op 1 hebt en Farah (realistisch) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Aannemer
Autohandelaar
Bedrijfsleider
Bedrijfsleider loonbedrijf
Beroepsmilitair
Cargadoor
Cultuurtechnicus
Expeditie
Loods
Marechaussee
Politieagent
Rechercheur, sociaal
Rentmeester
Rij-instructeur
Stuurman
Stuwadoor
Taxichauffeur
Vertegenwoordiger

Als je Brenda (ondernemend) op 1 hebt en Amanda (onderzoekend) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Account-exectutive
Artsenbezoeker
Automatiseringsadviseur
Econoom
Gezagvoerder
Marketing deskundige

Als je Brenda (ondernemend) op 1 hebt en Darryl (artistiek) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Fotohandelaar
Uitgever
Webdesigner

Als je Brenda (ondernemend) op 1 hebt en Eddie (sociaal) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Acquisiteur
Advokaat
Barkeeper
Cafehouder
Dansleraar
Diskjockey
Hostess
Manager adviesbureau P+R
Rechter
Redacteur
Reisleider
Tolk
Verkoper
vertegenwoordiger

Als je Brenda (ondernemend) op 1 hebt en Carolyn (conventioneel) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Commercieel medewerker
Douaneambtenaar
Drogist
Groothandelaar
Inkoper
Inspecteur onderwijs
Jurist
Officier van justitie
Purser
Veilingmeester
Verzekeringsagent

Als je Carolyn (conventioneel) op 1 hebt en Farah (realistisch) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Arbeidsanalist
 Calculator
 Magazijnbediende/hulp
 Parkeercontroleur
 Portier

Als je Carolyn (conventioneel) op 1 hebt en Amanda (onderzoekend) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Assistent accountant
 Belastingadviseur
 Computeroperator
 Documentalist
 Landmeter
 Marktanalist
 Statistisch analist

Als je Carolyn (conventioneel) op 1 hebt en Darryl (artistiek) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Filmeditor
 Corrector
 Muziekbibliothecaris
 Taxateur

Als je Carolyn (conventioneel) op 1 hebt en Eddie (sociaal) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Administratief medewerker
 Archiefmedewerker
 Belastingconsulent
 Bibliothecaris
 Caissière
 Conciërge (hotel)
 Deurwaarder
 Enquêteur
 Koerier/bode
 Medisch secetaresse
 Notaris
 Parketsecretaris
 Planoloog
 Secetaresse
 Typiste

Als je Carolyn (conventioneel) op 1 hebt en Brenda (ondernemend) op 2 hebt dan passen de volgende beroepen bij je:

Accountant
 Administrateur
 Beleidsmedewerker
 Boekhouder
 Directiesecetaresse
 Griffier
 Kassier bank
 Kwaliteitscontroleur
 Luchtverkeersleider

Bijlage 2: Materialenoverzicht

In dit overzicht zijn opgenomen de extra materialen die ingekocht moeten worden:

Hoofdstuk/opdracht	Omschrijving materiaal
Hoofdstuk 1 Opdracht 2	- losse A4 of halve A4 waarop de leerling de beroepen kan schrijven (2 blaadjes per groepje van 3 lln) - kleine briefjes met daarop elk 1 naam van een beroep uit opdracht 2/lotjes
Hoofdstuk 1 Opdracht 5	Stiften, kleurpotloden en scharen Tijdschriften/kranten Evt. gekleurd karton
Hoofdstuk 1 Opdracht 6	Per leerling 3 post-it memoblaadjes (geeltjes)
Hoofdstuk 2, Opdracht 1 - 3	Per leerling: 6 gele, 6 oranje en 6 groene ronde stickers
Hoofdstuk 2, Opdracht 5	Beroepengids. Bijvoorbeeld: - -
Hoofdstuk 3, Opdracht 1d	Per leerling 3 post-it memo blaadjes (geeltjes)
Hoofdstuk 3, Opdracht 4	A3-papier of groter voor de posters (1 vel per duo) Stiften, scharen, tape

Katern 2, Leerjaar 3: Kiezen

Inhoudsopgave

- Hoofdstuk 1: Keuzes maken
- Hoofdstuk 2: Een school voor je toekomst

Katern 2, Leerjaar 3: Kiezen

Hoofdstuk 1: Keuzes maken

Plaats in het curriculum

- Leerjaar 3

Thema's van het hoofdstuk

- Het Persoonlijk loopbaanplan (PLP)
- Invloeden op kiezen
- De eigen verantwoordelijkheid van de leerling bij het kiezen
- Obstakels die de leerling tegen kan komen bij het kiezen en hoe hij hiermee kan omgaan

Les 1

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigd- heden
7 min	Intro / starter Opdr. 1	- kent het Persoonlijk loopbaan- plan en kan dit invullen		
		- legt de relatie met wat hij eerder over zichzelf geleerd heeft binnen Loopbaanoriëntatie	Hele domein 4, en 1.2	Katern 1 leerjaar 2 (Loopbaan- portfolio)
25 min	Opdr. 2	- ontdekt dat hij zelf verantwoor- delijk is voor zijn keuze	3.2	
		- ontdekt dat er in elke loopbaan obstakels zijn		dvd-speler en tv, dvd Mark en Judesca
8 min	Opdr. 3	- leert zijn eigen obstakels benoemen	6.3, 6,6	
30 min	Opdr. 4	- kan een strategie toepassen om met obstakels om te gaan	6.3, 6.6	

Hoofdstuk 1 zou eigenlijk binnen 1 les behandeld moeten worden. Dit betekent dat de docent in overleg met de decaan de keuze maakt voor opdracht 2 of 4. Een alternatief is om opdracht 4 binnen MSL of een ander vrij uur te doen.

Aanwijzingen en tips les 1

Doelen:

De doelen van deze les (zie schema) zijn erop gericht het Persoonlijk loopbaanplan te leren kennen en de leerling zicht te geven op zijn eigen verantwoordelijkheid bij het kiezen. Ook leert de leerling dat in elke loopbaan zich obstakels voordoen. Hij of zij leert een strategie om hiermee om te gaan.

- Licht de 'starter' toe: dit is de cursieve tekst aan het begin van ieder hoofdstuk ("The choice is yours").

Kiezen doe je de hele dag. Sommige keuzes zijn makkelijk, bijvoorbeeld: "Welke kleur sokken moet ik aantrekken." Andere keuzes hebben grotere gevolgen, bijvoorbeeld: 'Welk profiel, opleiding of beroep ga ik kiezen'. Zoals in het verhaal over de twee broers. Hoofdstuk 1 begint met 'The choice is yours'. Wie heeft een idee wat daarmee wordt bedoeld? Er zijn mensen om je heen die jou van alles zullen vertellen en adviseren, maar jij bent degene die uiteindelijk de keuze moet maken. Niet je docent, niet je ouders en niet je vrienden.

- Licht het verhaal van de twee broers Henry en Enrique toe. Het zijn twee broers met dezelfde achtergrond. Ze wijzen dezelfde reden aan voor hun huidige positie: de een geeft aan dat de vader een negatieve invloed gehad, de ander geeft aan dat dit een positieve invloed had op de aanpak van zijn loopbaan. De moraal is dat je zelf verantwoordelijk bent voor je eigen loopbaan. Je kunt je niet verschuilen achter anderen.

Intro:

Introduceer de les en de doelen op basis van 'MAP': motiveren, aansluiten bij voorkennis en preview en bespreek de doelen van de les.

I:

Neem de intro bij H1 met de leerlingen door.

In leerjaar 3 ga je je keuze maken voor een profiel. Hier gaan de lessen LOBO je bij helpen. Om goed te kunnen kiezen moet je aan veel dingen denken. Al deze dingen komen samen in het persoonlijk loopbaanplan (PLP). Vorig jaar zijn we al bezig geweest met je goede eigenschappen en met de types, weet je nog? Dat gaan we nu weer oppakken. Ook gaan we in deze les een dvd zien van twee Arubanen, die in hun loopbaan allerlei obstakels hebben overwonnen!

Opdracht 1: Persoonlijk loopbaanplan (PLP)

- Doel:** De leerling maakt kennis met het PLP en vult de eerste velden in.
- Werkvorm:** Individueel.
- Tips:**
- Geef aan dat aan het einde van het derde jaar een profiel gekozen gaat worden en dat we later nog op de profielen ingaan. Het PLP wordt langzaam, gedurende de lessen, helemaal ingevuld.
 - De gegevens uit katern 2 zijn, als het goed is, terug te vinden in het loopbaanportfolio van de leerling. De goede eigenschappen staan op het "Loopbaan-ID" achter het tabblad *Persoonlijk* en de types zijn opgeborgen achter het tabblad *Mijn Loopbaan* (blauwe pagina's).

Opdracht 2: Kiezen doe je niet zo maar

- Doel:** De leerling ontdekt dat elke loopbaan obstakels kent en dat hij of zij zelf verantwoordelijk is voor zijn/haar keuze.
- Werkvorm:** Individueel, dvd kijken met kijkopdracht en vragen beantwoorden.
- Tips:**
- Zorg dat de dvd-speler en tv klaar staan voor de les. Geen DVD? Vraag de decaan. Er is op elke school 1 dvd aanwezig. Mocht dit niet het geval zijn, neem dan contact op met het hoofd van de afdeling Curriculumontwikkeling.
 - Bekijk eerst zelf de DVD.
 - Bespreek de opdracht na door enkele antwoorden terug te vragen. Doe dat vooral voor vraag 4 en 6. Vraag de leerling wat hij of zij zelf als advies eruit zou halen voor anderen. Benadruk daarbij de adviezen die leerlingen noemen die duiden op 'eigen verantwoordelijkheid', 'niemand kan het voor je doen' en 'dat je flexibel moet zijn in het proces'.
 - Geef de leerling de tip om deze vragen ook te stellen aan bijvoorbeeld hun vader of moeder. Dit is een extra opdracht, die niet past binnen de tijd van de les.
 - Hieronder vindt u een antwoordmal met eerst de antwoorden van Mark en daarna die van Judesca.

Antwoordmal opdracht 2

Vragen interview	Antwoorden Mark
1. Wat wilde Mark/Judesca worden op 15-jarige leeftijd?	Wilde als kind iets met vliegen
2. Wat zijn Mark en Judesca nu geworden?	Piloot
3. Wat of wie is van invloed geweest op de keuze? (ouders, eigenschappen, vrienden)	Ikzelf, ouders waren neutraal, financiën waren ook van invloed
4. Welke obstakels zijn ze in hun loopbaan tegengekomen?	Geen gesubsidieerde opleiding, strenge eisen, ik ben een laatbloeiër, was te onvolwassen, eerst andere keuze, steeds afgewezen, ook bij andere opleidingen
5. Wilden ze op Aruba blijven?	Werk op Aruba, airline weg, werk NL, vriendin/ relatie gaat mee naar NL maar relatie gaat toch mis omdat hij zoveel van huis is door werk als piloot Aruba blijft trekken omdat ik hier vandaan kom, maar zolang hier geen airline is...
6. Welk advies hebben Mark en Judesca voor jou?	Je moet iets kiezen waar je passie ligt, elke opleiding is moeilijk, je moet interesse hebben Volg je gevoel, interesses, informeer jezelf goed Probeer eens iemand te spreken die piloot is

Vragen interview	Antwoorden Judesca
1. Wat wilde Mark/Judesca worden op 15-jarige leeftijd?	Kinderarts – kon niet omdat ik niet goed was in natuurkunde en scheikunde
2. Wat zijn Mark en Judesca nu geworden?	Coördinator afdeling Onderzoek en Statistiek
3. Wat of wie is van invloed geweest op de keuze? (ouders, eigenschappen, vrienden)	Vakkenpakket: gericht op 'wat kan ik' en niet op 'wat wil ik', eerst doen waar je goed in bent Rol moeder: je bent zelf verantwoordelijk
4. Welke obstakels zijn ze in hun loopbaan tegengekomen?	Niet goed in natuur- en scheikunde, studeren in andere cultuur, door kritieken en struikelblokken erachter komen waar je goed in bent
5. Wilden ze op Aruba blijven?	Ik was eigenlijk liever op Aruba gebleven, maar deze studie kon niet op Aruba, dus naar NL. Geen spijt van, met andere culturen omgaan
6. Welk advies hebben Mark en Judesca voor jou?	Studie als basis voor verdere ontwikkeling, volg je hart, zie signalen op je weg, aanvaard kritiek zodat je kunt groeien, open blijven voor andermans ideeën Samen met Nederlanders studeren in een groepje, zodat ze je kunnen helpen met taal, plannen, vroeg beginnen, zelf kiezen

Opdracht 3: Mijn obstakels

- Doel:** De leerling leert zijn of haar eigen obstakels Benoemen.
- Werkvorm:** Individueel, PLP invullen.
- Tips:**
- Nabespreken: geef aan en ontdek met de leerlingen dat voor iedereen de obstakels anders zijn.

Voor iedereen zijn de obstakels verschillend. In deze opdracht wordt geleerd hoe je obstakels kunt aanpakken. Het is belangrijk voor jezelf om te weten waar je aan moet werken en waar je rekening mee moet houden. Zelf heb ik in het verleden ook met obstakels te maken gehad bij het kiezen van mijn opleiding en beroep.

- Geef eventueel aan wat uw eigen persoonlijke obstakels in het verleden zijn geweest bij het kiezen van opleiding en beroep en hoe u hiermee bent omgegaan.
- Let goed op of er leerlingen zijn, waarbij deze opdracht misschien gevoelens los maakt die niet in lesverband kunnen worden besproken. Geef klassikaal aan dat, als de leerling iets heeft waarover hij of zij verder wil praten, hij of zij hiervoor een afspraak met u kan maken.

Opdracht 4: Dichter bij je wens

- Doel:** De leerling kan eigen obstakels herkennen en een strategie toepassen om met obstakels om te gaan.
- Werkvorm:** Individueel, geleide opdracht.
- Tips:**
- Doe een voorbeeld op het bord, samen met de klas. Het mag in deze opdracht gaan om een beroep, maar ook om iets materieels (een bepaald type auto bijvoorbeeld of een bepaald gewicht bereiken). Het gaat erom dat de leerling duidelijk wordt, dat je voor je droom moet gaan, maar er dan wel aan moet werken. Hierbij kun je anderen om hulp vragen en moet je stapjes maken, want je bent niet in één keer bij je doel.
 - In het midden staat de leerling zelf en in de buitenste cirkel (ver weg van de leerling) staat zijn of haar wens. Om dichter bij de wens te komen, moeten obstakels overwonnen worden door hulp te zoeken bij anderen en door gefaseerd te werk te gaan. Zo kom je dichter bij je wens.
 - Nabespreken: wat is de boodschap van deze cirkels? De

cirkels maken duidelijk dat, als je iets wilt, je ervoor moet werken door in kleinere stapjes te denken, te plannen en met anderen samen te werken of hulp te vragen.

- Let goed op of er leerlingen zijn waarbij deze opdracht misschien gevoelens los maakt die niet in lesverband kunnen worden besproken. Geef klassikaal aan dat, als de leerling iets heeft waarover hij of zij verder wil praten, hij of zij hiervoor een afspraak met u kan maken.

antwoordmal 4B:

mogelijke goede antwoorden zijn:

- door nog een keer de cirkels in te vullen
- door anderen erbij te betrekken
- door langzaam ergens naar toe te werken, stapje voor stapje

Hoofdstuk 2: Een school voor je toekomst

Plaats in het curriculum

- Leerjaar 3

Thema's van het hoofdstuk

- Horizonverruiming: nieuwe beroepen
- Bepaalde beroepen horen bij elkaar (arbeidsgebieden/werkvelden, kenmerken)
- Relatie tussen vakken op school en beroepen
- Informatie zoeken over opleidingen en beroepen

Les 2

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigd- heden
5 min	Intro / starter H2	- beseft dat er veel beroepen zijn die hij nog niet kent - weet dat informatie zoeken belangrijk is	3.3	
20	Opdr. 1	- kan informatie verzamelen over beroepen	3.3	Set foto kaarten, beroepengids, evt. computer met internet
20	Opdr. 2	- kan aangeven dat beroepen in te delen zijn in verschillende clusters - kan voorbeelden indelen in verschillende clusters	2.2, 2.3	Fotokaarten, flapovervellen, tape

Aanwijzingen en tips les 2

Doelen:

De doelen van deze les (zie schema) zijn erop gericht dat de leerling zich gaat realiseren dat er veel meer beroepen zijn dan hij denkt en dat hij ervaring opdoet met het opzoeken van beroepen. Tevens leert hij dat bepaalde beroepen met elkaar te maken hebben en dat hiervoor verschillende indelingen te hanteren zijn (sectoren, arbeidsgebieden, werkvelden of eigen indelingen op basis van andere kenmerken). In les 3 en 4 wordt

de relatie gelegd tussen vakken en beroepen, waardoor het belang van bepaalde vakken duidelijker wordt. Ook wordt verder ingegaan op het zoeken van informatie en bronnen, die de leerling hierbij kan hanteren.

Starter:

- Licht de 'starter' toe.

Hoofdstuk 2 begint met 'Become what you could be'. Wie heeft een idee wat daarmee wordt bedoeld? Er wordt bedoeld dat er heel veel mogelijkheden zijn en dat je die optimaal moet gebruiken om te zorgen dat je een beroep vindt, dat bij jou past en het beste uit jou haalt. Je zet nu één stap op je loopbaanpad, maar er volgen er nog vele. De ontdekkingen over jezelf, de informatie die je krijgt, eventueel via anderen, kun je gebruiken om steeds dichterbij de door jou gewenste plek als werkende in de maatschappij te komen.

Intro:

Bespreek kort de doelen van de les. Introduceer de les en de doelen op basis van 'MAP': motiveren, aansluiten bij voorkennis en preview.

Neem de intro met de leerlingen door.

Ter informatie: een optometrist meet prestaties van ogen en spoort oogafwijkingen op. (Zie bladzijde 260 Beroepengids vanaf MBO niveau). Een bagagist brengt hotelgasten en hun bagage naar de receptie of naar een hotelkamer (Zie bladzijde 36 Beroepengids tot en met MBO niveau).

Er zijn heel veel verschillende beroepen. Wie kent er nog een beroep waarvan hij of zij denkt, dat niemand anders dat beroep kent?

Opdracht 1: Onbekend-bekend

Doel:

De leerling ervaart dat er veel beroepen nog niet bekend zijn voor hem of haar en leert informatie verzamelen over beroepen aan de hand van een beroepengids en eventueel ook via het internet.

Werkvorm:

In groepjes: verdeel de klas in duo's of in groepjes van 4 of 5 leerlingen.

Tips:

- Geef elk groepje 1 beroepengids van LDC of toegang tot het internet. Wijs de leerling erop hoe de beroepengids werkt. Achterin zit een register met in alfabetische volgorde alle beroepen.
- Als leerlingen op het internet gaan zoeken, verwijs hen dan

naar de volgende sites: www.vdab.be/cobra/ (en dan zoeken via categorie of trefwoord) en www.werk.nl (klik op 'informatie over werk', klik daarna op 'oriëntatie op beroepen' en klik dan op 'meer over een beroep'). Bekijk zelf vooraf deze sites, zodat u weet waar de informatie over beroepen te vinden is.

Nabespreking:

Vraag een of twee groepjes om het beroep dat zij opgezocht hebben, mondeling toe te lichten. Bespreek na hoe het zoeken in zijn werk ging, of het moeilijk of makkelijk was en dergelijke.

Opdracht 2: Ze horen bij elkaar

Doel:

De leerling kan aangeven dat beroepen in te delen zijn in verschillende clusters en kan voorbeelden van beroepen indelen in clusters.

Werkvorm:

In groepjes (zelfde groepjes als bij opdracht 1).

Tips:

- Als leerlingen het moeilijk vinden om een indeling te maken, geef dan een voorbeeld. Bijvoorbeeld de mensen met een beroep die **buiten werken** (landmeter, parkranger), of beroepen die allemaal op een bepaalde plek te vinden zijn, bijvoorbeeld in een **ziekenhuis**.
- Laat een paar leerlingen vertellen voor wat voor een indeling zij gekozen hebben.
- Geef in de nabespreking aan dat er heel veel indelingen van beroepen bestaan: bijv. twaalf sectoren, vier units van EPI, etcetera. Daarnaast kun je beroepen indelen aan de hand van kenmerken zoals binnen/buiten, met de handen werken/met je hoofd werken, etcetera of naar de zes types die ze in leerjaar 2 hebben gehad. Het gaat er niet om dat een leerling de sectoren kent of welke indeling dan ook, maar wel dat hij/zij ziet dat bepaalde beroepen overeenkomsten hebben met elkaar. Beroepen kunnen in meerdere categorieën voorkomen. U kunt ook verwijzen naar de indeling in de beroepengids van LDC: *'iets met'*... Deze indeling wordt ook gebruikt in opdracht 3.

Mogelijke antwoorden:

iets met eigen baas zijn	iets op kantoor	iets met mensen	iets met uniform
Binnenhuisarchitect Kunstschilder Auteur Tandarts Architect kleermaker	Archivaris Verzekeringsagent Register accountant	Tv-journalist Politicus Fysiotherapeut Verpleegkundige Parkranger Docent wiskunde	Frontdeskclerk Grondstewardess Parkranger Loods Radiologisch laborant

Hoofd	handen	Met mensen	Met dingen
Auteur Register accountant Architect kunstschilder	Binnenhuisarchitect Kunstschilder Restaurantkok Tandarts architect	Tv-journalist Frontdeskclerk Grondstewardess Politicus Verzekeringsagent Fysiotherapeut Verpleegkundige Parkranger Tandarts Radiologisch laborant Docent wiskunde	Archivaris Biochemicus Loods kleermaker

technisch	administratief	Horeca/toerisme	zorg
Binnenhuisarchitect Biochemicus Architect Loods Kleermaker Docent wiskunde	Archivaris Verzekeringsagent registeraccountant	Restaurantkok Frontdeskclerk Grondstewardess parkranger	Fysiotherapeut Verpleegkundige Tandarts Radiologisch laborant

Les 3

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigdheden
40	Opdr 3	- kan aangeven naar welke beroepen zijn voorkeur uitgaat - kan kenmerken van beroepen selecteren - kan op basis van de kenmerken andere beroepen opzoeken en benoemen - kan informatie zoeken, gericht op zijn persoonlijke voorkeur	1.3, 1.7, 2.4, 4.1, 4.3	Scharen, lijm, beroepen gidsen LDC
Huiswerk	Opdr 4	- kan aangeven wat de relatie is tussen bepaalde vakken en beroepen	2.5, 2.6	LOBO-posters hangen in de vaklokalen

Aanwijzingen en tips les 3

Introductie: Introduceer de les en de doelen op basis van 'MAP': motiveren, aansluiten bij voorkennis en preview.

Doelen: De doelen van deze les (zie schema) zijn erop gericht de eigen voorkeur van de leerling te ontdekken en kenmerken van deze beroepen te benoemen. De leerling kan hierin een patroon ontdekken dat kenmerkend is voor zijn eigen voorkeur (graag buiten werken, graag met mensen of computers werken) en de leerling weet dat er een relatie is tussen vakken op school en de beroepspraktijk later.

Opdracht 3: Deze beroepen vind ik leuk!

Doel: De leerling kan aangeven naar welke beroepen zijn voorkeur uitgaat en welke kenmerken deze beroepen hebben. De leerling kan op basis van de kenmerken andere beroepen opzoeken en benoemen en kan aangeven welke vakken belangrijk zijn voor dit beroep.

Werkvorm: Individueel.

Tips:

- Doe één voorbeeld samen met de leerlingen op het bord. In het katern staat het voorbeeld gegeven van tandarts-assistente.

- De kenmerken die in opdracht 3C genoemd worden, zijn dezelfde kenmerken die gebruikt worden in de beroepengids van LDC. In de categorie 'iets met...' in de inhoudsopgave van de beroepengids kan, op basis van dezelfde kenmerken, gezocht worden naar vergelijkbare beroepen (opdracht 3c).
- Opdracht 3E kan als huiswerk worden meegegeven. Laat de vakdocenten van uw school weten, dat leerlingen in deze week extra op de LOBO-posters in de vaklokalen zullen letten. Vraag hen mee te werken en vragen van leerlingen te beantwoorden. Elke docent heeft een uitleg ontvangen van de beroepen die op de LOBO-poster van zijn vak te zien zijn.
- Als de posters niet in de vaklokalen hangen of als men opdracht 3E tijdens de LOBO-les wil doen, vraag dan de decaan om de extra set posters. Hangen deze in het decanaat? Bezoek dan met leerlingen het decanaat.

Les 4

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigdheden
5	Nabespreken opdr 3e			
5	Opdr 4	- legt de relatie tussen beroepen van zijn voorkeur, schoolresultaten en capaciteiten	1.4, 2.5, 2.6, 3.5	Stickers opdracht 5 of scharen/lijm
20 (keuzeopdracht)	Opdr 5	- kan aan anderen aangeven welke beroepen zijn voorkeur hebben en wat kenmerken van deze beroepen zijn	2.4, 3.6,	
10	Opdr 6	- kan zijn eerste voorkeur uitspreken in relatie tot zijn capaciteiten en schoolresultaten	2.4, 2.5, 4.1,	
15	Opdr 7	- kent informatiebronnen voor beroepen en opleidingen	3.3, 4.3	
Huiswerk	Opdr 7c			

Aanwijzingen en tips les 4

Intro:	Introduceer de les en de doelen op basis van 'MAP': motiveren, aansluiten bij voorkennis en preview.
Doelen:	De doelen van deze les (zie schema) zijn erop gericht dat de leerling de relatie legt tussen vakken, schoolresultaten en beroepen en bronnen van informatie leert kennen.
Nabespreken opdracht 3E: posters LOBO	De leerlingen hebben buiten de les opdracht 3E gemaakt. Vraag of het gelukt is de posters te vinden en hoe de vakdocenten gereageerd hebben op hun vragen. Check of het voor leerlingen duidelijk is, dat vakken niet zomaar op het rooster staan, maar dat zij voorbereiden op vervolgopleidingen en beroepen. Vraag of er leerlingen waren die erachter kwamen, dat hun beroepen-top 3 op posters van vakken voorkomen, waarin ze niet goed zijn of die ze niet leuk vinden. Geef aan dat ze dan moeten overwegen, of het gekozen beroep wel geschikt is.

Opdracht 4: Past dit beroep bij mij?

Doel:	De leerling legt de relatie tussen beroepen van zijn voorkeur, schoolresultaten en capaciteiten.
Werkvorm:	Individueel.
Tips:	Leg uit aan de leerling dat het niet alleen leuk is om de symbolen erbij te plakken, maar dat het plakken van symbolen consequenties heeft: als je het symbool 'niet mijn sterke kant' bij een beroep hebt geplakt, dan is het de vraag of je dit beroep wel moet kiezen. Misschien moet de leerling dan zijn top-3 opnieuw samenstellen en opnieuw informatie zoeken.

Opdracht 5: Een beroepenrap (keuzeopdracht)

Doel:	De opdracht heeft meerdere doelen. De leerling leert zijn voorlopige keuze te verwoorden, maar tevens is de opdracht een energizer en daarbij leren leerlingen van elkaar over andere beroepen.
Werkvorm:	In trio's
Tips:	- Geef aan dat de presentatie niet meer dan twee minuten mag duren. De voorbereidingstijd is tien minuten. Laat leerlingen die zelf willen, hun rap klassikaal presenteren. - Criteria: de rap moet de naam van beroepen bevatten, en als het kan ook vakken die belangrijk zijn en kenmerken van het beroep.

Opdracht 6: Persoonlijk loopbaanplan

- Doel:** De leerling kan zijn eerste voorkeur uitspreken in relatie tot zijn capaciteiten en schoolresultaten.
- Werkvorm:** Individueel.
- Tip:** - Verwijs naar katern 1 uit leerjaar 2 voor het droomberoep.

Opdracht 7: Informatiebronnen

- Doel:** De leerling kent informatiebronnen voor beroepen en opleidingen.
- Werkvorm:** Individueel.
- Tips:**
- Opdracht 7A: bespreek met de leerlingen wanneer een bron betrouwbaar is: vrienden, het internet, vervolgoopleidingen, folders, beroepengids/opleidingengids etcetera. Let op het doel waarmee iemand informatie geeft, de 'versheid' van de informatie en dergelijke. U kunt hierbij ook verwijzen naar wat leerlingen geleerd hebben bij ASW over brongebruik en betrouwbaarheid (katern 1A).
 - Opdracht 7B: geef sites en laat leerlingen aanvullen. Put uit de sites die hieronder staan genoemd, afhankelijk van de wensen van leerlingen. Bespreek de opdracht na in de volgende les: hebben ze informatie gevonden?

Internetsite:	Deze site geeft informatie over:
www.123test.nl	meer over jezelf, interressetest
www.fontys.nl	
www.ncsu.edu/careerkey	
www.ib-groep.nl	opleidingen/studeren in Nederland
www.kamernet.nl	
www.schoolweb.nl	
www.studentonly.nl	
www.vsnul.nl voor universiteiten,	
www.hbo-raad.nl voor hbo-opleidingen,	
www.roc.nl voor mbo	Studeren in de Verenigde Staten
www.collegeboard.com	
www.ies-ed.com	
www.collegesanduniversities.org	
www.college-student.net	voor studeren in Canada
www.studyincanada.com	

Opdracht 7C:

bespreek deze opdracht na in de volgende les, vraag welke informatie de leerlingen gevonden hebben en laat hen dit opbergen achter het tabblad informatie van het loopbaanportfolio.

Katern 3, leerjaar 3: Profielboekje

Inhoudsopgave

- Hoofdstuk 1: Persoonlijke kwaliteiten
- Hoofdstuk 2: The Real Game
- Hoofdstuk 3: Profielen
- Hoofdstuk 4: Mijn keuze!

Katern 3: Profielkeuze

Hoofdstuk 1: Persoonlijke kwaliteiten

Plaats in het curriculum

- Leerjaar 3

Thema's van het hoofdstuk

- Het Persoonlijk loopbaanplan (PLP)
- Persoonlijke kwaliteiten/competenties

Les 1

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindter- mendocu- ment	Benodigd- heden
5 min	Doelen/Intro	- weet ongeveer wat hij kan ver- wachten in dit hoofdstuk - weet dat persoonlijke kwali- teiten belangrijk zijn voor opleiding en werk - weet dat je persoonlijke kwali- teiten niet alleen op school ontwikkelt, maar ook buiten school	1.4	
20 min	Opdr. 1	- kan zijn eigen persoonlijke kwaliteiten benoemen en noteren in het persoonlijk loopbaanplan	1.2, 1.5	Als de leerling al heeft gere- flecteerd op zijn PK's ('Be- oordeling PK's door de leer- ling' achter grijze tabblad Mentormap Ciclo Avansa), dan kan dit formulier wor- den opgeno- men in het loop-baanport- folio en kan opdracht 1 vervallen.
15 min	Opdr. 2	- weet dat persoonlijke kwali- teiten belangrijk zijn voor werk	1.4	Kranten

Aanwijzingen en tips les 1

Doelen/Intro

De doelen van deze les (zie schema) zijn erop gericht de persoonlijke kwaliteiten/ competenties te benoemen en deze te betrekken in het Persoonlijk loopbaanplan.

- Licht de 'starter' toe: dit is de cursieve tekst aan het begin van ieder hoofdstuk ("you never get a second chance to make a first impression!").

Vaak is de eerste indruk die je op mensen maakt, heel bepalend voor het beeld dat zij van je hebben. Denk maar aan een sollicitatiegesprek. Je krijgt nooit een tweede kans om die eerste indruk te veranderen. In de mentorlessen heb je al gehoord van persoonlijke kwaliteiten. Je persoonlijke kwaliteiten geven jouw specifieke kracht aan: de kwaliteiten die jou onderscheiden van anderen. Deze kwaliteiten zijn ook heel belangrijk voor je loopbaan. Daarom gaan we er nu weer naar kijken.

Opdracht 1: Mijn kwaliteiten

Doel:

De leerling kan zijn eigen persoonlijke kwaliteiten benoemen en noteren in het persoonlijk loopbaanplan.

Werkvorm:

Individueel.

Tips:

- Indien binnen de mentorles al door de leerling een beoordeling van zijn eigen persoonlijke kwaliteiten heeft plaatsgevonden (zie ook mentormap Ciclo Avansa, grijze tabblad) dan kan opdracht 1 vervallen en kan het beoordelingsformulier uit de mentormap worden opgenomen in het loopbaanportfolio (achter tabblad 'persoonlijk').
- De achterkant van het formulier valt binnen de mentorles. Het is de keuze van de mentor of dit op dit moment behandeld wordt of op een ander moment.
- De drie persoonlijke kwaliteiten in opdracht 1B kunnen afkomstig zijn uit opdracht 1A, maar de leerling mag hier ook andere persoonlijke kwaliteiten noemen.

Opdracht 2: Wat wil je baas?

Doel:

De leerling weet dat persoonlijke kwaliteiten/ competenties belangrijk zijn voor werk.

Werkvorm:

Duo's

Tips:

- Neem extra kranten mee waaruit leerlingen vacatures kunnen knippen. Wijs de leerling er op dat ze vanaf nu ook zelf vacatures op deze manier kunnen bekijken. Zo krijgen ze langzamerhand een beeld van wat zich afspeelt op de

arbeidsmarkt en welke voor competenties veel gevraagd worden.

- Bespreek met de leerlingen wat nu precies de persoonlijke kwaliteiten of competenties zijn.

B.J. ARENDS & SONS GROUP N.V.

wil ter vervulling van een vacature die is ontstaan op korte termijn benoemen een:

Financial Controller

1. Doel van de functie:

- Is verantwoordelijk voor de richting en coördinatie van de accounting activiteiten van het bedrijf en geeft leiding aan het accounting department.

2. Functie-inhoud:

- Verantwoordelijk voor de financiële administratie, salaris-administratie en (geautomatiseerde) managementinformatie.
- Verantwoordelijk voor het opmaken van de balans en de verlies- en winstrekening.
- Adviseert de directie gevraagd en ongevraagd ten aanzien van het financiële beleid.
- Verantwoordelijk voor financiële rapporten, statistieken, accountingregels en -procedures, overheidsrapporten en dataverwerking.
- Onderhoudt contacten met externe relaties zoals banken, fiscus en accountants betreffende financiële aangelegenheden.

3. Functie-eisen:

- Hbo-opleiding (heao-BE/SPD) of zodanige ervaring dat dit niveau is bereikt.
- Drie (3) jaar werkervaring als (assistent) controller of hoofd administratie.
- Leidinggevende capaciteiten en een sterke persoonlijkheid.
- Flexibel, communicatief sterk, dienstverlenend en stressbestendig.

4. Arbeidsvoorwaarden:

- Goede primaire en secundaire voorwaarden.

Sollicitaties dienen uiterlijk 28 februari 2007 voorzien van curriculum vitae en kopieën van diploma's te worden gericht aan de directie van B.J. Arends & Sons Group N.V., Postbus 31, Oranjestad.

LOUIS VUITTON

LVMH Moët Hennessy Louis Vuitton, the world's leading, luxury products group, with establishments worldwide is soon opening in Aruba.

For this International Enterprise we are currently recruiting applicants for the full time position of:

Sales Associate

Job description

In this position you will be responsible for the following activities:

- Drive sales and achieve personal and company targets;
- ensure that each customer receives outstanding service by providing a friendly environment while maintaining complete and up to date product knowledge;
- merchandise and maintain store to respect company standards;
- participate in necessary stocking/restocking of the store;
- participate in trainings for product knowledge, store products, company policies, etc.

Profile

The right candidate meets the following requirements:

- Min. secondary level education, computer literate (Windows, word and excel);
- courses in 'Selling Techniques' and 'Store Operating Systems' are preferred;
- excellent communication skills, fluent in English and Spanish, verbal as well as in writing;
- min. 2 to 3 years experience in a similar position, highly motivated in retail, luxury goods and fashion;
- capable to adapt to different sales situations and able to work well in a team;
- dynamic, enthusiastic, passionate and professional with excellent customer service;
- dependable, punctual, flexible, attention to detail, commercially aware, assertive, intent upon attention, and willing to take initiative;
- a positive role model, representing the brand appropriately at all times.

BOTICA DI SERVICIO *Always close to you!*

MCA Botica Eagle N.V. gevestigd in Aruba sinds 1989 is de moedermaatschappij van Botica Di Servicio Aruba, met 4 apotheken op Aruba.

Botica di Servicio Eagle, Seroe Preto, Noord, en Maria

Voor onze Botica Di Servicio Eagle zijn wij op korte termijn op zoek naar een:

APOTHEKERS ASSISTENTE m/v (full time)

Functie-eisen:

- Gediplomeerde Apothekers-assistent(e)
- Positieve instelling, grote inzet en werkhijver
- Computervaardigheden waaronder; Microbasis/Aposys, Ms-office, word, excel powerpoint.
- Interesse in FPZ (farmaceutische patientenzorg).
- Beheersing van het Nederlands, Engels, Spaans en Papiamentu zijn een plus

- Een teamspeler.
- Bereidheid om nascholing te volgen.
- Flexibiliteit om op de 4 locaties van Botica Di Servicio Aruba ingezet te kunnen worden.

Wat bieden wij:

- Gelegenheid om met de zaak mee te groeien.
- Attractief salaris en een goede werksfeer.
- Een uitdagende en afwisselende functie.

Hoofdstuk 2: The Real Game

Plaats in het curriculum

- Leerjaar 3

Thema's van het hoofdstuk

- Reflectie op wat de leerling geleerd heeft tijdens het spelen van The Real Game, met name de elementen 'vrije tijd', 'competenties', 'belangrijke factoren in mijn ideale baan' en 'de levenscirkel'.

Les 2

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigd- heden
5	Doelen/Intro	- heeft een indruk van hoe de les gaat verlopen		
10	H2, Opdr.1	- betreft activiteiten in zijn vrije tijd bij het nadenken over zijn loopbaan - herkent het begrip 'competenties'	51.3, 1, 4.2	
15	H2, Opdr 2	- benoemt zijn eigen competenties - leert dat hij in zijn vrije tijd dingen doet die belangrijk zijn voor zijn toekomst - relateert de competenties aan zijn favoriete beroepen	1.3, 2.1	
5	H2, Opdr 3	- benoemt drie factoren die hij belangrijk vindt in zijn ideale baan en vewerkt dit in het PLP	2.1, 5.1, 4.2	
10	H2, Opdr 4	- weet wat de invloed is van zijn toekomstvisie op zijn (school)-loopbaan		

Suggestie: evt opdracht 4 als huiswerk ivm tijd

Aanwijzingen en tips les 2

Doelen/Intro

De doelen van deze les (zie schema) zijn erop gericht de leerling te laten reflecteren op het geleerde uit The Real Game. Wat heb ik tijdens het spelen van The Real Game geleerd en welke consequenties heeft dat voor het denken over mijn toekomst, mijn loopbaan.

- Licht de 'starter' toe.

Wat wil The personal journey zeggen? Wie weet dat nog uit the Real Game? Eigenlijk gaat het hier om een vertaling van alles wat je in The Real Game in je rol deed naar het echte leven. Naar jouw leven. Want wat betekent The Real Game nu voor je eigen loopbaan?

Bespreek kort de doelen van de les. Introduceer de les en de doelen op basis van 'MAP' : motiveren, aansluiten bij voorkennis en preview.

Neem de intro met de leerlingen door.

Opdracht 1: Vrije tijd:

- Doel:** De leerling betreft activiteiten in zijn vrije tijd aan het nadenken over zijn loopbaan en herkent het begrip competenties.
- Werkvorm:** Individueel.
- Tips:**
- Herinner de leerlingen er aan dat ze dit schema al eens ingevuld hebben tijdens het spelen van The Real Game. Toen hebben ze het ingevuld vanuit hun rol, nu is de vraag om het in te vullen zoals ze nu zijn (niet als volwassene). Wijs de leerlingen er op dat ze ook zelf iets kunnen invullen bij de competenties op de puntjes.

Opdracht 2: Ik ben een ster in.....

- Doel:** Opdracht 2 heeft als doel dat de leerling zijn eigen competenties nader benoemt en dat hij leert dat hij in zijn vrije tijd dingen doet die belangrijk zijn voor zijn toekomst. De leerling relateert de competenties aan zijn favoriete beroepen.
- Werkvorm:** Individueel
- Tips:** Opdracht 2c relateert de competenties aan de beroepen. In algemene zin zou je kunnen stellen dat veel van de gegeven competenties van belang zijn voor elk beroep/elke carrière, dus het antwoord is in principe altijd "Ja, want...". Bijvoorbeeld: Ja, deze competenties zijn belangrijk voor de beroepen tandartsassistent en verpleegkundige want 'op tijd komen' en 'samenwerken' zijn voor alle beroepen belangrijk.

Opdracht 3: Belangrijke factoren in mijn ideale baan

Doel: De leerling kan benoemen welke factoren hij/zij belangrijk vindt voor zijn eigen toekomst. De leerling betreft dit bij zijn loopbaanplan.

Werkvorm: Individueel.

Tips:

- Herinner de leerlingen er aan dat ze dit schema ook binnen The Real Game hebben gehad.

Opdracht 4: Als ik 35 jaar ben.....

Doel: De leerling weet wat de invloed is van zijn toekomstvisie op zijn (school)loopbaan

Werkvorm: Individueel.

Tips:

- Laat de leerling eerst uitrekenen wanneer ze 35 jaar worden (opdracht A).
- Laat de leerling terugkijken naar wat ze ingevuld hebben bij de opdracht levenscirkel of tijdbalk uit deel 5 van The Real Game. Laat ze op hun loopbaanplan kort noteren wat ze denken over hun baan, hun gezinssituatie en hun opleiding (opdracht B).

Als ik 35 jaar ben...:

- Opleiding: apothekersassistente (mbo)
- Baan: apothekersassistente bij een botica op Aruba
- Getrouwd en 2 kinderen

- Opdracht C: Wat moet je nu doen om te bereiken wat je wilt zijn op je 35e verjaardag? Voorbeeldantwoord:
 - goed leren
 - diploma's halen
 - opleiding met succes volgen
 - solliciteren
 - trouwen, kinderen krijgen
- Herinner de leerlingen er aan dat ze dit schema ook binnen The Real Game hebben gehad. Ze hebben toen zowel Stap 1 als 2 ingevuld vanuit hun rol. Nu is de vraag om het 1x in te vullen voor zichzelf.

Hoofdstuk 3: Profielen

Plaats in het curriculum

- Leerjaar 3

Thema's van het hoofdstuk

- De profielen en vakken die de leerlingen gaan kiezen
- Opleidingen en beroepen die bij de profielen passen

Les 3 en 4

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigd- heden
5 min	H3 Doelen/ Intro	- heeft een indruk van hoe de les zal verlopen	5.1	
10 min	H3	Maar wat is nu eigenlijk een profiel? - weet wat een profiel is - weet welke vakken bij elk profiel horen	5.1	
5 min	H3 opdr.1	- herkent wat kenmerkende begrippen zijn voor de vakken	5.1	
10 min	Katern 3 h3, opdr 2	- weet hoe de profielen er uit zien, welke beroepen en opleidingen hierbij horen - kan eerste voorkeur aangeven	5.1, 5.2	
10 min	H3, opdr 3	- kan eerste voorkeur voor profielen aangeven en motiveren	5.2	
20 min	H3, opdr 4	• heeft zicht op hoe lang vervolgopleidingen ongeveer duren • weet informatie te vinden over onderwijssystemen in verschillende landen	6.1, 6.2, 6.3	

Aanwijzingen en tips les 3 en 4

Doelen/Intro: De doelen van dit hoofdstuk zijn om de leerling kennis te laten nemen van de profielen en zich te verdiepen in de vakken.

- Licht de 'starter' toe.

In dit hoofdstuk gaan we kijken naar de profielen. Ook gaan we kijken naar wat het beste bij jou past.

Wat is nu eigenlijk een Profiel?

Bespreek kort de doelen van de les. Introduceer de les en de doelen op basis van 'MAP' : motiveren, aansluiten bij voorkennis en preview.

Neem de intro met de leerlingen door en leg de profielstructuur uit aan de hand van het schema voor mavo dan wel havo/vwo.

Wijs de leerlingen er op dat de zes leerlingen uit katern 1 (Farrah, Eddie, Darryl, Carolyn, Brenda, Amanda) ook weer hier voorkomen. Zij vertellen waarom zij een bepaald profiel kiezen. Dit kan leerlingen een idee geven van waarom je iets kiest. Maar natuurlijk heeft iedereen een eigen persoonlijke reden bij het kiezen.

Opdracht 1: De vakken in leerjaar 4:

- Doel:** De leerling herkent wat kenmerkende begrippen zijn voor de vakken
- Werkvorm:** In duo's, maar individueel kan ook.
- Tips:** Het gaat bij deze opdracht niet zozeer om het geven van de juiste antwoorden, maar om het nadenken over de vakken en wat kenmerken van deze vakken zijn. Sommige begrippen passen bij meerdere vakken.

Antwoordmal opdracht 1

Aardrijkskunde	- Klimaat - Migratie
Natuurkunde	- Onderzoek doen - Beeld & geluid
Talen	- Media - Informatie en communicatie
Geschiedenis	- Feiten en meningen onderscheiden - Historische bronnen
Scheikunde	- Nauwkeurig werken - Proeven doen
CKV	- Creativiteit - Een idee visualiseren
Economie/ M & O	- Arbeid en welvaart - Vraag & aanbod

Biologie	- Milieubewustzijn - Erfelijkheid en evolutie
Wiskunde	- Werken met formules - Systematisch analyseren van problemen

Bron: Rob Diephuis (1999), Bouwen aan betekenis: een leerplan voor de integratie van loopbaanorientatie en –begeleiding in vaklessen en keuzebegeleiding, SLO Enschede

Opdracht 2: Beroepen en opleidingen bij elk profiel

- Doel:** De leerling weet hoe de profielen er uit zien en welke beroepen en opleidingen hierbij passen.
- Werkvorm:** Individueel
- Tips:** Laat de leerlingen onderstrepen wat hen aanspreekt of waarover ze meer willen weten. Indien leerlingen bijna alles willen onderstrepen, zeg dan dat ze in totaal maar een beperkt aantal (bijvoorbeeld 20) woorden mogen onderstrepen.
- Laat de leerlingen optellen hoeveel woordjes ze bij opdracht 2A bij elk profiel hebben onderstreept. Dit is geen test, maar een indicatie van welk profiel bij je past. Uiteraard kan de score om een bepaalde reden anders uitvallen dan de leerling had verwacht: als hij kan aangeven waarom hij een ander profiel als eerste voorkeur heeft, is dit uiteraard ook goed.

Opdracht 3: Welk profiel kies jij?

- Doel:** De leerling kan aangeven waarom een profiel bij hem/haar past en welke mogelijke opleidingen hierbij aansluiten
- Werkvorm:** Individueel
- Tips:** Laat ze buiten de les zelfstandig informatie zoeken en doe in de volgende les navraag naar wat ze gevonden hebben. Dit hoeft niet klassikaal, het gaat er meer om leerlingen te stimuleren zelf informatie te zoeken.

Opdracht 4: Een diploma en dan?

- Doel:** De leerling kent mogelijke leerwegen en de tijd die dit kost. Het gaat er nu nog niet om echt een opleidingskeuze te maken, maar wel om het opleidingsaanbod langzaam te verkennen alsmede de mogelijkheden voor studie in het buitenland.
- Werkvorm:** Individueel.
- Tips:** Leerlingen mogen elkaar helpen bij de opdracht. Stimuleer leerlingen die in het buitenland willen studeren (anders dan VS of Nederland) om hier zelf informatie over te zoeken op het internet.

Hoofdstuk 4: Mijn keuze!

Plaats in het curriculum

- Leerjaar 3

Thema's van het hoofdstuk

- Reflectie op profielkeuze
- Presentatie van keuze
- Opstellen to-do list

Les 5 en 6

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigd- heden
5 min	Doelen/Intro	- heeft een indruk van hoe de les gaat verlopen		
10 min	Opdr. 1	- kan op zijn PLP reflecteren en kan relatie leggen tussen ingevulde velden en gekozen profiel.	5.1	groen en rood schrijfmateriaal
25 min	Opdr.2...	- kan reflecteren op opmerkingen en tips van medeleerlingen, brengt eventueel veranderingen aan in zijn PLP - kan communiceren over zijn loopbaan met iedereen die iets te zeggen heeft over of een bijdrage kan leveren aan zijn loopbaan	5.3, 5.4 3.6, 5.4	
5 min	Opdr 3, Huiswerk	- kan reflecteren op opmerkingen en tips van ouders en brengt eventueel veranderingen aan in zijn PLP - kan communiceren over zijn loopbaan met iedereen die iets te zeggen heeft over of een bijdrage kan leveren aan zijn loopbaan	5.3, 5.4 3.6, 5.4	
5 min	Opdr. 4	- kan reflecteren op opmerkingen en tips van mentor/vakdocenten en brengt eventueel veranderingen aan in zijn PLP	5.4	

30 min voorb en 20 min uitv.	Opdr. 5	- kan communiceren over zijn loopbaan met iedereen die iets te zeggen heeft of een bijdrage kan leveren aan zijn loopbaan	3.6, 5.4	
15 min	Opdr. 6	- kan een planning maken van dingen die hij nog moet uitzoeken		

Aanwijzingen en tips les 4

Doelen/Intro

De leerling communiceert en reflecteert op zijn profielkeuze, en de feedback die hij/zij van medeleerlingen, ouders en docenten krijgt.

Licht de 'starter' toe:

*Het is niet wit, het is niet zwart, maar het is de kleur van je hart...
Je levensweg leg je niet alleen af. Mensen om je heen kunnen allemaal waardevolle deelgenoten zijn wanneer je een beslissing moet nemen. En kiezen gebeurt niet alleen met je hoofd, maar ook met je hart. Een bepaalde keuze geeft je een goed gevoel. Blijf gemotiveerd en geef je dromen nooit op, volg je hart!*

Introduceer de les en de doelen op basis van 'MAP' : motiveren, aansluiten bij voorkennis en preview en bespreek de doelen van de les.

Neem de intro met de leerlingen door.

Opdracht 1: Reflectie Persoonlijk Loopbaanplan

Doel:

De leerling kan reflecteren op zijn profielkeuze.

Werkvorm:

Individueel

Tips:

De bedoeling van het trekken van lijnen is dat de leerling zijn reflectieproces visualiseert: zijn er dingen in mijn PLP die mijn profielkeuze bevestigen? Zijn er dingen in mijn PLP die eigenlijk niet kloppen met mijn profielkeuze? Wat heeft dit voor gevolgen?

- Als de leerling de opdracht niet snapt, kunt u een voorbeeld op het bord geven.
- Als de leerling veel rode lijnen heeft, is het goed hierover vragen te stellen. Wat gaat de leerling doen, de profielkeuze aanpassen ja of nee? Beide uitwerkingen zijn goed, het is

het eigen proces van de leerling, maar hij moet zich wel hierover kunnen verantwoorden. Sommige velden wegen overigens misschien zwaarder dan andere velden: als bijv. bij beroepen "arts, verpleegkundige, chirurg" staat en de profielkeuze is "Mens&Maatschappij" dan heeft dit consequenties (of de profielkeuze moet worden aangepast of de beroepen moeten worden aangepast). Wanneer het veld "vrije tijd" de profielkeuze niet onderschrijft, hoeft dit geen consequenties te hebben: als je je er maar van bewust bent, mag je in je vrije tijd natuurlijk best iets heel anders doen dan iets wat met je carrière te maken heeft.

Opdracht 2: Feedback van medeleerlingen

- Doel:** De leerling kan reflecteren op opmerkingen en tips van medeleerlingen en brengt eventueel veranderingen aan in zijn PLP
- Werkvorm:** In groepjes van vier
- Tips:** Laat leerlingen in duo's de PLP van de anderen bekijken (A en B bekijken PLP van C en D en omgekeerd).
Stimuleer leerlingen om kritisch naar elkaars PLP te kijken en hierover in gesprek te gaan.
Het kan zijn dat de leerling iets wil veranderen, laat de leerling dit meteen doen. Het hoeft niet perse het geval te zijn dat leerlingen iets moeten veranderen.

Opdracht 3: Feedback van je ouders/voogd

- Doel:** De leerling kan reflecteren op opmerkingen en tips van hun ouders en brengt eventueel veranderingen aan in zijn/haar PLP
- Werkvorm:** Individueel
- Tips:** Het kan zijn dat de leerling iets wil veranderen, laat de leerling dit meteen doen. Het hoeft niet perse het geval te zijn dat leerlingen iets moeten veranderen.

Aanwijzingen en tips les 5

Opdracht 4: Feedback mentor en vakdocenten:

- Doel:** De leerling kan reflecteren op opmerkingen en tips van hun mentor en vakdocent en brengt eventueel veranderingen aan in zijn/haar PLP
- Werkvorm:** Individueel
- Tips:** De leerling kan zelf bij de docenten langsgaan van vakken die hij/zij wil kiezen om feedback te vragen, maar je kunt dit ook als mentor of decaan organiseren door in een teamvergadering hier afspraken over te maken.

- Het kan zijn dat de leerling iets wil veranderen, laat de leerling dit meteen doen. Het hoeft niet perse het geval te zijn dat leerlingen iets moeten veranderen.

Opdracht 5: Presenteren loopbaanplan

- Doel:** De leerling kan zijn keuze presenteren aan medeleerlingen
- Werkvorm:** In groepjes van 4 of 5 leerlingen
- Tips:** Laat de leerlingen binnen hun groepje een presentatie geven van vijf minuten. Laat ruimte voor vragen stellen en stel een timekeeper aan die de tijd in de gaten houdt.
De leerlingen kunnen bij de presentatie gebruik maken van een (zelfgemaakte) poster of flap, van hun PLP e.d.
Eventueel kan het voorbereiden van de presentatie thuis gebeuren.
Mocht het mogelijk zijn, dan kan de presentatie ook gebruikt worden tijdens een ouderavond, waarbij de mentor rondloopt, de leerling zijn keuze presenteert aan zijn eigen ouders en andere geïnteresseerden en de mentor beschikbaar is voor vragen.

Opdracht 6: To do-list

- Doel:** De leerling kan een to do-list maken van dingen die hij nog moet uitzoeken voor zijn beroeps- en opleidingskeuze.
- Werkvorm:** Individueel
- Tips:** De vragen dwingen de leerling om concrete acties te benoemen. Het hoeft niet zo te zijn dat de leerling bij elk item iets invult.

Katern 4, leerjaar 3 en hoger: Job shadowing

Inhoudsopgave

- Hoofdstuk 1: In de schaduw
- Hoofdstuk 2: Uitvoeren
- Hoofdstuk 3: 'My job and me'

Katern 4: Job shadowing

Hoofdstuk 1: In de schaduw

Plaats in het curriculum

- Leerjaar 4 mavo en havo, leerjaar 5 vwo

Thema's van de katern

- Ervaren wat een beroepsbeoefenaar doet in de praktijk
- Ervaren hoe het er in een bedrijf aan toe gaat
- Afspraken maken met een bedrijf en je gedragen binnen een bedrijf
- Ervaren of het gekozen beroep bij je past

Mogelijke indeling hoofdstuk 1 in lesuren

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigd- heden
5	Intro	- weet wat hij gaat leren in dit hoofdstuk - kent het begrip 'job shadowing'		
10	Opdr 1	- kiest een beroep voor 'job shadowing' op basis van zijn eerdere voorkeuren	2.5	PLP
20	Opdr 2	- kan informatie zoeken gericht op zijn voorkeur, gebruikmaken van meerdere bronnen	4.3, 2.7, 3.3	Telefoonboek, internet, brochures van bedrijven
30	Opdr 3	- bereidt zich voor op het leggen van contact met een bedrijf	4.3, 4.4	
40	Opdr 4	- is zich bewust van zijn eigen verantwoordelijkheden t.a.v. job shadowing en kan hierover communiceren met zijn ouders	3.6	Contract en begeleidend schrijven (zie concept)
20	Opdr 5	- weet hoe hij zich moet gedragen in het bedrijf	4.4	
30	Opdr 6	- weet hoe hij zich moet gedragen in het bedrijf	4.4	Evt. flappen
20	Opdr 7	- kan informatie verzamelen gericht op zijn voorkeur	4.3, 4.1	
		- kan op basis van concrete ervaringen zijn voorlopige voorkeur aangeven - kan verwoorden aan medeleerlingen wat zijn ervaringen zijn, hoe deze ervaring invloed heeft op zijn opleidingskeuze en kan feedback organiseren op zijn keuze	5.3, 5.4, 4.1, 3.6, 3.4, 3.5, 3.3	

Aanwijzingen en tips hoofdstuk 1

Doelen/Intro

Doel van dit hoofdstuk is dat de leerling weet wat 'job shadowing' is, zich er op voorbereidt en afspraken maakt met het bedrijf. De leerling weet ook hoe hij zich moet gedragen in het bedrijf.

- Licht de 'starter' toe: dit is de cursieve tekst aan het begin van ieder hoofdstuk ("Voorbeeld doet volgen...of niet").

Door heel goed te kijken naar en het praten over het werk dat iemand doet, kun je zien of jij het wel echt leuk zou vinden. Dus ook als je met iemand mee gaat lopen en je er dan achter komt dat je het beroep niet leuk vindt, is het zeker de moeite waard geweest, want het kan je veel frustratie besparen.

Opdracht 1: Kiezen van je schaduw

- Doel:** De leerling kiest een beroep voor 'job shadowing' op basis van zijn eerdere bevindingen binnen LOBO.
- Werkvorm:** Individueel.
- Tips:**
- Als de leerling een ander beroep wil dan in zijn top 3 staat, dan kan dit ook. De leerling moet wel kunnen geven waarom hij een ander beroep wil kiezen en hoe dit aansluit bij zijn eerdere activiteiten in het kader van LOBO (de leerling moet niet een ander beroep kiezen omdat hij wel iemand kent met een beroep waar hij een dagje mee zou kunnen lopen).
 - Als het niet lukt om het gewenste beroep te vinden op Aruba, zoek dan een beroep dat in dezelfde sector is of een beroep dat vergelijkbare overeenkomsten heeft.

Opdracht 2: Het bedrijf in kaart

- Doel:** De leerling kan informatie zoeken gericht op zijn voorkeur, gebruikmaken van meerdere bronnen
- Werkvorm:** Individueel of duo's (alleen als meerdere leerlingen hetzelfde bedrijf bezoeken.
- Tips:**
- Zorg voor een aantal telefoonboeken, voor brochures of jaarverslagen van bedrijven (van WEB, Elmar, Setar, Valero) of toegang tot internet.

Opdracht 3: Het telefoongesprek

- Doel:** De leerling bereidt zich voor op het leggen van contact met een bedrijf
- Werkvorm:** In duo's.
- Tips:**
- Voor het rollenspel: bespreek met 2 leerlingen vooraf of zij hun antwoorden willen illustreren in een rollenspel. Bepaal vooraf wie de leerling is en wie de rol van het bedrijf op zich neemt. Laat de leerlingen voor de klas plaatsnemen op een stoel, met de rug naar elkaar toe (zodat non-verbale

communicatie geen rol speelt) en laat ze het telefoon-gesprek voeren. Bedank de leerlingen en vraag de overige leerlingen om tips: wat zou je nog beter kunnen doen.

Opdracht 4: Het contract

- Doel:** Afspraken op papier realiseren om de verantwoordelijkheden te verhelderen t.a.v. de dag 'job shadowing'. Een ander doel is het betrekken van ouders.
- Werkvorm:** In duo's en thuis met ouder.
- Tips:**
- Eventueel kan het contract ook tijdens een ouderavond besproken worden. Geef dan het belang aan van 'job shadowing' en van het vastleggen van de afspraken.
 - Een concepttekst voor een begeleidend schrijven voor de ouder en het bedrijf is hieronder weergegeven.

Tips voor het begeleidend schrijven voor ouders

Beste ouder,

In de week van .. gaat uw zoon/dochter een dag meelopen in een bedrijf in het kader van zijn eigen loopbaankeuze. Deze dag noemen we 'job shadowing', omdat hij/zij eigenlijk als een schaduw mee loopt met een beroepsbeoefenaar. Op deze manier leert uw zoon/dochter het beroep kennen en ervaart hij/zij ook hoe er in een bedrijf met elkaar om gegaan wordt, wat de regels zijn etc. Kortom een erg belangrijke dag voor de toekomst.

Omdat elke leerling een ander bedrijf kiest, is het belangrijk goed afspraken te maken over de verantwoordelijkheden. Wij vragen u dan ook de bijgaande overeenkomst goed door te nemen. Uw zoon/dochter kan hier toelichting op geven, maar uiteraard kunt u met vragen ook terecht bij de mentor.

Wij verzoeken u het contract voorzien

Tips voor het begeleidend schrijven voor bedrijven

Geachte heer, mevrouw,

Wij zijn u zeer erkentelijk voor de geboden mogelijkheid om een van onze leerlingen in uw bedrijf een dag te laten meelopen.

Dit is een belangrijke dag voor zijn/haar toekomst. De leerling leert niet alleen een beroep beter kennen, maar ervaart ook hoe er in een bedrijf met elkaar omgegaan wordt, wat de regels zijn, e.d. Kortom een erg belangrijke dag voor de toekomst van onze leerlingen.

In de bijlage treft u een contract aan waarin wij zo helder mogelijk de taken en verplichtingen van alle partijen weergeven.

Wij verzoeken u het contract voorzien van handtekeningen aan ons te retourneren. Zonder een contract dat door alle partijen is ondertekend, kan onze leerling niet participeren in deze activiteit.

van uw handtekening mee terug te geven naar school. Zonder een contract dat door alle partijen is ondertekend, kan uw zoon/dochter niet participeren in deze activiteit.
Met vriendelijke groet,

Voor vragen of opmerkingen kunt u terecht bij de mentor van de leerling, te weten ...

Bij voorbaat hartelijk dank, met vriendelijke groet,

Opdracht 5: Quiz: 'the do's and the don'ts'

Doel: De leerling weet hoe hij zich moet gedragen in een bedrijf
Werkvorm: Individueel, nabespreken in de groep (DDU)
Tips: -

Antwoordmal

1c

2acegikm

3abcfghjl.

Bij i: kan in principe wel, maar soms ook niet ivm veiligheid

4d

5bde

Nabespreken: waarom doe je f niet? Je bent nu vertegenwoordiger van je school. Waarom g niet? Kan wel maar je moet aftasten hoe ver je gaat in vertellen over jezelf. Contact maken is goed, maar je bent er om er te leren

6cd

Deze vraag moet wel goed worden nabesproken en hangt af van de situatie

Opdracht 6: Gedragsregels

Doel: De leerling weet hoe hij zich moet gedragen in een bedrijf
Werkvorm: In groepjes van 4 of 5 leerlingen
Tips:

- Laat de leerlingen een flap maken met hun eigen regels en vergelijk dit met de uitkomsten van andere groepjes. Welke overeenkomsten heeft men?
- Laat elke groep 1 regel geven. Vraag of de rest van de klas er mee akkoord gaat. Geef dan de volgende groep de kans een nieuwe regel toe te voegen. Streef naar ongeveer 10 regels die door iedereen wordt geaccordeerd door een handtekening.
- Typ de regels over en geef deze aan de leerlingen in de vorm van een klein (geplastificeerd) kaartje, zodat ze dit in hun agenda kunnen stoppen.

Opdracht 7: Wat wil je weten?

Doel: De leerling bereidt zich voor op de 'job-shadowdag' door zijn eigen vragen te formuleren.

Werkvorm: Individueel

Tips: -

Hoofdstuk 2: Uitvoeren

Plaats in het curriculum

- Leerjaar 4 mavo en havo, leerjaar 5 vwo

Thema's van deze katern

- Ervaren wat een beroepsbeoefenaar doet in de praktijk
- Ervaren hoe het er in een bedrijf aan toe gaat
- Afspraken maken met een bedrijf en je gedragen binnen een bedrijf
- Ervaren of het gekozen beroep bij je past

Mogelijke indeling hoofdstuk 2 in lesuren

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigd- heden
1 dag	Intro	- kan een dag meelopen in een bedrijf en hier informatie verzamelen die relevant is voor zijn loopbaan	3.3, 3.4	Contract
40 (huis- werk)	Opdr 1	- kan beoordelen of informatie relevant is voor zijn loopbaan	3.4, 3.5	
20 (huis- werk)	Opdr 2	- kan beoordelen of informatie relevant is voor zijn loopbaan	3.4, 4.1, 4.2	

Aanwijzingen en tips hoofdstuk 2

Doelen/Intro

Doel van dit hoofdstuk is dat de leerling de dag 'job shadowing' uitvoert en de eerste ervaringen vast legt

- Licht de 'starter' toe: dit is de cursieve tekst aan het begin van ieder hoofdstuk ("This is the day").

Het gaat nu echt gebeuren, voor een dag ben je de schaduw van een werknemer. Hoeveel je leert hangt helemaal van jezelf af. Stel goede vragen en hou je ogen en oren open!

Opdracht 1: Verslag

Doel:

Vastleggen van de eerste ervaringen

Werkvorm:

Individueel.

Tips:

Deze opdracht kan ook als huiswerk (direct na de dag 'job shadowing')

Opdracht 2: Wat nog meer?

Doel: Vastleggen van de eerste ervaringen

Werkvorm: Individueel.

Tips: Deze opdracht kan ook als huiswerk (direct na de dag 'job shadowing')

Hoofdstuk 3: 'My job and me'

Plaats in het curriculum

- Leerjaar 4 mavo en havo, leerjaar 5 vwo

Thema's van deze katern

- Ervaren wat een beroepsbeoefenaar doet in de praktijk
- Ervaren hoe het er in een bedrijf aan toe gaat
- Afspraken maken met een bedrijf en je gedragen binnen een bedrijf
- Ervaren of het gekozen beroep bij je past

Mogelijke indeling hoofdstuk 3 in lesuren

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigd- heden
10	Intro	- denkt terug aan zijn dag 'job shadowing' en kan zijn eerste reacties uiten		
20	Opdr 1	- kan op de verzamelde informatie reflecteren	4.1, 4.2 3.4, 3.5	
30	Opdr 2	- kan de verzamelde informatie presenteren en kan op basis van concrete ervaringen zijn voorlopige voorkeur aangeven - kan verwoorden aan medeleerlingen wat zijn ervaringen zijn, hoe deze ervaring invloed heeft op zijn opleidingskeuze en kan feedback organiseren op zijn keuze.	5.3, 5.4, 4.1, 3.6, 3.4, 3.5, 3.3	
20	Opdr 3	Leert om te gaan met externe relaties als een bedrijf	3.2, 3.6,	
20	Opdr 4	Kan aangeven wat het belangrijkste voor hem was in het kader van zijn loopbaan	6.5, 4.1	

Aanwijzingen en tips hoofdstuk 3

Doelen/Intro

Doel van dit hoofdstuk is dat de leerling systematisch reflecteert op zijn ervaringen tijdens job shadowing.

- Licht de 'starter' toe: dit is de cursieve tekst aan het begin van ieder hoofdstuk ("Choose a job you love and you will never have to work a day in you life!").

Als je een beroep hebt dat net zo leuk is als een hobby, dan heb je nooit het gevoel dat je MOET werken, dan ben je gewoon lekker bezig. Was het zo dat je nu een beroep gezien hebt dat je ook als hobby kunt zien? Waarom wel/niet?

Opdracht 1: Een dagje weken, lekker?

Doel: De leerling kan op de verzamelde informatie reflecteren
Werkvorm: Individueel.
Tips: -

Opdracht 2: Presentatie

Doel: De leerling kan de verzamelde informatie presenteren en kan op basis van concrete ervaringen zijn voorlopige voorkeur aangeven.
 De leerling kan verwoorden aan medeleerlingen wat zijn ervaringen zijn, hoe deze ervaring invloed heeft op zijn opleidingskeuze en kan feedback organiseren op zijn keuze.

Werkvorm: Individueel

Tips: - In plaats van klassikale presentaties kan ook in kleine groepjes gepresenteerd worden, dit kost minder tijd.
 Groepeer leerlingen aan de hand van de beroepen, zodat ze ook van aanverwante beroepen iets horen.

Opdracht 3: Een bedankbrief

Doel: De leerling leert om te gaan met externe relaties als een bedrijf

Werkvorm: Individueel/duo's

Tips: De opdracht is in principe individueel, maar laat een medeleerling de brief nakijken en aanvullen.

Opdracht 4: Conclusie

Doel: De leerling kan aangeven wat het belangrijkste voor hem was in het kader van zijn loopbaan

Werkvorm: Individueel

Tips: -

Katern 5, leerjaar 4 en hoger: Vervolgopleidingen

Inhoudsopgave

- Hoofdstuk 1: Je keuzecriteria
- Hoofdstuk 2: Onderzoek je mogelijkheden
- Hoofdstuk 3: Het voorbereiden van de stap

Katern 5: Vervolgopleidingen

Hoofdstuk 1: Je keuzecriteria

Plaats in het curriculum

- Leerjaar 4 (mavo en havo), leerjaar 5 (vwo)

Thema's van het hoofdstuk

- Wat bepaalt jouw keuze
- Passie
- Hoe zien anderen jou
- Als het niet lukt: wat dan?

Mogelijke indeling hoofdstuk 1 in lesuren

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eind- termen- document	Benodigd- heden
10min	Intro			
15 min	Opdr 1	Bewust worden van eigen kiesgedrag	3.1, 4.1	Loopbaan-portfolio, PLP
20 min	Opdr 2	Kennis maken met het begrip keuzecriteria en zich bewust worden van eigen keuzecriteria	3.1, 1.1	
20 min	Opdr 3	Bewust worden van het belang van passie voor je loopbaan	1.7	
2 lessen	Opdr 4	Feedback verzamelen van anderen en het belang van deze feedback voor de eigen keuze bepalen	1.6 3.2, 3.4, 3.6, 6.4	Mobiele telefoons (van leerlingen)
30 min	Opdr 5	Leren omgaan met obstakels	6.6	
30 min	Opdr 6	Inzicht geven in het psychologisch proces van het verwerken van tegenslagen	6.6	

Aanwijzingen en tips hoofdstuk 1

Doelen/Intro

Doel van dit hoofdstuk is om de leerling bewust te maken van zijn eigen keuzecriteria ten aanzien van een vervolgopleiding. Hij wordt zich bewust van de mogelijke invloeden op zijn keuze en vraagt feedback aan mensen die voor hem belangrijk zijn.

- Licht de 'starter' toe: dit is de cursieve tekst aan het begin van ieder hoofdstuk ('Choice, not chance, determines destiny').

Het maken van keuzes is een belangrijk onderdeel van je leven. Als je zelf je keuzes maakt en je weg niet laat bepalen door wat er toevallig voorbij komt, dan heb je beter in de hand wat je in je leven en in je loopbaan bereikt.

- Herinner de leerlingen aan de zes types uit katern 1 en van de LOBO-posters (Amanda – onderzoekend, Eddie – sociaal, Farrah – realistisch, Brenda – ondernemend, Carolyn – conventioneel, Darryl – artistiek). Wijs hen op hun PLP van vorig jaar (derde klas, zie portfolio) waarop ze hebben aangegeven op welk type ze het meeste lijken en geef aan dat deze zes types ook nu weer in de katern terugkomen. Ze zijn ouder geworden, net als de leerlingen, en hebben hun keuze voor een vervolgopleiding al gemaakt.

Tip:

Indien de leerlingen geen PLP gemaakt hebben in de derde klas, wordt hier het PLP gemaakt. Zie hiervoor katern 2 en de bijbehorende docentenhandleiding.

Opdracht 1: Wat zit er in je rugzak?

Doel:

Bewust worden van je kiesgedrag en van de informatie die je al hebt en die belangrijk is voor jou keuze

Werkvorm:

Individueel.

Tips:

- Opdracht a is een 'energizer' en nadenkertje. Hoe kiezen de leerlingen? Zegt deze 'zinloze' keuze van getallen iets over je keuzestijl? De stijlen zijn afkomstig uit het boek van Paul Beekers (zie hieronder).

De onderstaande informatie over keuzestijlen kan van pas komen bij de nabespreking.

Bij CPS is een boek verschenen van Paul Beekers ' Kiezen is een kunst' (2006, Amersfoort: CPS Onderwijsontwikkeling en advies), die aandacht besteedt aan zes keuzestijlen die onderling verschillen op de dimensie verstand en gevoel; snel en langzaam; ik en de ander.

- *De logisch rationele stijl: overwegingen vanuit je hoofd*
Bij deze keuzestijl ligt de nadruk op de logische, verstandige en redelijke argumenten bij het nemen van een beslissing. Kiezers die deze stijl hanteren zetten alle opties en mogelijkheden op een rijtje en wegen ze logisch tegen elkaar af.
- *De emotionele stijl; overwegingen vanuit je hart*
Dergelijke kiezers luisteren bij beslissingen vooral naar hun hart en hun eigen gevoelens. Wat voelt goed en waarvan krijg je pijn in je buik?
- *De impulsieve stijl: vanuit het hier en nu*
Gewoon wat het eerst wat in je opkomt of spontaan het beste lijkt: zo kiest een impulsieve kiezer. Zij kiezen snel en spontaan, direct, op dat moment, op basis van prikkels of neigingen die zij voelen opkomen.
- *De uitstellende stijl: vanuit het daar en dan*
Deze kiezer kiest het zekere voor het onzekere. Je kunt nog altijd waardevolle, nieuwe informatie krijgen en waarom beslissen als het nog niet meteen hoeft?
- *De eigenzinnige stijl: vanuit jezelf*
De eigenzinnige kiezers kiezen op grond van wat zij belangrijk vinden en willen. Zij laten zich door niets en niemand van de wijs brengen, het gebeurt zoals zij dat wensen.
- *De meegaande stijl: vanuit de ander*
Deze kiezer houdt rekening met wat de groep of anderen willen. De eigen mening telt niet zo zwaar. Het is belangrijk dat de sfeer goed blijft.
- *De zevende stijl is de 'intuïtieve stijl' die volledig gebaseerd is op een onbewust oordeelproces. Mensen met deze stijl zeggen vaak dat ze in een situatie al een beetje aanvoelen wat er speelt. Dit dieper voelen komt in de praktijk zodra er zich een keuzesituatie aandient.*

Opdracht 2: De keuzecriteria van Carolyn en Darryl

- Doel:** De leerling maakt kennis met het begrip 'keuzecriteria' en wordt zich bewust van eigen keuzecriteria
- Werkvorm:** Duo's + individueel
- Tips:**
- Antwoordmal 2a zie hieronder
 - Antwoord op 2e hoeft niet te worden opgeschreven, vraag wel bij een aantal leerlingen het antwoord mondeling terug

- Nabespreking: vraag naar verschillen in criteria en, als de sfeer goed is in de groep, of de leerling het wil vertellen; vraag dan ook naar welke criteria je graag wilt hanteren en welke criteria je juist een vervelend gevoel geven. Geef aan dat het bewust zijn van je criteria je vaak al kan helpen hiermee om te gaan. Eventueel kun je aangeven dat 'zware dingen' ook in een individueel gesprek besproken kunnen worden (met de mentor, maar leerlingen kunnen er ook met elkaar over doorpraten).
- Je kunt leerlingen eventueel ook nog een rollenspel laten opvoeren waarin leerlingen elkaar moeten proberen te overtuigen en argumenten aan te dragen voor bepaalde keuzes.

Antwoordmal Opdracht 2A

Carolyn, 18 jaar:

Voor mij was kiezen niet zo moeilijk, want ik weet heel goed wat ik **niet wil: naar het buitenland! Ik wil echt niet weg van mijn familie** en al helemaal niet in mijn eentje ergens op een kamer gaan zitten. Ik weet het, dit beperkt mijn keuzemogelijkheden.... Maar ik weet zeker dat ik teveel **heimwee** zou krijgen. Dus ik kies voor een opleiding op Aruba. **Ik werk graag met cijfers** en wil in de toekomst **graag bij een bank of een accountantsbureau werken**. Ik ben naar de opendag gegaan van EPI Economico en naar de FEF, de Financieel Economische Faculteit, bij de universiteit van Aruba. Eerst wilde ik naar EPI gaan, **dan hoef ik niet zo hard te leren**. Maar omdat ik havo heb, willen **mijn ouders** dat ik FEF probeer. Dus heb ik gekozen voor FEF. Het bevalt me hier goed, ik heb niet echt hoeven wennen, hoewel ik wel veel meer moet leren dan op Colegio Arubano!

Darryl, 19 jaar:

Net voor mijn vwo-examen zijn mijn ouders gescheiden. Mijn vader is ergens anders gaan wonen. Ik heb mijn examen wel gehaald en ik had me ook al aangemeld voor een vervolgopleiding. Maar **ik wilde mijn moeder niet alleen achterlaten**. Daarom heb ik een jaar gewerkt hier op Aruba. Daar heb ik veel **van geleerd**. Werken is echt iets anders dan naar school gaan. In dat jaar heb ik alles **gespaard** om in Amerika 'Arts and design' te kunnen studeren. Mijn vader helpt me daar **financieel** ook mee, hij betaalt al mijn schoolgeld. Terwijl hij eigenlijk liever had dat ik 'business' of zo ging studeren. Maar **ik wil echt verder in de kunst**. Ik zou doodongelukkig worden van een studie accountancy of zo. Voor de toelating moest ik een portfolio maken met mijn beste tekeningen erin. Mijn docent CKV heeft me hiermee geholpen. Gelukkig ben ik aangenomen. In het begin had ik wel veel heimwee naar Aruba. Maar nu heb ik het enorm naar mijn zin hier in Miami.

Keuzecriteria	
Carolyn	Darryl
☐ Wil niet naar het buitenland	☐ Wil moeder niet achterlaten
☐ Wil niet weg bij familie	☐ Heeft gespaard
☐ Heimwee	☐ Vader helpt financieel
☐ Werkt graag met cijfers	☐ Wil echt in de kunst
☐ Wil graag bij bank/accountants-bureau werken	
☐ Wil liever niet zo hard leren	
☐ Ouders willen dat ze FEF probeert	

Opdracht 3: Passie

- Doel:** De leerling bewust maken van het belang van passie voor zijn loopbaan en van het feit dat 'kiezen voor het grote geld' alleen, vaak niet genoeg is.
- Werkvorm:** Groepjes van drie of vier leerlingen
- Tips:**
- Hou een onderwijsleergesprek naar aanleiding van 'Het grote geld'.
 - Een andere mogelijkheid is om de leerlingen voordat ze het stukje gaan lezen, te vragen wie er volgens hen meer verdient: mensen die hun passie volgen en liefde voor hun beroep hebben of mensen die een beroep kiezen omdat ze denken daar veel geld mee te kunnen verdienen. Laat leerlingen stemmen.

Opdracht 4: Ik en de ander: 360 graden feedback

- Doel:** Feedback verzamelen van mensen die voor jou belangrijk zijn en bepalen hoe belangrijk hun opmerkingen voor jou zijn bij het bepalen van jouw opleidingskeuze.
- Werkvorm:** Deels individueel en deels door eigen gekozen personen te betrekken bij de opdracht. De 'anderen' bevatten minstens drie volwassenen.
- Tips:**
- Opdracht A is bedoeld als 'energizer' en opstap naar de 360 graden feedback. Bewaak de tijd goed. De opdracht kan eventueel ook in kleine groepjes plaatsvinden. Als een leerling niet beschikt over een cellulair, mag hij met anderen meekijken of een icoon uit de illustratie bij de opdracht kiezen.
 - Bij PV in de basiscyclus hebben de leerlingen ook al aan anderen om feedback op hun eigen persoon gevraagd. (p 24 werkboek PV) Dat doen we nu weer, maar meer toegespitst op het traject van Loopbaanorientatie.

- Een deel van de opdracht gebeurt in de les, een ander deel thuis. Stap 1, Stap 2 en Stap 4 gebeuren bij voorkeur in de klas. Maak met de leerlingen duidelijke afspraken over Stap 3: hoeveel tijd kost dit en hoe je er voor kan zorgen dat je de informatie krijgt die je nodig hebt.
- Stap 1: het streven is minimaal 2 per gebied. De leerling gaat uit deze groep in stap 3 minimaal 3 mensen selecteren die een vragenformulier invullen. Maar meer mag natuurlijk altijd (dan moet wel het invulblad extra gekopieerd worden).
- Stap 2: geef de leerling de tijd dit in te vullen. Bij kenmerken die een opleiding moet hebben, kan gedacht worden aan de eerdere keuzecriteria (een opleiding moet bijv. op Aruba zijn, recht geven op studiefinanciering) of aan kenmerken van de leerling zelf (de opleiding moet in het Engels zijn, moet goede begeleiding geven, etc)
- Stap 3: zorg dat de leerling uit elk veld van de cirkel (familie, school, overige) iemand heeft. Liefst 5 personen, meer mag ook. Minimaal 3 personen. Neem de tips goed door met de leerlingen.
- Stap 4: De vragen voor de bespreking tussen leerlingen gaan van data en context (is het waar?) naar waardering (hart/buik: welk gevoel roepen ze op, welke waarde hebben deze opmerkingen). Geef leerlingen de tijd voor deze opdracht en signaleer of er leerlingen zijn die ergens mee in hun maag zitten en extra aandacht nodig hebben. Dit kan ook met behulp van de werkvorm DDU.

Opdracht 5: Een tip voor jou

Doel: Leren omgaan met obstakels

Werkvorm: Individueel, met feedback van anderen

- Tips:**
- Klassikaal nabespreken, wie heeft goede tips gehad?
 - Bespreken hoe een belemmering mogelijkerwijs ook een nieuwe mogelijkheid of uitdaging kan worden.

Opdracht 6: En wat als het niet lukt?

Doel: De leerling krijgt inzicht in het psychologisch proces van tegenslagen verwerken/oplossen.

Werkvorm: In groepjes.

- Tips:**
- Lees samen het verhaal van Amanda. Las een pauze in na "Ik kon er echt niet tegen". Vraag aan de leerlingen "En nu?" Praat over wat er met Amanda aan de hand is en wat je kunt doen in zo'n geval. Lees nu verder om te weten welke oplossing Amanda gekozen heeft.

- Bespreek dit goed na met leerlingen. De boodschap is dat je eigenlijk altijd dezelfde reactie hebt als iets mis gaat. Als je dat weet kun je daar in de toekomst op anticiperen. Je kunt ook aangeven dat de reactie/keuze afhangt van de door jezelf ervaren *mate van invloed op de keuze en het belang van de keuzelbeslissing voor jou*.

Hoofdstuk 2: Onderzoek je mogelijkheden

Plaats in het curriculum

- Leerjaar 4 (mavo en havo), leerjaar 5 (vwo)

Thema's van het hoofdstuk

- Informatie zoeken en afwegen (vergelijken met de keuzecriteria)
- Presenteren keuze en beantwoorden van kritische vragen

Mogelijke indeling hoofdstuk 2 in lesuren

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigd- heden
10	Intro	Is zich bewust van het individuele karakter en eigen verantwoordelijkheid voor zijn keuze	3.2	Katern 3
10	Opdr 1	Bepaalt zijn persoonlijke route door het hoofdstuk		PLP
30 min in de les, verder daar- buiten	Opdr 2	Verzamelt informatie die voor hem zelf relevant is en vergelijkt deze met zijn eigen keuzecriteria	3.3, 3.4, 3.5, 4.3, 4.4, 6.2	Internet, brochures, beroepen- gids, info van DO afdeling studie- faciliteiten
20 min	Opdr 3	Checkt of de opleiding past bij zijn eigen keuzecriteria	3.4, 4.4, 6.2	
45 min voorb 45 min presen- taties	Opdr 4	Presenteert zijn keuze en toetst of hij voldoende informatie heeft verzameld over zijn eigen vervolgopleiding	3.6, 4.1, 5.3, 6.1, 6.4	Evt. Directie Arbeid of DO afdeling afdeling Studie- faciliteiten hier uitno- digen
20 min	Opdr 5	Betrekt zijn eigen emoties in het keuzeprocess	3.1, 6.6	
30 min	Opdr 6	Verheldert welke stappen nog genomen moeten worden en maakt hiervoor een plan (to do list)	6.3	

Aanwijzingen en tips hoofdstuk 2

Doelen/Intro

Doel van dit hoofdstuk is om de leerlingen zelfstandig de informatie te laten zoeken die zij nodig hebben en deze af te wegen met hun eigen keuzecriteria. De inhoud hiervan en de behoefte aan informatie kan per leerling sterk verschillen.

- Licht de 'starter' toe: dit is de cursieve tekst aan het begin van ieder hoofdstuk ('*You can go your own way*').

Welke informatie voor jou van belang is, verschilt van persoon tot persoon. In dit hoofdstuk ga je zelfstandig die informatie zoeken die voor jouw keuze belangrijk is.

Opdracht 1: Welke opdracht past bij jou?

Doel: Persoonlijke route door het hoofdstuk bepalen (om te voorkomen dat leerlingen iets, wat ze al gedaan hebben, opnieuw moeten doen)

Werkvorm: Individueel

Tips: -

Opdracht 2: Informatie zoeken over opleidingen

Doel: Informatie verzamelen die voor de leerling zelf relevant is en de informatie vergelijken met de eigen keuzecriteria

Werkvorm: Individueel

- Tips:**
- Bespreek de opdracht goed na met de leerlingen aan de hand van de vragen bij opdracht d. Doe dit voordat de leerlingen doorgaan naar 2e, om de opdracht goed te bewaken. Opdracht 2b is een zelfwerk/thuisopdracht, waar je in de volgende les op terugkomt. Eventueel kunnen ze bij opdracht 2c ook samenwerken met de buurman (elkaar helpen).
 - Hou er rekening mee dat er leerlingen zijn die deze opdracht overslaan. Nabespreken kan dus niet klassikaal.

Voorbeeld van een ingevulde trechter en mogelijke antwoorden op de vragen van opdracht 2d:

a. Opleidingen waarover ik informatie wil gaan zoeken:

- Hogeschool 'Business Administration' in Rotterdam

b. Mijn keuzecriteria

- Ik wil graag in Rotterdam studeren
- Ik wil iets met cijfers, bijv. accountancy of economie
- Iets waar ik met havo naar toe kan

c. welke opleiding(en) voldoet(n) aan mijn criteria?

- Hogeschool Rotterdam: 'business administration'
- Eurocollege Rotterdam: accountancy

d. Beantwoord nu de volgende vragen:

- Voordat ik begon met zoeken wist ik al dat er in Rotterdam hogescholen waren
- Hoewel ik dacht dat er meer opleidingen waren in Rotterdam op het gebied van 'cijfers' bleek dat er vooral 2 mogelijkheden zijn en dat je dan na 1 jaar propedeuse vakken/richtingen opnieuw kunt kiezen
- Een ding dat ik nog niet wist, is dat er ook in het Engels les wordt gegeven
- Iets anders dat nieuw voor me was, is dat ik me al in januari moet aanmelden
- Het bijzonderste/vreemdste/verrassendste dat ik ontdekte, is dat je een 'buddy' krijgt uit een klas hoger
- Voor mij was belangrijk dat het in Rotterdam kan wat ik wil
- Ik zou meer willen weten over welke opleiding beter is, wat het verschil is tussen de opleidingen

Opdracht 3: Vergelijken met je keuzecriteria

Doel: Deze opdracht is voor de leerlingen die opdracht 2 hebben overgeslagen. Doel is te checken of de opleiding past bij de eigen keuzecriteria.

Werkvorm: Individueel

Tips:

- Bespreek de opdracht goed met de leerlingen.
- De tijd die leerlingen met deze opdrachten kwijt zijn, kan per leerling erg variëren. Neem het als mentor uiterst serieus en ga goed na wat leerlingen doen en hier verwerken.

Opdracht 4: Weet je nu alles?

Doel: Toetsen of iemand voldoende informatie heeft verzameld over zijn eigen vervolgopleiding

Werkvorm: In groepjes (van 4 of 5 leerlingen, niet te kleine groepjes maken)

Tips: Voor de vragen:

- Over onderwijsstructuur: wijs op katern 3, hfd 3 opdracht 4

en de site van www.ibe.unesco.org en de begrippenlijst van dit hoofdstuk in katern 5.

- Over erkenning van opleidingen op Aruba: indien een leerling een opleiding in een ander land dan Nederland gaat doen, laat hem dan bij Directie Onderwijs afdeling Studiefaciliteiten checken of de opleiding erkend is en recht geeft op Arubalening.
- Over werk op Aruba en startinkomens: nodig Directie Arbeid in de klas uit of laat leerlingen deze vragen stellen op eventuele beroepenavonden die de decaan organiseert.

Begeleiding:

Let extra op bij leerlingen waar je betwijfelt of ze goed zicht hebben op de vervolgopleiding. Leerlingen met een onvoldoende van de groep geef je individuele aandacht. Dit kan door een gesprek over hun blauwe pagina.

Nabespreking:

Vraag leerlingen hoe ze denken antwoord te kunnen vinden op vragen die ze nog niet konden beantwoorden. Dit komt ook nog terug bij opdracht 6.

Opdracht 5: Hoe voelt het?

Doel:

Emoties betrekken in het keuzeproces. Tot nu toe is er op vrij rationele gronden door de leerlingen een afweging gemaakt. Op basis van de zelf geformuleerde criteria zijn opleidingen afgevallen en nieuwe opleidingen onderzocht. Maar naast dit proces loopt ook een emotioneel proces dat zich niet in keuzecriteria laat vertalen. Het gevoel dat de leerling bij iets heeft. In deze opdracht proberen we dit er expliciet bij te betrekken, want het gevoel is wel heel belangrijk om achter een keuze te kunnen staan.

Werkvorm:

Tips:

Duo's

- Laat de leerlingen individueel de opdracht maken en in duo's bespreken, hoe ze zich ten opzichte van hun keuze voelen. Loop rond om ook bij individuele leerlingen te polsen hoe dit zit. Geef aan dat je ook altijd nog een afspraak kunt maken (met jou of de decaan).

Geef klassikaal aan dat een gevoel kan groeien, veranderen, maar dat het wel belangrijk is ook een beetje naar je gevoel te luisteren. Waar komt het gevoel vandaan en hoe belangrijk is dat voor je?

Opdracht 6: To do list

Doel: Verhelderen welke stappen nog genomen moeten worden en hier een plan voor maken

Werkvorm: Individueel

Tips:

- In katern 3 hebben ze ook al een to-do list gemaakt, leerlingen weten nu hoe dit moet. Zie er op toe dat een en ander ook wordt uitgevoerd, vraag er regelmatig naar en neem het serieus.
- Geef leerlingen ook de tip om met een beroepsbeoefenaar te praten/een dag mee te lopen om nog meer zicht te krijgen op het werk of contact op te nemen met studenten.

Hoofdstuk 3: Het voorbereiden van de stap

Plaats in het curriculum

- Leerjaar 4 (mavo), leerjaar 5 (havo) en leerjaar 6 (vwo)

Thema's van het hoofdstuk

Hoofdstuk 3 bestaat uit verschillende modules/paragrafen. De leerling kan kiezen voor bepaalde paragrafen of de docent kan bepalen welke paragrafen hij aanbiedt voor welke leerlingen:

3.1 Timemanagement: geschikt voor iedereen

3.2 Studeren: wat kost het?: voor havo/vwo, gedeeltelijk geschikt voor mavo

3.3 Omgaan met je gevoelens: voor leerlingen die naar het buitenland gaan

3.4 Afsluiting: voor leerlingen die naar het buitenland gaan

Hieronder wordt per paragraaf aangegeven wat de mogelijke indeling is.

Mogelijke indeling 3.1 Timemanagement

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigd- heden
10 min	Intro			
45-90 min	Opdr 1	Kan aangeven hoe hij zijn tijd als student het beste kan indelen		
45	Opdr 2	Kan aangeven hoe hij zijn tijd als student het beste kan indelen		

Aanwijzingen en tips paragraaf 3.1

Doelen/Intro

Doel van dit hoofdstuk is om de leerlingen te leren hun tijd goed in te delen

- Licht de 'starter' toe: dit is de cursieve tekst aan het begin van ieder hoofdstuk (*'Get it right the first time'*).

Hoe je je tijd besteedt, heeft veel invloed op je succes op school, als student. Door meteen goed te plannen, bespaar je jezelf eigenlijk tijd: je hoeft dan geen dingen over te doen, je komt niet opeens in tijdnood etc. Je hebt nu natuurlijk ook al te maken met je tijd plannen, voor school, sport etc, maar hoe gaat dit nu veranderen als je straks student wordt? Daar gaan deze opdrachten over.

Opdracht 1: Waar blijft mijn tijd?

- Doel:** Bewust worden van wat er allemaal bij komt kijken als je studeert en wat er verandert in je tijdsindeling
- Werkvorm:** Duo's
- Tips:**
- Een vergelijkbare opdracht is ook aan de orde geweest binnen PV (werkboek, paragraaf 10.3), maar dit was op een andere leeftijd/fase. Nu kijk je ook vooruit op de toekomst.
 - Nabespreken opdracht b: een paar klokken nabespreken, en aangeven waaraan leerlingen moeten denken: koken, reistijd, bankzaken/verzekering en andere administratie regelen, boodschappen doen, contacten /chatten met familie, nieuwe en oude vrienden, studentenvereniging, etc.
 - Opdracht c: als een leerling geen student kent, laat hem/haar dan gebruik maken van het netwerk van klasgenoten.
Nabespreken: wat vond jij opvallend in de klok van de student?

Opdracht 2: de agenda van Darryl en Amanda

- Doel:** Een tijdsindeling maken op basis van een 'real life story' en zicht krijgen op activiteiten die je agenda bepalen wanneer je studeert
- Werkvorm:** Groep van 4 leerlingen
- Tips:**
- Verdeel de taken: wie leest het verhaal van Darryl en wie van Amanda?
 - Nabespreken opdracht C en D: wie heeft meer kans van slagen? Op wie lijkt jij? Wat betekent dit voor jou?
 - Antwoordmal 2a en 2b hieronder, 2c en 2d is op basis van persoonlijke visie (ter discussie).

Antwoordmal opdracht 2a:

Amanda:

Dag	Huishouden	Studie/werk	Vrijtijdsbesteding
Maandag	Koken	9-13: college 's middags: bibliotheek	TV kijken
Dinsdag		9-13: college 's middags: bibliotheek	Bellen
Woensdag	Koken	9-17:30: college	TV kijken
Donderdag		9-16: college	Bellen met Aruba, TV kijken
Vrijdag		11-16: college 's avonds: studeren	
Zaterdag	Boodschappen met Joyce		
Zondag	Kamer opruimen Joyce Kleding wassen Samen eten		Kerk: 15-17 uur Samen eten

Darryl:

Dag	Huishouden	Studie/werk	Vrijtijdsbesteding
Maandag		8.30-15 uur: college 15.00: thee drinken in aula 17.00: bibliotheek	18.00: eten bij oom en tante 20.00 uur: cursus fotografie
Dinsdag	Afwassen	8.30-15 uur: college 15.00: bibliotheek, studeren	18.00: eten bij oom en tante 20-23 uur: Toneel
Woensdag	Afwassen	8.30: groepswork 10-18: college	18.00: eten bij oom en tante gamen met neefjes discussieren met oom
Donderdag		8.30: groepswork 10.00: college 15.00: bibliotheek soms side-job	18.00: eten bij oom en tante 20-23 uur: Toneel
Vrijdag		8.30-15: college	7-10: repetitie band
Zaterdag			7-10: repetitie band
Zondag	Kleding wassen Administratie bijwerken		Uitslapen, Schilderen, muziek maken

Antwoordmal opdracht 2b

Verschillen:

- Darryl hoeft zijn eigen eten niet te regelen, Amanda kookt zelf.
- Darryl is 's avonds bijna nooit thuis en doet veel activiteiten, Amanda heeft geen nevenactiviteiten, ze studeert altijd.
- Amanda werkt er niet bij, Darryl soms.
- Amanda belt veel met Aruba, misschien mist ze Aruba, Darryl heeft geen heimwee.

Overeenkomsten:

- Beiden veel tijd aan school kwijt
- Beiden studeren in het buitenland

Mogelijke indeling 3.2 Studeren: wat kost het?

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigdheden
10 min	Intro			
40 min	Opdr 1	Kan een inschatting maken van inkomsten en uitgaven als student	6.2	Eventueel reken-machine
40 min (of als huiswerk)	Opdr 2	Kan een inschatting maken van zijn eigen inkomsten en uitgaven als student	6.2, 6.3	Recente brochures van Directie Onderwijs, afdeling Studiefaciliteiten (jaarlijks opvragen), Eventueel reken-machine
40 min (of als huiswerk)	Opdr 3	Kent mogelijkheden voor het zoeken van huisvesting en kan inschatten wat de kosten voor huisvesting zijn	6.3	

Aanwijzingen en tips hoofdstuk 3.2

Doelen/Intro

Doel van dit hoofdstuk is de leerlingen bewust te maken van dingen die ze kunnen tegen komen als ze met huisvesting en het besteden van hun geld bezig zijn.

Licht de starter toe: *'Money doesn't grow on trees'*.

Geld groeit niet aan de bomen, ofwel : je krijgt het niet zomaar. Als het op is, is het op. Wie heeft nu al een bepaald budget (door sidejob of door zakgeld van ouders e.d.)? Wat gaat er veranderen als je straks studeert?

Opdracht 1: Het bestedingspatroon van Amanda en Darryl

Doel:

De leerling kan een inschatting maken van inkomsten en uitgaven als student

Werkvorm:

In groepjes van 4

Tips:

- Leg de relatie naar het vak ASW uit de basiscylcus (deel 2a hfd 2) over het onderdeel budgetteren: in deze methode zijn dezelfde categorieën voor het indelen van inkomsten en uitgaven gebruikt. Ook in The Real Game zijn de leerlingen al met budgetteren in aanraking geweest (bij het realiseren van je droomhuis e.d.). Toen ging het over volwassen werknemers. Nu gaan we het echter specifiek hebben over het budget van de student.
- Verdeel vooraf als tijdsbesparing wie het bestedingspatroon van Darryl en wie van Amanda in kaart brengt.
- Antwoordmal opdracht a zie hieronder
- Opdracht b en c: nabespreken. Eerst in de groepjes, daarna kort plenair.

Antwoordmal

Amanda

Inkomsten	Per mnd	Uitgaven	Per mnd
Basisbeurs:	E 252,73	Maandelijks uitgaven:	
Studielening Aruba voor ziektekosten-verzekering: E 474,- per jaar: 12 =	E 39,50	Aflossing collegegeld:	E 133,-
		Huur:	E 350,-
		Ziektekostenverzekering:	E 39,-
Studielening Aruba maandelijks:	E 186,-	Telefoonrekening:	E 80,-
Aanvullende beurs:	E 276,51	Dagelijkse uitgaven:	
Rentedragende lening:	E 225,17	Eten:	E 300,-
Studielening Aruba voor Collegegeld: E 1.519,- per jaar	E 126,58	Incidentele uitgaven:	
		Kleding:	E 70,-
		Persoonlijke uitgaven:	
		Toiletartikelen:	E 30,-
Totaal:	E 1106,49	Totaal:	E 1.002,-

Darryl

Inkomsten	Per mnd	Uitgaven	Per mnd
Aruba 'student loan': \$ 5000,- per semester/6 mnd =	\$ 833,-	Maandelijks uitgaven: Campus/huur:	\$ 200,-
Bijdrage vader: per maand	\$ 500,-	Fotografiecursus:	\$ 80,-
		College Tuition: \$ 10.000,- a year: 12 =	\$ 833,-
Job center:	Ongeveer \$ 100,-	Dagelijkse uitgaven:	
		Eten:	\$ 200,-
Optreden met de band:	\$ 45,-	Kosten openbaar vervoer (abonnement):	\$ 40,-
		Incidentele uitgaven: Materialen fotocursus:	\$ 40,-
		Toneelclub \$ 60 per jaar:	\$ 5,-
		Persoonlijke uitgaven: Kleding en verzorging:	\$100,-
Totaal:	\$ 1478,-	Totaal:	\$ 1498,-

Opdracht 2: Je eigen budget

Doel: De leerling kan een inschatting maken van zijn eigen inkomsten en uitgaven als student.

Werkvorm: Individueel, kan eventueel ook als huiswerk worden meegegeven. Wel nabespreken!

Tips:

- Voorbereiding: vraag tijdig de meest recente informatie op bij Directie Onderwijs, afdeling Studiefaciliteiten, zodat de leerling met reële bedragen in plaats van fictieve bedragen werkt. Eventueel kan Directie Onderwijs worden uitgenodigd in de les om een toelichting te geven. Laat studenten die naar een ander land gaan ook wel zelfstandig uitzoeken hoe het daar zit met huisvesting.

Opdracht 3: Huisvesting

- Doel:** De leerling kent de mogelijkheden voor het zoeken van huisvesting en kan inschatten wat de kosten voor huisvesting zijn.
- Werkvorm:** In duo's (kan eventueel ook als huiswerk worden meegegeven. Wel nabespreken!)
- Tips:**
- Nabespreking: laat leerlingen hun informatie nabespreken met elkaar of plenair. Eventueel kun je hen hun ideale woning laten tekenen (welke voorzieningen zijn er in, wat staat er aan meubels, hoe groot is het, wat kost het) en met elkaar laten bespreken of ze denken dat dit haalbaar is. Op deze manier kun je het visualiseren. Laat anderen reageren.
 - Denk aan de volgende punten voor de discussie/nabespreking: wat is veel/weinig voor een kamer. Verschilt dit erg per stad. Wat zijn handige voorzieningen: wastafel, douche met hoeveel mensen delen, keuken, internet-aansluiting, inclusief of exclusief gas/water/licht, hoeveel m², gemeubileerd of niet etcetera.

Mogelijke indeling 3.3 Omgaan met je gevoelens

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigdheden
10 min	Intro			
25 min	Opdr 1	Is zich bewust van de vaardigheden die belangrijk voor hem zijn bij veranderingen	6.3, 1.1	
40 min	Opdr 2	Is zich bewust van gevoelens die gepaard kunnen gaan met studeren in een ander land	6.6	
15 min	Opdr 3	Is zich bewust van de variëteit in culturen rond om ons heen en van het feit dat er dus niet 1 type Arubaan bestaat		
15 min	Opdr 4	Kan overeenkomsten zien en creatief omgaan met verschillen in culturen		
40 min	Opdr 5	Wordt zich er bewust van dat een eerste indruk op basis van uiterlijk heel subjectief kan zijn en hoe eigen referentiekader bepalend kan zijn in je al dan niet gediscrimineerd voelen		
45 min	Opdr 6	Is zich bewust van de eigen rol en houding ten aanzien van vooroordelen en discriminatie.		

Aanwijzingen en tips hoofdstuk 3.3

Doelen/Intro

Doel van dit hoofdstuk is de leerlingen bewust te maken van eigen mogelijkheden bij gevoelens als heimwee.

Licht de starter toe: *'Loneliness and homesickness should not take over your life'*

Eenzaamheid en heimwee moeten niet je leven gaan bepalen. Kun je daar iets aan doen? Heb je zelf invloed op die gevoelens? Daar gaat deze paragraaf over.

Opdracht 1: De vaardigheid om te veranderen

- Doel:** De leerling is zich bewust van de vaardigheden die belangrijk voor hem zijn bij veranderingen
- Werkvorm:** In groepjes van 3 of 4
- Tips:**
- Observeer goed bij deze opdracht of het onderwerp eenzaamheid en heimwee je leerlingen raakt. Geef deze leerlingen de komende periode de kans zich hierover uit te spreken (eventueel individueel).
 - Nabespreken: laat de groepjes aangeven welke vaardigheden zij denken dat belangrijk zijn bij veranderingen. Zorg dat ze elkaar aanvullen totdat de volgende vaardigheden genoemd zijn: flexibiliteit, zelfstandigheid, een actieve houding, assertiviteit, etc.
 - Herinner leerlingen ook aan wat ze bij PV geleerd hebben: opdracht 10.2b van het werkboek geeft oefeningen voor ontstressen. Ook zijn bij PV opdrachten aan de orde geweest over onzekerheid en nieuwe situaties (werkboek paragraaf 4.2 – 4.4). Indien er tijd over is en de leerlingen er voor open staan, kunnen onderdelen worden herhaald.

Opdracht 2: Heimwee en eenzaamheid

- Doel:** De leerling
- Werkvorm:** In groepjes van 3 of 4
- Tips:**
- Observeer net als bij opdracht 1 goed bij deze opdracht of het onderwerp eenzaamheid en heimwee je leerlingen raakt. Geef deze leerlingen de komende periode de kans zich hierover uit te spreken (eventueel individueel).
 - Opdracht C kan eventueel in overleg met CKV gebeuren.

Opdracht 3: Nos cultura

- Doel:** De leerling bewust maken van het feit dat je op Aruba al te maken hebt met veel verschillende culturen en dat sommige mensen nogal makkelijk spreken van "Arubiano puro", terwijl bijna iedereen verder of dichterbij in de familie wel te maken heeft met een andere herkomst.
- Werkvorm:** In groepjes.
- Tips:**
- Nabespreking: Als het goed is heb je gemerkt bij de bovenstaande opdracht dat je in je eigen klas al te maken hebt met veel verschillende landen van herkomst en dus verschillende culturen. In een nieuwe situatie, een nieuw land, kan dit ook een rol gaan spelen. Mensen hebben misschien ook een bepaald beeld van jou, de Arubaan, terwijl je nu gezien hebt dat dat beeld in de meeste gevallen een stereotype is en niet volledig is.

Opdracht 4 : Naar de maan

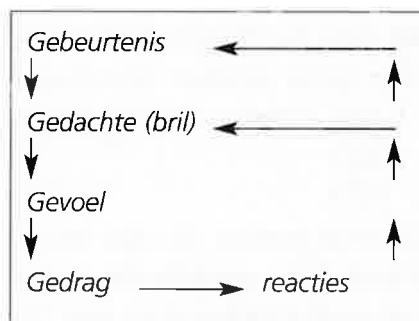
- Doel:** De leerling creatief laten omgaan met verschillen in culturen en naar mogelijkheden laten zoeken om optimaal te kunnen omgaan met mensen van een andere achtergrond.
- Werkvorm:** Eerst individueel daarna groepjes
- Tips:** - Nabespreken.

Opdracht 5: Brillen kleuren wat je ziet: 'first impressions'

- Doel:** Bewustwording dat een eerste indruk op basis van uiterlijk heel subjectief kan zijn en hoe eigen bril (referentiekader) bepalend kan zijn in je al dan niet gediscrimineerd voelen.
- Werkvorm:** a: Individueel en daarna uitwisselen
b: In kleine groepjes
- Tips:** - *Opdracht A:* nabespreking: (eventueel eerst in groepjes, daarna plenair): vergelijk antwoorden met elkaar en bespreek waarom de antwoorden zouden kunnen verschillen. Mensen kijken naar elkaar door een bepaalde bril, die kleurt wat zij ervaren!

Opdracht B: Doe met 1 leerling een rollenspel (of laat 2 leerlingen dit samen doen) over een van de situaties.

Nabespreking: bewaak de opdracht goed en bespreek het volgende model:

Waardeer je deze situaties positief of negatief? Bespreek vervolgens in groepjes of met de klas de verschillende interpretatiemogelijkheden van deze situaties. Laat zien dat iedere leerling kan verschillen in zijn gevoel bij de situatie. Iedereen kan er anders tegenaan kijken. Dat moet je respecteren, maar de leerling moet zich er wel bewust van zijn dat zijn manier van kijken zijn ervaringen kan beïnvloeden.

Opdracht 6: Een manier van benaderen

Doel:

De leerling is zich bewust van de eigen rol ten aanzien van vooroordelen en discriminatie.

Werkvorm:

In groepjes.

Tips:

- Voorbereiding: neem een video op van een aflevering van bijv. 'Raayman is laat', 'Paul de Leeuw', Ellen Degeneres, of wat dan ook (ook via youtube, of www.uitzendinggemist.nl), waarin de volgende elementen aan de orde komen:
 - Lid zijn van een minderheidsgroep (allochtoon, homoseksueel, gehandicapt)
 - Zelfspot
 - Omgaan met discriminatie
- Eerst DVD stukjes laten zien, en eerste reacties laten ventileren. Aangeven dat deze presentatoren misschien chargeren, maar dat het wel manieren zijn om om te gaan met aspecten zoals discriminatie. Humor maakt het wel vaak luchtiger. Raymann zelf als allochtoon en Paul de Leeuw als homofiel nemen de ruimte om een thema als discriminatie uit te buiten in humor.
- Nabespreken: hoe ga je om met deze situaties? Bespreek wat je zelf in de hand hebt door een actieve copingstijl te hanteren en niet iets over je heen te laten komen.

Opdracht B en C: eerst tips noteren en dan in groepjes kleine sketches laten voorbereiden en die plenair uitvoeren en nabespreken. Elementen nabespreking:

- Wees pro-actief; ga zelf op dingen af
- Wees assertief: communiceer open en eerlijk en geef je behoeften aan zonder anderen aan te vallen
- Stel vertrouwen in andere mensen

Mogelijke indeling 3.4 Afsluiting

Tijd/ min	Onderdeel	Doel: de leerling...	Eindtermen- document	Benodigd- heden
10 min	Intro			
40 min (evt als huis- werk)	Opdr 1	Kan de benodigde informatie verzamelen en feedback organiseren op zijn keuze door rolmodellen om hun mening te vragen	6.2, 6.4	
45 min	Opdr 2	Is zich bewust van een aantal veranderingen, zowel leuk als vervelend, die zich voor kunnen doen tijdens hun studie en is zich bewust van de eigen copingstijl.	6.3, 6.6	
30 min (+ huis werk)	Opdr 3	Is zich bewust van welke vaardigheden je mee neemt, maar ook wat je letterlijk niet mag vergeten in je koffer	6.1, 6.6, 6.3	
30 min	Opdr 4	Weet wat er nog allemaal moet gebeuren en wanneer.	6.3	

Opdracht 1: Hoe bereid je je voor?

Doel: Je gericht voorbereiden op jouw situatie als je naar het buitenland gaat d.m.v. het opbouwen van een netwerk. De leerling kan de benodigde informatie verzamelen en feedback organiseren op zijn keuze door rolmodellen om hun mening te vragen.

Werkvorm: Individueel

Tips: Bewaak de opdracht door na te vragen wie contact heeft gehad met studenten in het buitenland en wat de ervaringen van die studenten zijn. Bewaak de privacy van de studenten die meewerken, er hoeven geen namen genoemd te worden, het gaat om de ervaringen. Kom in het begin wekelijks en later maandelijks terug op deze contacten.

Opdracht 2: KaartSpel

- Doel:** Leerlingen actief bewust laten worden van een aantal veranderingen, zowel leuk als vervelend, die zich voor kunnen doen tijdens hun studie en bewustwording van de eigen 'coping'stijl.
- Werkvorm:** In groepjes
- Tips:**
- Behandel de definitie van coping.
 - Volg de onderstaande stappen en bereid de opdracht goed voor (kopiëren en knippen!)
 - Nabespreken: vraag leerlingen of ze de situaties reëel vinden, of dit je kan overkomen en of je daarop bent voorbereid.

Omschrijving opdracht

- Stap 1:** Vorm een groep van minimaal 4 personen en maximaal 6.
- Stap 2:** Kies een spelleider.
- Stap 3:** Maak vier (4) stapels kaarten: **Sexe/ Studie/Financiën en Kans kaarten** (zie hieronder)
- Stap 4:** Neem allemaal een kaart van de stapel sekse, studie en financiën
- Stap 5:** Lees één voor één je situatie voor.
- Stap 6:** Een van de groepsleden trekt een kans kaart en leest deze voor.
- Stap 7:** Bespreek het volgende:
- Wat doet deze 'kans'situatie met deze leerling?
 - Welke opties heeft hij/zij?
 - Wat zou jij zelf doen?
- Stap 8:** Herhaal dit proces met de andere groepsleden.
- Stap 9:** Wat heb je nog nodig om hiermee te kunnen dealen? (individueel)
- Stap 10:** Je kunt extra informatie vinden op de volgende

Spelkaarten: als mentor kun je natuurlijk ook nog andere kaarten toevoegen.

Seksekaarten:

Studiekaarten

Je bent eerstejaars student Geneeskunde in Utrecht	Je bent eerstejaars aan de Hogeschool der Kunsten in Amsterdam	Je bent eerstejaars student Social Studies in Florida	Je leeft van een studiebeurs	Je hebt een studiebeurs met aanvullende Aruba-lening	Je leeft van een studiebeurs
Je bent tweedejaars Technisch tekenaar op Curaçao	Je bent tweedejaars Hospitality management in de VS	Je bent tweedejaars student Personeel & Arbeid in Rotterdam	Je hebt een beurs en je ouders helpen je ook nog	Je hebt een beurs en je werkt 12 uur per week in een supermarkt om extra te verdienen	Je hebt een studiebeurs en een baantje op school om andere studenten te begeleiden

Financiën

Kanskaarten

- 1) Veel uitgaan met als resultaat te weinig studiepunten of credits
- 2) Studie te moeilijk en daardoor verkeerde keuze, wil veranderen van studie
- 3) Buitengesloten worden door andere studenten bij samenwerkingsopdrachten
- 4) Zwanger .. wat nu?
- 5) Familielid overleden op Aruba...
- 6) Veel problemen met de taal
- 7) Je studiebeurs wordt stopgezet.
- 8) Je wilt veranderen van kamer omdat je de kamer waarin je woont akelig vindt.
- 9) Relatieproblemen...je woont op kamers met je vriend en je hebt veel ruzie.
- 10) Je hebt je zonder dat je dat echt wilt een veel te duur abonnement laten aansmeren voor een CD-club.
- 11) Je raakt verliefd en je wilt samenwonen
- 12) Je vriend wil trouwen en wil graag een kind
- 13) Je ouders gaan scheiden, je moeder wil dat je terugkomt
- 14) Je kunt in het bedrijf van je vader werken met een goed salaris
- 15)
- 16)

Opdracht 3:Ik ga studeren en neem mee.....

- Doel:** Bewust worden van welke vaardigheden je mee neemt, maar ook wat je letterlijk niet mag vergeten in je koffer.
- Werkvorm:** Eerst individueel, dan groepjes (DDU)
- Tips:**
- Deze opdracht kan ook met behulp van de computer: laat leerlingen hun lijst naar elkaar en naar de mentor mailen. De mentor kan dan categorieën maken waardoor een gezamenlijke meeneem-lijst ontstaat.

- Als de opdracht in de klas plaatsvindt, hang dan de koffers op en laat leerlingen bij elkaar kijken. Of wissel in kleine groepjes uit.
- Nabespreking a en b: waar had jij niet aan gedacht dat je bij anderen hebt gezien?
- Opdracht c: regel een muziekinstallatie en laat de leerlingen tijdens een van de laatste lessen uitleggen waarom zij een bepaald nummer gekozen hebben en speel de muziek in de les af.

Opdracht 4: To do

Doel:

Bewust worden van wat er nog allemaal moet gebeuren en wanneer.

Werkvorm:

Individueel

Tips:

- Pas de lijst aan indien een leerling niet naar Nederland gaat.
- Indien de tijd het toelaat, laat ze dan nog uitwisselen.

